ठाकुरबाबा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

सैनवार, बर्दिया

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

कृषि विकास रणनीति
(२०८०/०८१–२०८२/०८३)

२०८०

विषय–सूची

सारांश १

१.१ कृषि बिकास रणनीतिको उद्देश्यहरु २

१.१.१ बृहत उद्देश्य २

१.१.२ निर्दिष्ट उद्देश्य २

२.अध्ययन विधि तथा एकिकृत कृषि बिकास रणनीति तयारीका आधारहरु ३

२.१रणनीति तयारीका नीतिगत आधारहरु ३

२.१.१ नेपालको संविधान २०७२ ३

२.१.२ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१ ४

क. स्थानीय उत्पादन एवं उत्पादकत्व अभिवृद्धि ४

ख. व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणाली बिकास ४

२.१.३ कृषि बिकास रणनीति (सन्२०१५–२०३५) ५

२.१.४दीगो बिकासका लक्ष्यहरु ५

३. घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार प्राप्त नतिजा बिश्लेषण ५

३.१ अध्ययन क्षेत्रको सामान्य जानकारी ५

३.१.१ लैङ्गिक विश्लेषण ६

३.१.२ जातिगत विवरण ६

३.१.३ परिवारको किसिम ७

३.१.४ परिवार संख्याको विस्तृत विवरण ७

३.१.५ घरमुलीको शैक्षिक स्थितिको विश्लेषण ७

३.१.६ परिवारको आकार ७

३.१.७ उत्तरदाताको प्रमुख पेशा ८

३.१.८ उत्तरदाताको आम्दानीको विवरण ८

३.१.९ आम्दानीको दायरा ८

३.१.१० भू वितरणको अवस्था ९

३.१.११ भू स्वामित्व (बिघामा) ९

३.२ अध्ययन क्षेत्रमा कृषिको समग्र अवस्था १०

३.२.१ धान बालीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन र खर्च विवरण १०

३.२.२ धानको खेती गरिने जातहरु १०

३.२.३ मकैको क्षेत्रफल तथा उत्पादन र खर्च विवरण ११

३.२.४ खेती गरिने मकैका जातहरु ११

३.२.५ अध्ययन क्षेत्रमा खाघान्न बालीको प्राथमिकता १२

३.२.६ अध्ययन क्षेत्रमा दलहन बालीको प्राथमिकता १२

३.२.७ अध्ययन क्षेत्रमा तेलहन बालीको प्राथमिकता १३

३.२.८ अध्ययन क्षेत्रमा तरकारी बालीको प्राथमिकता १४

३.२.९ गोलभेडा बालीको क्षेत्रफल उत्पादन उत्पादकत्व मुल्य तथा लागत विवरण १४

३.२.१० आलु बालीको क्षेत्रफल उत्पादन उत्पादकत्व मुल्य तथा लागत विवरण १४

३.२.११ अन्य बालीको अवस्था १४

३.२.१२ पशुपालनको अवस्था १५

३.२.१३ अध्ययन क्षेत्रमा पशुपालनको प्राथमिकता १६

३.२.१४ पशुपालन क्षेत्रमा लागत तथा आम्दानीको अवस्था १६

३.२.१५ सेवा प्रदायक निकायको दुरी १६

३.२.१६ अध्ययन क्षेत्रमा उन्नत प्रविधि प्रयोगको अवस्था १७

३.२.१७ अध्ययन क्षेत्रमा उन्नत प्रविधि प्रयोगको अभिरुची १७

३.२.१८ अध्ययन क्षेत्रमा वाली वस्तु छनौटका आधारहरु १८

३.२.१९ अध्ययन क्षेत्रमा कृषि जानकारीका माध्यमहरु १८

३.२.२० अध्ययन क्षेत्रमा बाली उत्पादनको विभिन्न पक्षहरुमा किसानहरुसंग भएको ज्ञान १९

३.२.२१ अध्ययन क्षेत्रमा उत्पादन सामाग्रीको ब्यवस्थापन स्रोत २०

३.२.२२ अध्ययन क्षेत्रमा कृषि उपजहरुको विक्री वितरणका माध्यमहरु २०

३.२.२३ अध्ययन क्षेत्रमा खेतीसंग संबन्धित समस्याहरुको विवरण २०

३.२.२४ अध्ययन क्षेत्रका कृषकहरुको सरकारसंग अपेक्षा २१

३.२.२५ कृषिका संभावित पकेट क्षेत्रहरु २२

४. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको लक्षित समूह छलफलबाट प्राप्त विवरणहरू २३

५. क्षेत्रको माटोको अवस्था ३०

६. समूह छलफलबाट प्राप्त अध्ययन क्षेत्रको समग्र कृषि स्थिती ३१

६.१ SWOT विश्लेषण ३१

७. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको ३ बर्षे कार्ययोजना ३१

७.१ ठाकुरबाबा नगरपालिकाको प्रस्तावित ३ बर्षे कार्ययोजना ३१

७.२ ठाकुरबाबा नगरपालिकाको सबै वडाहरुमा गरीने कार्यक्रमहरु ३८
७.३ ठाकुरबाबा नगरपालिकाको वडागत रुपमा कृषि बिकास कार्यक्रम ३९
८. प्रस्तावित अनुगमन योजना ४५
९. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको तिन वर्षे कृषि बिकास रणनितिको सोच तालिका ५०
१०. निष्कर्ष ५६
१) नितिगत सुधार कार्यक्रमः ५६
२) माटो तथा उर्वराशक्ति व्यवस्थापनः ५६
३) खाद्यान्न बालि उत्पादन तथा बिउमा आत्मनिर्भर कार्यक्रमः ५७
४) बजारिकरण तथा पूर्वाधार विकासः ५७
५) वागवानि विकासः ५७
६) पशुपालनः ५७
विभिन्न वडाहरूमा कृषि प्रर्वधनको सम्भाव्यता विवरण ५८
विभिन्न वडाहरूमा पशुपालन तथा अन्य खेतिको सम्भाव्यता विवरण ५८
वडा नं १ को कृषि बिकास कार्यक्रम ६१
वडा नं २ को कृषि बिकास कार्यक्रम ६३
वडा नं ३ को कृषि बिकास कार्यक्रम ६५
वडा नं ४ को कृषि बिकास कार्यक्रम ६७
वडा नं ५ को कृषि बिकास कार्यक्रम ६९
वडा नं ६ को कृषि बिकास कार्यक्रम ७१
वडा नं ७ को कृषि बिकास कार्यक्रम ७३
वडा नं ८ को कृषि बिकास कार्यक्रम ७६
वडा नं ९ को कृषि बिकास कार्यक्रम ७८
११.अनुसूचीहरू ८१
अनुसूची १ माटोमा भएका खाद्यतत्वको वर्गीकरण ८३
अनुसूची २ माटोको पि.एच. मान अनुसार खेती गर्न उपयुक्त वालीहरू ८५
अनुसूची ३ माटोको पि.एच. मान अनुसार माटोको रासायनिक प्रतिक्रिया ८५
अनुसूची ४ विभिन्न वालीहरुका लागि मलखादको सिफारिस मात्रा ८६
अनुसूची ५ सवैँश्रण, र लक्षित समूह छलफलका केही झलकहरु ८७
विभिन्न वालीहरुको लाभ लागत विश्लेषणः ८७

धान उत्पादनको प्रतिहेक्टर लाग्ने औषत लागत र लाभांस ८८
गहुँ उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस ८९
मकै उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस ८९
बन्दा उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस ९०
प्याज उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत र लाभांस ९१
कन्या च्याउको आयव्यय ९३
रुपान्तरण तालिका ९४

सारांश

साविक प्रदेश नम्बर ५ अन्तर्गत बर्दिया जिल्लाको साविकको गाउँ बिकास समितिहरू बगनाह र नेउलापुरलाई समेटि मिति २०७२ असोज २ मा बबई नगरपालिका स्थापना भएको र पछि शिवपुर र ठाकुरद्वारा गा.वि.स.लाई समेत समेटि वि.सं २०७३ फाल्गुन २७ मा ठाकुरबाबा नगरपालिका स्थापना गरिएको हो । यस नगरपालिकाको नाम ठाकुरद्वारामा रहेको ठाकुरद्वार मन्दिरको नामबाट यस ठाकुरबाबा नगरपालिकाको नामाकरण भएको हो । संघीय प्रणाली अनुसार यो नगरपालिका बर्दिया निर्वाचन क्षेत्र नं २ र प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रको आधारमा २ (क) मा पर्दछ । यस नगरपालिका भौगोलिक सिमाना, भौतिक पूर्वाधार तथा सामाजिक मुल्य मान्यताको आधारमा ९ ओटा वडा विभाजन गरिएको छ । भौगोलिक हिसाबले यस ठाकुरबाबा नगरपालिका पूर्व, पश्चिम र उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज र दक्षिणमा मधुवन नगरपालिका र राजापुर नगरपालिका पर्दछ । २०७५ को घरधुरी सर्वेक्षणको आधारमा यस नगरपालिकाको १०,६६७ घरधुरी र कुल जनसंख्या रहेको ५५,८१४ जस मध्ये पुरुष २७,३०२ महिला २८,५११ र अन्य १ जना रहेको छ । यो नगरपालिकाको अक्षांश २८ डिग्री २३ मिनेट देखि २८ डिग्री २३ मिनेट उत्तरी अक्षांशसम्म, ८१ डिग्री ११ मिनेटदेखि ८१ डिग्री १९ मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०४.५७ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यहाँको जनघनत्व ५३४ रहेको छ । सरदर सामुन्द्रिक सतहबाट १७५ मिटरकोउचाईमा रहको यहाँको वार्षिक औषत तापक्रम न्यूनतम ८ डिग्री सेल्सीयस देखि अधिकतम ४३ डिग्री सेल्सीयस र औषत वार्षिक बर्षा ११२० मि.लि.हुने गरेको छ । यातायातको आंशिक बिकास भएको यस क्षेत्र जिल्ला सदरमुकाम गुलरीयाबाट २२ किलोमिटर दुरीमा उत्तर पश्चिममा अवस्थित छ ।

प्रशासनिक कामका लागी सदरमुकाम जानुपर्ने भएता पनि दैनिक उपभोग्य वस्तु किनमेलको लागि यहाँका बासिन्दाहरु यसै नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने भुरीगाँउ बजार, बगनाहा बजार, बकुवा बजार, ठाकुरद्वारा बजार, शाहीपुर बजारबाट गर्ने गरको पाईन्छ । नगरपालिकाबाट मुख्य राजमार्ग भएर जुनसुकै बेला अन्य जिल्ला तथा भुरीगाँउ ढोढरी मार्गले गुलरीया सदरमुकामलाई जोडेको छ जसले गर्दा मानिसहरुलाई आवतजावत गर्न सजिलो भएको छ ।

नेपालको संविधानको अनूसूची ८ अनुसार स्थानीय योजना र परियोजनाको बिकासका साथै कृषि र पशुपालन व्यवस्थापन स्थानीय निकायको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्दछन् । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले स्थानीय निकायहरूले स्थानीय तहको आवधिक, वार्षिक, मध्यम र दीर्घकालीन क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार समेत प्रदान गरेको छ । सोही अधिकारको आधारमा यस ठाकुरबाबा नगरपालिकाको समग्र कृषि बिकासका लागि एकिकृत कृषि बिकास रणनीति मार्फत लगानीका क्षेत्रहरू पहिचान गरी योजना कार्यान्वयन गर्न यो रणनीति तयार गरीएको छ । यो रणनीतिले आगामी ३ वर्षमा कृषिमा लगानीका लागी उचित कार्य दिशा र आधारहरूको पहिचान गरी कृषि बिकासका लागी पारदर्शी र उचित निर्णय गर्ने आधार प्रदान गर्नेछ । एकिकृत कृषि रणनीतिले कृषि बिकासका क्षेत्रमा लगानी गर्नका लागि सम्भाव्य दातृ संस्थाहरू, बिकास साझेदार संस्थाहरूलाई समेत स्पष्ट दिशानिर्देश गर्नुका साथै श्रोतको उचित सदुपयोग गर्दै लगानीमा दोहोरोपनको अन्त्य गर्नेछ । यो रणनीति कर्जा प्रदायकसँग कर्जाको लागि समेत आधिकारिक दस्तावेज बन्न सक्नेछ । आ.व. २०८०/०८१ देखि लागू हुने यो तिन वर्षे रणनीतिका मुख्य उद्देश्य नगरपालिकाको एकीकृत कृषि बिकास रणनीति मार्फत कृषिमा आधारित अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउँदै दीगो खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, स्थानीय रोजगारी सृजना, कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण मार्फत कृषकहरूको आयस्तर वृद्धि गरी जीवीकोपार्जनमा सुधार तथा कृषि उपजमा आत्मनिर्भरता ल्याउन दिशानिर्देश गर्नु रहेको छ । यस रणनीतिमा नगरपालिकाको विद्यमान कृषिको अवस्थाको आधारमा मौजुदा राष्ट्रिय कृषि नीति तथा रणनीतिहरूलाई समेत दृष्टिगत गरी लगानीका क्षेत्रहरूको पहिचान गरिएको छ ।

१. पृष्ठभूमी

नेपाल जस्तो मुख्यत कृषिमा आधारित अर्थतन्त्र भएको विकासोन्मुख देशको बिकासको गतिलाई कायम राख्न कृषिको केन्द्रिय भूमिका रहनेमा दुई मत छैन, जसले रोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गर्छ, जीवीकोपार्जन प्रदान गर्छ र मुख्यतः खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभूती गराउँदछ । नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय योजना र परियोजनाको बिकासका साथै कृषि र पशुपालन व्यवस्थापन, कृषि प्रसार सेवा संचालन स्थानीय निकायको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्दछन् । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले स्थानीय निकायहरुले स्थानीय तहको आवधिक, वार्षिक, मध्यम र दीर्घकालीन क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार समेत प्रदान गरेको छ ।

परम्परागत खेती प्रणाली अपनाउँदै आएको कारण कृषि क्षेत्र निर्वाहमुखी मात्र हुनाले कृषकहरूको आयस्तरमा सुधार हुन नसकेको अवस्थामा नगरपालिकाको आर्थिक सम्वृद्धिको आधारको रूपमा समेत कृषि क्षेत्रलाई बिकास गर्नका लागि आगामी ३ वर्षको कृषि बिकासको स्पष्ट खाका तयार गरी सोही अनुसार योजनावद्ध रूपमा आगामी कार्यक्रमहरू सन्चालन गरी कृषि बिकासको नमूना नगरपालिकाको रुपमा स्थापित गर्नका लागि **दीर्घकालीन सोचका रूपमा "वैज्ञानिक, व्यवसायिक र उच्च प्रतिफल यूक्त निर्यातमुखी कृषि" पुरा गर्न यस नगरपालिकाले "नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको मूल संवाहकको रुपमा कृषिको बिकास गर्ने"** लक्ष्य लिएको छ ।

यो ठाकुरबाबा नगरपालिका एकिकृत कृषि बिकास रणनीति, २०८० तयार गरिएको छ । यस रणनीतिले नगरपालिकाको आगामी ३ वर्षको समग्र कृषि बिकासको दिशानिर्देश गर्नेछ । प्रभावकारी योजनाले कार्यक्रमहरु निर्माण गरी कृषि उत्पादन वृद्धी र बजारीकरणमा टेवा पुर्याउनुका साथै सार्वजनिक सेवालाई प्रोत्साहन गरी प्रविधिको प्रसार मार्फत पालिकावासीको जीवनमा उल्लेखनीय परिवर्तन ल्याउन सहयोग गर्दछ । कृषि बिकास रणनीतिले कृषिमा लगानीका लागि उचित कार्यदिशा र आधारहरुको पहिचान गरी कृषि बिकासमा लगानीका लागी पारदर्शी र उचित निर्णय गर्न सहयोग पुर्याउछ ।

कृषि क्षेत्रको रणनीतिले कृषि पूर्वाधारहरुको विद्यमान अवस्था र उपलब्ध श्रोतहरुको आधारमा सम्भाव्यताहरुको प्रतिविम्बको रुपमा दिशानिर्देश गर्नेछ । यसले दातृ संस्थाहरु, बिकास साझेदार संस्थाहरुलाई समेत कृषि क्षेत्रमा लगानीको लागि योजना दस्तावेजको रुपमा काम गर्दछ । रणनीति कर्जा प्रदायकलाई कर्जाको लागि समेत आधिकारिक दस्तावेज बन्न सक्नेछ । यसै सन्दर्भमा कृषि रणनीतिको आवश्यकतालाई दृष्टिगत गर्दै ठाकुरबाबा नगरपालिका कृषि क्षेत्रको समग्र बिकासका लागि कृषि सम्बन्धी रणनीति तयार गरी कार्यान्यिवनमा ल्याउने तयारी स्वरुप कृषि गुरुयोजना तयार गरीएको छ । कृषि बिकास रणनीतिले दीर्घकालीन कृषि बिकासका लागि योजनागतरुपमा तय गर्न सहयोग पुर्याउनेछ। २०८०/०८१ देखि लागू हुने यो तिन वर्षे रणनीति का मुख्य उद्देश्य ठाकुरबाबा नगरपालिकाको एकीकृत कृषि बिकास मार्फत दीगो खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, ग्रामीण रोजगारी श्रृजना, कृषकहरुको आयस्तर वृद्दि गरी जीवीकोपार्जनमा सुधार, कृषि उपजमा आत्मनिर्भरता ल्याउन कृषि योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई दिशानिर्देश गर्नु रहेको छ ।

१.१ कृषि बिकास रणनीतिको उद्देश्यहरु

१.१.१ बृहत् उद्देश्य

कृषि क्षेत्रमा प्रभावकारी आन्तरिक र वाह्य लगानी आकर्षित एवं परिचालन गरी नगरपालिकाको एकिकृत कृषि बिकासलाई दिशानिर्देश गर्ने,

१.१.२ निर्दिष्ट उद्देश्य

- समग्र कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धी गरी दीगो खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कायम गर्ने,
- कृषिमा नविनतम प्रविधिको प्रयोग र बजारमुखी उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरी ग्रामीण रोजगारी तथा आयआर्जनका अवसरहरु श्रृजना गरी कृषकहरुको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने,
- भूमीहिन र सीमान्तकृत वर्गहरुलाई करार खेतीमा आकर्षित गरी आयआर्जनको अवसरहरु प्रदान गर्ने,
- स्थानीय श्रोत साधन र पूर्वाधारहरुको सदुपयोग गरी नगरपालिकामा उपलब्ध सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनलाइ पूर्ण त कृषि क्षेत्रको बिकासमा परिचालन गर्ने ।

२. अध्ययन विधि तथा एकिकृत कृषि बिकास रणनीति तयारीका आधारहरु

यस रणनीति तयारीको मुख्य आधार ठाकुरबाबा नगरपालिकाको विधमान कृषिकै अवस्थालाई लिइएको छ । नगरपालिकाको अवस्थिती, हावापानी, सिंचाइका उपयुक्त श्रोतहरू लगायत हाल अवलम्बन भैरहेका प्रविधि र खेती प्रणाली लगायतको बारेमा विज्ञ टोलीहरूको स्थलगत भ्रमण, नगरपालिकाको हरेक वडाको प्रतिनिधित्व हुने गरी कृषक घरधूरी सर्भेक्षण, समूह छलफल, सम्बन्धित निकाय तथा व्यक्तिहरुसँगको छलफल मार्फत संकलित तथ्यांकको विश्लेषणको आधारमा यस क्षेत्रको कृषिको वर्तमान अवस्था, समस्याहरु तथा आवश्यकता पहिचान गरीएको छ । पहिचान गरीएका आवश्यकताहरुलाई मौजुदा कृषिसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति, रणनीति, नीति तथा कार्यक्रम, आवधिक योजना, सम्बन्धित स्थानीय निकायले कृषि बिकासमा लिएका लक्ष्यहरु, आवश्यक श्रोतको उपलब्धता, स्थानीय प्राथमिकता र मौलिकता एवं संभाव्य बजारहरूको उपलब्धता आदिलाई समेत आधार मानी एकिकृत कृषि बिकासको रणनीति तयार गरीएको छ ।

२.१ रणनीति तयारीका नीतिगत आधारहरु

२.१.१ नेपालको संविधान २०७२

रणनिति तयारीका क्रममा नेपालको संविधानमा कृषि सम्बन्धी तपसिल बमोजिमका व्यवस्थाहरुलाई नीतिगत आधारको रुपमा अंगीकार गरिएको छ ।

क. नेपालको संविधानको भाग ३ मा मौलिक हकको व्यवस्था रहेको, जसको धारा ३६ मा खाद्य सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकमा उल्लेख गरी प्रत्येक नागरिकलाई खाद्य सम्बन्धी हक हुने,खाद्यवस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थावाट सुरक्षित हुने र कानून बमोजिम खाद्य सम्प्रभताको हक हुने कुराको सुनिश्चतता गरेको ।

ख. नेपालको संविधानको भाग ३ मा मौलिक हकको व्यवस्था रहेको, जसको धारा ४२ मा सामाजिक न्याय सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकमा उल्लेख गरी प्रत्येक किसानलाई कानून बमोजिम कृषि कार्यका लागि भूमिमा पहुँच, परम्परागत रुपमा प्रयोग र अवलम्बन गरिएको स्थानीय बीउ तथा विजन र कृषि प्रजातिको छनौटको हक हुने कुराको सुनिश्चितता गरेको ।

ग. नेपालको संविधानको भाग ४ मा राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वमा कृषि र भूमिसुधार सम्बन्धी नीतिमा उल्लेख तपसिल बमोजिमका रणनीतीहरुः

(१) अनुपस्थित भू–स्वामित्वलाई निरुत्साहित गर्दै जग्गाको चक्लाबन्दी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धी गर्ने,

(२) किसानको हक हित संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन भूउपयोग नीतिको अवलम्बन गरी भूमिको व्यवस्थापन र कृषिको व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, विविधीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने,

(३) भूमिको उत्पादनशीलता, प्रकृति तथा वातावरणीय सन्तुलन समेतका आधारमा नियमन र व्यवस्थापन गर्दै त्यसको समुचित उपयोग गर्ने,

(४) कृषकका लागि कृषि सामग्री, कृषि उपजको उचित मूल्य र बजारमा पहुँचको व्यवस्था गर्ने ।

घ. नेपालको संविधानको अनुसूची ८ बमोजिमको स्थानीय निकायको एकल अधिकार सूची तथा अनुसूची ९ बमोजिम संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा कृषि सम्बन्धी व्यवस्थाहरु ।

२.१.२ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१

निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दीगो कृषि बिकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१ तर्जुमा गरिएको परिप्रेक्ष्यमा यस नीतिमा उल्लेख भएका तपसिल बमोजिमका रणनीतिलाई ठाकुरबाबा नगरपालिकाको कृषि क्षेत्रको दीर्घकालीन गुरुयोजनाको आधारको रुपमा अंगीकार गरिएको छ ।

क. स्थानीय उत्पादन एवं उत्पादकत्व अभिवृद्धि

उपयुक्त कृषि प्रविधिहरूको बिकास, प्रसार तथा उपयोग साथै कृषिको व्यवसायीकरण तथा विविधिकरणमा जोड दिई उत्पादन एवं उत्पादकत्व वृद्धि,आय आर्जन तथा रोजगारका थप अवसरहरू सृजना गर्ने, वैज्ञानिक भू–उपयोग प्रणालीको उपयोग गरी उर्वरा कृषि भूमिलाई गैर कृषि प्रयोगमा ल्याउन निरुत्साहित गरिने, सिँचाई सुविधा, कृषि सडक र उपयुक्त कृषि प्रविधिको बिकास तथा विस्तार र उपयोग गर्ने, बिकासक्षेत्र र भौगोलिक उपक्षेत्रहरूको आधारमा स्थानीय बीउ, बेर्ना, विरुवा, नश्लहरूको उत्पादन गर्न का लागि गुणस्तरीय स्रोत सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने, स्थानीय तहमा कृषकहरूको क्षमता सुधारका लागि कृषक तालिम कार्यक्रम सन्चालन गर्ने, कृषिका कार्यक्रमहरूको सञ्चालनमा सम्भव हुने सबै क्षेत्रमा महिला संलग्नता एवं सहभागितालाई ५० प्रतिशत पुर्याइनेछ ।

ख. व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणाली बिकास

बजारको माग अनुसारको उपयुक्त परिमाण र गुणस्तरमा कृषिवस्तु उत्पादन गर्ने, उत्पादन क्षेत्र बिकास गरिने, यस्तो पकेट क्षेत्रमा तुलनात्मक लाभ भएका कृषि वस्तुहरूको उत्पादनमा प्राथमिकता दिइने र यस्ता क्षेत्रमा प्रविधि एवं प्राविधिक सेवा तथा कृषि सडक, सिँचाई, कृषि ऋण, बजार व्यवस्था जस्ता अन्य सुविधाहरू एकीकृत रूपमा परिचालन गरिने व्यवस्था कृषि नीतिमा छ । पशु बीमाको विस्तार, प्राङ्गारिक खेती र उत्पादित प्राङ्गारिक कृषि वस्तुहरूको बजारिकरणलाई प्रोत्साहन गरिने र हाईब्रिड बीउ, उन्नत नश्लको उत्पादन तथा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ र शिक्षित बेरोजगार युवाहरूलाई कृषि पेशामा आकृष्ट गर्न कृषि व्यवसाय स्थापना तथा सञ्चालन तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । निजी एवं सहकारी क्षेत्रहरूसँग साझेदारीमा बजार सूचना प्रणालीको बिकास, विस्तार र प्रवाह गर्ने कार्यसञ्चालन गरिने छ । कृषि वस्तुहरूको व्यावसायिक उत्पादनलाई बजार अवसरको सुनिश्चितता दिन सम्भाव्य उत्पादन थलो नजिक संकलन केन्द्र स्थापना गरिने छ ।

२.१.३ कृषि बिकास रणनीति (सन्२०१५–२०३५)

कृषि बिकास रणनीतिले आगामी २० वर्षका लागि नेपालको कृषि क्षेत्रलाई मार्गनिर्देश गर्नेछ । कृषि बिकास रणनीतिको तर्जुमा मूलतः कृषिमा आधारित समुदायलाई सेवा र उद्योग क्षेत्रवाट बढी आय आर्जन गर्नसक्ने गरी कृषि क्षेत्रको रूपान्तरण गर्ने अवधारणामा आधारित छ ।

कृषि बिकास रणनीतीले सुशासन, उत्पादकत्व, नाफामूलक व्यवसायीकरण र प्रतिस्पर्धी क्षमताद्वारा कृषि क्षेत्रको द्रुत बिकास गरिने परिकल्पना गरेको छ । समावेशीकरण प्रवर्द्धन, प्रतिस्पर्धी क्षमता, दिगोपन, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको बिकास र बजार पूर्वाधारको सञ्जाल सूचनाका पूर्वाधार तथा सूचना संचार प्रविधि, र उर्जा पूर्वाधारहरू मार्फत् बिकासलाई अगाडि बढाइनेछ । जमीन र श्रमको उत्पादकत्व बृद्धी, प्रभावकारी कृषि अनुसन्धान र प्रसार, कृषिजन्य सामग्रीहरूको प्रभावकारी उपयोग, प्राकृतिक स्रोत–साधनहरूको कुशल तथा दीगो परिचालन र उपयोग, कृषि बिकासका कार्यक्रमको वास्तविक तहमा प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले करीब ४ हजार सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्रहरू स्थापना, जमीनमा किसानहरूको पहुँचलाई महत्व रणनीतिले दिएको छ । कृषिको संरचनामा साना किसानहरू, निर्वाहमुखी किसानहरू र महिला किसानहरूको बाहुल्य रहेको अवस्थामा प्रविधिको प्रसार, बजार व्यवस्थापन, वित्त र मालसामानको प्रवन्धहरू मार्फत् ठूलो मात्रामा बृद्धि हासिल गर्न किसान तथा महिला संघ संस्थाहरू र सहकारीहरूको प्रबर्द्धन गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ । गुणस्तरीय सामग्रीको समयमै उपलब्धताले उत्पादकत्वको स्तर निर्भर गर्दछ । कृषि बिकास रणनीतिले दिगो तथा भरपर्दो प्रविधिहरूको बिकास र अभ्यासहरूको अवलम्बनमा केन्द्रित हुनका लागि किसानहरूलाई उनीहरूको आवश्यकता अनुसारका उपयुक्त सामग्री र प्रसार सेवा छनौट गर्न नमूनाको रूपमा भौचर प्रणाली लागू गरिने उल्लेख गरेको छ ।

व्यवसायिक कृषि तर्फ रूपान्तरित हुनका लागि आधारभूत रूपमा कृषिजन्य उत्पादनहरू र सेवाहरूलाई व्यावसायीकरण गर्ने कार्यमा संलग्न कृषि उद्यमहरू र सहकारीहरुमा पनि केन्द्रित हुनुपर्छ । नाफामूलक व्यावसायीकरणका लागि सीमित संख्यामा मूल्य शृंखलाहरूको प्राथमिकता तोक्नु पर्ने आवश्यकतालाई कृषि बिकास रणनीतिले जोड दिन्छ । व्यावसायिक कृषिलाई प्रवर्द्धन गर्न भौतिक तथा संस्थागत पूर्वाधारहरूको सुधारमा पनि सहयोग गर्दछ ।

कृषि बिकास रणनीतिको २० वर्षे कार्यान्वयन क्रममा ग्रामीण क्षेत्रका अधिकांश घरपरिवारहरूले या त नगरकै गैर–कृषि क्षेत्रमा वा शहरी क्षेत्रमा रोजगारी पाउनेछन् । कृषि बिकास रणनीतिले कृषिको व्यावसायीकरणलाई तीव्र वनाउदै साना व्यावसायिक किसानहरूको आय र निर्वाहमुखी किसानहरूको जीवनस्तर दुबैमा सुधार गर्नेछ र साथै गैर–कृषि क्षेत्रमा बृद्धि र रोजगारी श्रृजनाको अवसर बढाएर भूमीहिन र सीमान्तकृत भूमी हिनहरूलाई समेट्नेछ ।

२.१.४ दीगो बिकासका लक्ष्यहरु

कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित दिगो बिकासका लक्ष्यहरुलाई समेत यस गुरुयोजना निर्माणका आधारहरुको रुपमा लिइएको छ । दिगो बिकासका लक्ष्यहरु लक्ष्य १ सबै क्षेत्रमा रहेको सबै स्वरुपका गरीवीको अन्त्य गर्ने, लक्ष्य २ भोकमरी अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने, लक्ष्य ८ सबैका लागि समावेशी तथा दिगो आर्थिक वृद्धी पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामलाई प्रवर्द्धन गर्ने, लक्ष्य १२ दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने र लक्ष्य १३ जलवायु परिवर्तन र यसका प्रभावसँग जुध्न तत्काल कार्य अघि बढाउने जस्ता लक्ष्य तथा सो का सूचकहरु समेतलाई यस गुरुयोजना निर्माणका क्रममा दृष्टिगत गरिएको छ ।

३. घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार प्राप्त नतिजा बिश्लेषण

३.१ अध्ययन क्षेत्रको सामान्य जानकारी

यस अन्तर्गत लैगिक पारिवारिक जातिय शैक्षिक तथा पेशा, ब्यवसाय र आम्दानी आदिको विश्लेषण गरिएको छ।

३.१.१ लैङ्गिक विश्लेषण

सर्भेक्षण गरिएका १०८ घरधुरीमा महिला तथा पुरुष जनसंख्याको अवस्था विश्लेषण तालिका १ मा दिइएको छ। ठाकुरबाबा नगरपालिकाको सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा ४८.६४ प्रतिशत पुरुष जनसंख्या रहेको पाइयो भने ५१.३६ प्रतिशत मात्र महिला जनसंख्या रहेको पाइयो।

तालिका नं १: सर्भेक्षण गरिएको घरधुरीको लैगिक विश्लेषणको अवस्था

सि.नं.	लिङ्ग	बारम्वारता	प्रतिशत
१	पुरुष	२३१	४८.६४
२	महिला	२४४	५१.३६
जम्मा		**४७५**	**१००**

३.१.२ जातिगत विवरण

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको सर्भेक्षण गरिएका १०८ घरधुरीमा जातिगत बाहुल्यताको अवस्था तालिका २ मा दिइएको छ। उक्त नगरपालिकामा जनजातिहरुको बाहुल्यता रहेको पाइयो (७९.३६%) भने त्यसपछि वाहुन/क्षेत्रीको बसोवास रहेको पाइयो (१४.९४%)।

तालिकानं २: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा वस्ने जनसंख्याको जातिगत विवरण

सि.नं.	जात/ जाति	वारम्वारता	प्रतिशत
१	जनजाति	३७७	७९.३६
२	वाहुन/ क्षेत्री	७१	१४.९४
३	दलित	२७	५.७०
	जम्मा	**४७५**	**१००**

३.१.३ परिवारको किसिम

सर्भेक्षण गरिएका १०८ जनाको औसत परिवार किसिम तालिका ३ मा दिइएको छ। यस नगरपालिकामा एकल परिवार हुने जनसंख्या अधिक रहेको पाइयो (७५ जना) भने संयुक्त परिवार हुने जनसंख्या (३० जना) कम रहेको पाइयो।

तालिका नं ३: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रको परिवार किसिम

सि.नं.	परिवारको आकार	वारम्वारता	प्रतिशत
१	एकल परिवार	७५	६९.४४
२	संयुक्त परिवार	३३	३०.५६
जम्मा		**१०८**	**१००**

३.१.४ परिवार संख्याको विस्तृत विवरण

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको परिवार संख्याको वितरण अवस्था तालिका ४ मा दिइएको छ। जस अनुसार औसत परिवार सख्या ४.५२ रहेको र जसमध्ये पुरुषको औसत २.४० र महिलाको २.१२ रहेको पाइयो। परिवार संख्याको दायरा १३ रहेको पाइयो भने सबभन्दा कम २ र वढी १५ जना सम्म रहेको पाइयो। पुरुपको हकमा कम १ र बढी ९ सम्म तथा महिलाको हकमा कम १ र वढी ६ सम्म रहेको पाइयो। जम्मा पुरुपको संख्या २५३ र महिलाको २२२ रहेको पाइयो।

तालिका नं ४: परिवार संख्या वितरणको विवरण

सि.नं.	विवरण	जम्मा परिवार संख्या	पुरुष सदस्य	महिला सदस्य
१	औसत	४.५२	२.४०	२.१२
२	मानक विचलन	१.३७	०.९१	१.००
३	दायरा	१३	८	५
४	कम	२	१	१
५	बढी	१५	९	६
	जम्मा	**४७५**	**२५३**	**२२२**

३.१.५ घरमुलीको शैक्षिक स्थितिको विश्लेषण

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा सर्भेक्षण गरिएका १०८ जना घरमुलीको शैक्षिक अवस्था तालिका ५ मा दिइएको छ। ठाकुरबाबा नगरपालिकाका ८५.७२% घरमुली साक्षर रहेको पाइयो। उक्त नगरपालिकामा माध्यमिक तहसम्म अध्ययन गरेको घरमुलीको बाहुल्यता रहेको पाइयो (५७.७८%), प्राथमिक तहसम्म अध्ययन गर्ने घरमुली २० प्रतिशत रहेको पाइयो भने उच्च माध्यमिक तथा विश्विध्यालय अध्ययन गर्ने घरमुली क्रमश: ११.११ तथा ६.६७ प्रतिशत रहेको पाईयो।

तालिका नं ५: घरमुलीको शैक्षिक अवस्था

सि.नं.	विवरण	वारम्वारता	प्रतिशत
१	निरक्षर	१५	१३.८८
२	साक्षर	९३	८६.१२
	प्राथमिक	१८	२०.००
	माध्यमिक	५२	५७.७८
	उच्च माध्यमिक	१०	११.११
	विश्वविद्यालय	६	६.६७
	अनौपचारिक शिक्षा	४	४.४४
	जम्मा	**१०८**	**१००**

३.१.६ परिवारको आकार

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका सर्भेक्षण गरिएका १०८ घरधुरीको परिवारको आकारको विवरण तालिका ६ मा दिइएको छ। यस नगरपालिकामा ४ देखी ७ जना परिवार हुने जनसंख्या अधिक रहेको पाइयो (६९ जना) भने ४ भन्दा कम परिवार परिवार संख्या हुने जनसंख्या २८ जना रहेको पाइयो। ७ भन्दा वढी संख्या हुने घरधुरी न्यून रहेको पाइयो।

तालिका नं ६: परिवारको बनोटको विवरण

सि.नं.	परिवारको आकार	वारम्वारता	प्रतिशत
१	४ भन्दा कम	२९	२६.८५
२	४ देखी ७	७०	६४.८२
३	७ भन्दा वढी	९	८.३३
जम्मा		**१०८**	**१००**

३.१.७ उत्तरदाताको प्रमुख पेशा

सर्भेक्षण गरिएका उत्तरदाताको ५ वटा प्रमुख पेशाको विवरण तालिका ७ मा दिइएको छ। सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा सबभन्दा धेरै ४८.५७ प्रतिशत कृषिमा मात्र आधारित भएको पाईयो भने त्यसपछि २४.७६ प्रतिशतको मुख्य रोजगारी जागिर रहेको पाईयो।बैदेशिक रोजगारीलाई मुख्य पेशा बनाउने ६.६७ प्रतिशत रहेको पाइयो।

तालिका नं ७: उत्तरदाताको प्रमुख पेशाको विववरण

सि.नं.	प्रमुख पेशा	वारम्वारता	प्रतिशत
१	कृषि	५२	४८.१५
२	जागिर	२६	२४.०८
३	बैदेशिक रोजगारी	९	८.३३
४	ज्यामी	८	७.४०
५	ब्यवसाय	१३	१२.०४
	जम्मा	**१०८**	**१००**

३.१.८ उत्तरदाताको आम्दानीको विवरण

सर्भेक्षण गरिएका १०८ जना उत्तरदाताको बार्षिक आम्दानीको विवरण तालिका ८ मा दिइएको छ। ठाकुरबाबा नगरपालिकाका सर्भेक्षण गरीका घरधुरीको सरदर बार्षिक आम्दानी रु ३८४००० रहेको पाइयो। आम्दानीका ६ वटा प्रमुख स्रोतहरुमध्ये सवभन्दा वढी ५७१००० आम्दानी जागीरबाट हुने गरेको पाइयो भने त्यसपछि बैदेशिक रोजगारी बाट रु ५१२००० रहेको पाइयो। श्रमवाट रु ३०६००० आम्दानी हुने गरेको पाइयो। आबद्दताको हिसाबले सबैभन्दा बढी आवद्ध भएको कृषि क्षेत्रको वार्षिक औसत आय रु ३८१००० रहेको पाईयो।

तालिका नं ८: उत्तरदाताको विभिन्न स्रोतबाट हुने बार्षिक आम्दानी विवरण (रु हजारमा)

आयका स्रोतहरु	सख्या	दायरा	न्यूनतम	अधिकतम	जम्मा	सरदर रु
कृषि	१०४	२९५०	५०	३०००	३९६५०	३८१
जागिर	२४	११००	१००	१२००	१३९००	५७९
बैदेशिक रोजगारी	८	८००	२००	१०००	४१००	५१२
ज्यामी	८	९००	१००	१०००	२४५०	३०६
ब्यापार	५	४५०	१५०	५००	१५००	३००
अन्य	१		२००	२००	२००	२००

३.१.९ आम्दानीको दायरा

सर्भेक्षण गरिएका घरधुरीको आम्दानीको दायरा तालिका ९ मा दिइएको छ। ठाकुरबाबा नगरपालिकामा सबभन्दा धेरै ४४ (४८.८९%) ले बार्षिक १ लाख देखि २ लाख सम्म आम्दानी गर्ने गरेको पाइयो। बार्षिक १ लाख भन्दा कम आम्दानी गर्ने धरधुरी १६.६७ प्रतिशत रहेको पाइयो र १२.२२ प्रतिशतले ५ लाख भन्दा वढी वार्षिक आम्दानी गर्ने गरेको पाइयो।

तालिका नं ९: आम्दानीको दायराको विवरण

सि.नं.	वार्षिक आम्दानीको दायरा	वारम्वारता	प्रतिशत
१	१ लाख भन्दा कम	७	६.४९
२	१ लाख देखि २ लाख सम्म	३९	३६.११
३	२ लाख देखि ५ लाख सम्म	४९	४५.३७
४	५ लाख भन्दा वढी	१३	१२.०३
	जम्मा	**१०८**	**१००**

३.१.१० जमिनको वितरणको अवस्था

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका १०८ वटा सर्भेक्षण गरिएका घरधुरीको जमिन बितरणको अवस्था तालिका १० मा दिइएको छ। उक्त नगरपालिकामा ४७.२३ प्रतिशत उत्तरदाताको १० कठ्ठा देखि १ बिघा जमिन रहेको पाइयो भने त्यसपछी २६.८५ प्रतिशतको १० कठ्ठा भन्दा कम जमिन रहेको पाइयो । २ बिघा भन्दा बढी जमिन भएका कृषकको संख्या ११.११ प्रतिशत रहेको थियो।

तालिका नं १०: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा जमिनको वितरण अवस्था

सि.नं.	जमिनको स्वामित्व	वारम्वारता	प्रतिशत
१	१० कठ्ठा भन्दा कम	२९	२६.८५
२	१० कठ्ठा देखी १ बिघा	५१	४७.२३
३	१ बिघा देखी २ बिघा	१६	१४.८१
४	२ बिघा भन्दा वढी	१२	११.११
	जम्मा	**१०८**	**१००**

३.१.११ भू स्वामित्व (बिघामा)

सर्भेक्षण गरिएका १०८ घरधुरीको जमिनको स्वामित्व तथा जमिनको प्रकारको विवरण तालिका ११ मा दिइएको छ। यस नगरपालिकाको सरददर प्रति घरधुरी स्वामित्व २५ कठ्ठा रहेको पाइयो भने घटीमा ३ कठ्ठा र वढीमा १५ बिघा सम्म जमिन रहेको पाइयो।

तालिका नं ११: जमिनको प्रकार अनुसार स्वामित्वको अवस्था

सि.नं.	विवरण	संख्या	दायरा	कम	वढी	जोड	सरदर
१	जमिन	१०८	१४.८५	०.१५	१५	१३२.१	१.२५
२	खेत	१०८	१४.८५	०.१५	१५	१३२.१	१.२५
३	बारी	०	०	०	००	०	०
४	अरुलाइ भाडामा दिइएको	२	३	१	४	५	२.५
५	अरुसंग भाडामा लिएको	४	३.८५	०.१५	४	६.१५	१.५३७

६	असंचित क्षेत्र	२५	४.८	०.२	५	६९६	१.३९
७	सिंचित क्षेत्र	८६	९.८५	०.१५	१०	९९.५	१.१६

३.२ अध्ययन क्षेत्रमा कृषिको समग्र अवस्था

३.२.१ धान बालीको क्षेत्रफल तथा उत्पादन र खर्च विवरण

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका सर्भेक्षण गरेका किसानहरुको धानखेतीको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा खेती खर्चको विवरण तालिका १२ मा दिइएको छ । उक्त क्षेत्रका किसानले सरदर १९ कठ्ठा क्षेत्रफलमा धान खेती गर्ने गरेको जसमा सवभन्द कम ०.२५ र वढी ४ बिघा रहेको पाइयो । धान खेतीको सरदर उत्पादकत्व १५० के.जी प्रति कठ्ठा रहेको पाइयो । एक कठ्ठामा धान खेती गर्न सरदर १८०० रुपैयाँ खर्च लाग्ने गरेको पाइयो । उत्पादित धानलाइ सरदर रु ३० प्रति के.जी.का दरले विक्री वितरण गर्ने गरेको पाइयो ।

तालिका नं १२: धान खेतीको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा खर्चको विवरण

सि.नं.	विवरण	संख्या	दायरा	कम	बढी	जोड	सरदर	मानक विचलन
१	क्षेत्रफल (बिघा)		३.७५	०.२५	४	९५.२	०.९५	१२.८८
२	उत्पादकत्व (के.जी./कठ्ठा)		१५०	६०	२१०		१४३	३८
४	प्रति कठ्ठा खर्च रु		४०००	१०००	५०००		१८००	९२०
५	विक्री मूल्य रु प्रति के.जी.		१८	२०	३८		३०	५
६	भण्डारण गर्ने समय	आषाढ-कार्तिक/मंगसिर						

३.२.२ धानको खेती गरिने जातहरु

सर्भेक्षण गरिएका क्षेत्रमा किसानले लनगरने धानका जातहरुको विवरण तालिका १३ मा दिइएको छ । उक्त क्षेत्रका किसानहरुले सवभन्दा धैरै रञ्जित मन्सुली जातको धानको खेती गर्ने गरेको पाइयो (७२.३८%) भने सर्ना जातको धान लनगरनेहरु ७.६१ प्रतिशत रहेको पाइयो ।साथै अन्य जातका धान खेती गर्ने कृषकहरु ११.४३ प्रतिशत रहेको पाईयो ।चैते धान खेती गर्ने किसानका हकमा सबैजसो किसानहरूले किसानले हर्दिनाथ १ जातको धान लगाउने गरेको पाइयो ।

तालिका नं १३: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा लगाइने धानका जातहरु

सि.नं.	जातहरु	बारम्वारता	प्रतिशत
१	शावीत्री,राधा ४	७६	७२.३८
२	सामा मन्सुली,हर्दिनाथ	८	७.६१
३	अन्य (यू.एस. ३१२, सर्जु,	१२	११.४३
४	उल्लेख नगरिएको	४	३.८६
४	धान खेती नगर्ने	५	४.७२
	जम्मा	**१०८**	**१००**

३.२.३ मकैको क्षेत्रफल तथा उत्पादन र खर्च विवरण

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका सर्भेक्षण गरेका किसानहरुको मकै खेतीको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा खेती खर्चको विवरण तालिका १४ मा दिइएको छ। उक्त नगरपालिकाको सर्भेक्षण गरेको घरधुरीमा जम्मा ६८ जनाले मकै खेती गरेको पाइयो। उक्त क्षेत्रका किसानले सरदर ९ कठ्ठा क्षेत्रफलमा मकै खेती गर्ने गरेको जसमा सवभन्दा कम २ कठ्ठा र वढीमा ४ बिघा रहेको पाइयो। मकै खेतीको सरदर उत्पादकत्व १५६ के.जी प्रति कठ्ठा रहेको पाइयो। एक कठ्ठामा मकै खेती गर्न सरदर ३४७० रुपैयाँ खर्च लाग्ने गरेको पाइयो। उत्पादित मकैलाइ सरदर रु २५ प्रति के.जी.का दरले विक्री वितरण गर्ने गरेको पाइयो।

तालिका नं १४: मकै खेतीको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा खर्चको विवरण

सि.नं.	विवरण	किसान	दायरा	कम	बढी	जोड	सरदर	मानक विचलन
१	क्षेत्रफल (बिघा)	६८	३.९	०.१	४	३०.८५	०.४५३	१२.८८
२	उत्पादकत्व (के.जी./कठ्ठा)		२००	४०	२४०		१५६	३९
३	प्रति कठ्ठा खर्च रु		७०००	१०००	८०००		३४७०	१७०५.२
४	विक्री मूल्य रु प्रति के.जी.		१०	२०	३०		२५	२
५	लनगरने-भण्डारण गर्ने समय			फाल्गुन-जेष्ठ/ मङ्सिर- चैत्र				
६	मकै खेती नगर्ने किसान	३७						

३.२.४ खेती गरिने मकैका जातहरु

उक्त क्षेत्रका किसानहरुले खेती गर्ने मकैका जातको विवरण तालिका १५ मा दिइएको छ। उक्त क्षेत्रमा खेती गरिएका प्रमुख जातहरुमध्ये २१.९ प्रतिशतले रामपुर हाइब्रिड १० लगायतका अन्य हाईव्रिड मकैको जात खेती गरेको पाइयो भने स्थानीय जातको मकै २२ प्रतिशत किसानले खेती गरेको पाइयो। उल्लेख नगरिएका जातको मकै खेती गर्ने कृषकको संख्या २०.८६ प्रतिशत रहेको तथा ३५.२४ प्रतिशतले मकै खेती नगरेको पाइयो।

तालिका नं १५: सर्भेक्षण गरिएका क्षेत्रका किसानहरुले खेती गर्ने मकैका जातहरु

सि.नं.	जातहरु	वारम्वारता	प्रतिशत
१	हाइब्रिड १०	११	१०.१८
२	अन्य हाइब्रिड जात (सिड टेक तथा उल्लेख नगरिएका हाइब्रिड जात)	१४	१२.९६
३	स्थानिय ,.....	२४	२२.२३
५	उल्लेख नगरिएको	२२	२०.३७
६	मकै खेती नगर्ने किसान	३७	३४.२६

	जम्मा	१०८	१००

३.२.५ अध्ययन क्षेत्रमा खाघान्न बालीको प्राथमिकता

अध्ययन क्षेत्रमा खाघान्न बालीको प्राथमिकता तालिका १८ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सो क्षेत्रमा धान बालीलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको पाईयो भने धान पछि मकै बाली प्राथमिकतामा राखेको पाईयो। गहुँ बालीलाई प्राय उत्तरदाताले कम प्राथमिकतामा राखेको पाइयो।

तालिका नं १८: अध्ययन क्षेत्रमा खाद्यान्न बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	जातहरु	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		वारम्वरता (प्रतिशत)		
१	धान	९८(९३.३)	४(३.८)	३(२. ९)
२	गहुँ	१७(१६.२)	४२(४०)	४६(४३.८)
३	मकै	८५(८१.०)	१४(१३.३)	६(५.७)

३.२.६ अध्ययन क्षेत्रमा दलहन बालीको प्राथमिकता

अध्ययन क्षेत्रमा दलहन बाली प्राथमिकता तालिका २० मा प्रस्तुत गरिएको छ। सो क्षेत्रमा सम्पूर्ण दलहन बालीलाई मध्यम प्राथमिकतामा राखेको पाईयो। तुलनात्मक रूपमा रहरको प्राथमिकता अन्य दलहन बालीको भन्दा उच्च रहेको पाइयो।

तालिका नं २०: अध्ययन क्षेत्रमा दलहन बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	जातहरु	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		वारम्वरता (प्रतिशत)		
१	मुसुरो	१४(१३.३)	५२(४९.५)	३९ (३७.१)
२	मास	११(१०.५)	५५(५२.४)	३९(३७.१)
३	मुङ्ग	८(७.६)	६७(६३.८)	३०(२८.६)
४	रहर	२०(१९)	५८(५५.२)	२७(२५.७)

३.२.७ अध्ययन क्षेत्रमा तेलहन बालीको प्राथमिकता

अध्ययनक्षेत्रमा तेलहन बाली प्राथमिकता तालिका २३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सो क्षेत्रमा तेलहन बालीमा तोरी बालीलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको पाईयो (तालिका २३)।

तालिका नं २३: अध्ययन क्षेत्रमा तेलहन बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	जातहरु	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		वारम्वरता (प्रतिशत)		
१	तोरी	३०(२८.६)	४७(४४.८)	२८ (२६.६)
२	सर्स्यु	२३(२१.९)	५२(४९.५)	३०(२८.६)
३	सुर्यमुखी	१८(१७.१)	५४(५१.४)	३३(३१.४)
४	भटमास	८(७.६)	६६(६२.९)	३१(२९.५)

३.२.८ अध्ययन क्षेत्रमा तरकारी बालीको प्राथमिकता

अध्ययन क्षेत्रमा तरकारी बाली प्राथमिकता तालिका २४ मा प्रस्तुत गरिएको छ । सो क्षेत्रमा तरकारी बालीमा आलु बालीलाई उच्च प्राथमिकता (५४ प्रतिशतको) मा राखेको पाईयो भने आलु बाली पछि गोलभेँडा (४६%) लाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको पाईयो (तालिका २४) ।

तालिका नं २४: अध्ययन क्षेत्रमा तरकारी बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	तरकारी बाली	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		संख्या		
१	गोलभेडा	४६	४२	१७
२	खुर्सानी	२९	४७	२९
३	आलु	५४	३५	१६
४	मुला	२३	४३	३९
५	सिमि/बोडी	३६	५६	१३
६	घिरौला	९	६४	३२
७	काक्रो	२१	४९	३५
८	फर्सि	२२	५१	३२
९	रायो	२७	४७	३१
१०	करेला	२६	५४	२५
११	लौका	१५	६४	२६
१२	भण्टा	१५	६२	२८
१३	काउली	३०	५१	२४
१४	बन्दागोभी	३६	५६	१३
१५	भेडेखुर्सानी	२०	५४	३१
१५	गाजर	१२	५१	४२

३.२.९ गोलभेडा बालीको क्षेत्रफल उत्पादन उत्पादकत्व मुल्य तथा लागत विवरण

अध्ययन क्षेत्रमा गोलभेडा बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्वको अवस्था विश्लेषण गर्दा उत्पादकत्व ३७० के जी प्रति कठ्ठा रहेको पाइयो जुन राष्ट्रिय उत्पादकत्व (४५० किलो प्रति कठ्ठा) को तुलनामा निकै कम रहेको छ । यसरी नै गोलभेडा खेतीमा लागत विश्लेषण गर्दा प्रति कठ्ठा रु ४५०० रहेको पाईयो (तालिका २५) ।

तालिका नं २५: अध्ययन क्षेत्रमा गोलभेडा बालीको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा लागत स्थिती

क्र.सं.	विवरण	गोलभेडा खेतीमा संलग्न कृषक	न्यूनतम	अधिकतम	कूल	औषत
१	क्षेत्रफल (बिघा)	१०(१०८)	०.०५	०.५	१	०.१
२	उत्पादकत्व (के.जी./कठ्ठा)		८०	६००		३७०
३	लागत प्रति कठ्ठा (रु.)		१५००	१००००		४५००
४	मूल्य प्रति के.जी.(रु.)		३५	५०		४२
५	वाली अवधि					
	गोलभेडा		भाद्र – मंसीर, मंसीर – फाल्गुण			

क्र.सं.	विवरण	गोलभेडा खेतीमा संलग्न कृषक	न्यूनतम	अधिकतम	कूल	औषत
६	घरायसी उपभोगका लागि तरकारी खेती गर्ने कृषक	९५(१०८)				

३.२.१० आलु बालीको क्षेत्रफल उत्पादन उत्पादकत्व मुल्य तथा लागत विवरण

अध्ययन क्षेत्रमा आलु बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्वको अवस्था विश्लेषण गर्दा उत्पादकत्व ६०० के जी प्रति कठ्ठा पाइयो जुन राष्ट्रिय उत्पादकत्व (४६४ के.जी. प्रति कठ्ठा) को तुलनामा बढी रहेको छ ।

तालिका नं २६: अध्ययन क्षेत्रमा आलु बालीको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा लागत स्थिती

क्र.सं.	विवरण	आलु खेतीमा संलग्न कृषक	न्यूनतम	अधिकतम	कूल	औषत
१	क्षेत्रफल (बिघा)	२० (१०८)	०.५	१	१३	०.६५
२	उत्पादकत्व (के.जी./कठ्ठा)		२००	१०००		६००
३	लागत प्रति कठ्ठा(रु.)		२०००	१००००		६५७५
४	मूल्य प्रति के.जी.(रु.)		२०	४५		३४
५	वाली अवधि					
	गोलभेडा		भाद्र/असोज – पौस/फाल्गुण			
६	घरायसी उपभोगका लागि तरकारी खेती गर्ने कृषक	९८(१०८)				

३.२.११ अन्य बालीको अवस्था

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा अन्य बाली जस्तै फलफूल, मसला बाली र औद्योगिक बालीको प्राथमिकता क्रम तालिका २९, ३० र ३१ मा देखाइएको छ । फलफूल मध्ये सबै भन्दा बढी प्राथमिकता केरा र कागतीलाई दिएको पाइयो भने आँप र लिचीलाई कम प्राथमिकता दिएको पाइयो । फलफूल बालीमा रोग कीराको प्रकोप बढी देखएको र उन्नत जातहरू उपलब्ध नभएको कारण सोचेको जस्तो रूचि नदेखिएको हो । त्यसै गरि मसलाबालीमा बेसार उच्च प्राथमिकताको मसला बाली रहेको र त्यसपछि क्रमश लसुन, प्याज अदुवा अनि सुकेको खुर्सानी प्राथमिकतामा परेको पाइयो । त्यसै गरि औद्योगिक बालीको हकमा उच्च प्राथमिकतामा नपरे पनि मध्यम प्राथमिकता क्रमश उखु, जुट, रबर र सुर्ती राहेका छन् ।

तालिका नं २९ : अध्ययन क्षेत्रमा फलफुल बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	बालीहरू	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		संख्या		
१	आँप	१०	२१	७४
२	कागती	३५	४४	२६
३	केरा	५०	४१	१४
४	भुइकटहर	१५	६०	३०

क्र.सं.	बालीहरू	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		संख्या		
५	मेवा	२०	५०	३५
६	लिची	१३	४४	४८

तालिका नं ३०: अध्ययन क्षेत्रमा मसला बालीको प्राथमिकता

क्र.सं.	बालीहरू	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		संख्या		
१	अदुवा	१०	२६	६९
२	प्याज	१८	६२	२५
३	बेसार	४६	३८	२१
४	लसुन	२०	५९	२६
५	सुकेको खुर्सानी	१०	६६	२९

३.२.१२ पशुपालनको अवस्था

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा पालिने पशुवस्तुहरुको विवरण तालिका ३२ मा दिइएको छ। यस नगरपालिकामा सबभन्दा धैरै कुखुरापालन हुदै आएको पाइयो (सरदर ६३ वटा)। किसानले वढीमा ६०० सम्म कुखुरा पाल्ने गरेको पाइयो। कुखुरापछि बङ्गुर प्रमुख रुपमा (औसतमा ८ वटा) पालिने जनावरको रुपमा रहेको पाइयो । त्यस्तै गाईपालन गर्ने किसानहरुले सरदर ३ वटा गाइ पाल्ने गरेको। किसानहरुले सरदर १ भैसी र ४ बाख्रा पाल्ने गरेको पाइयो।

तालिका नं ३२: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा पशुपालनको अवस्था

सि.नं.	पशुको विवरण	पाल्ने कृषक संख्या	दायरा	कम	बढी	जोड	सरदर
१	गाई	७४	४९	१	५०	२१३	३
२	भैसी	२२	९	१	१०	४७	१
३	बाख्रा	५२	९	१	१०	२२६	४
४	कुखुरा	२४	५९८	२	६००	१५१४	६३
५	बंगुर	१९	२४	१	२५	१५२	८

३.२.१३ अध्ययन क्षेत्रमा पशुपालनको प्राथमिकता

अध्ययन क्षेत्रमा पशुपालनको प्राथमिकता तालिका ३३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सो क्षेत्रमा पशुपालनमा गाई पालनलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको पाईयो भने गाइ पछि बंगुर पालन र कुखुरा पालनलाई क्रमश उच्च प्राथमिकतामा राखेको पाईयो (तालिका ३०)।

तालिका नं ३३: अध्ययन क्षेत्रमा पशुपालनको प्राथमिकता

क्र.सं.	जातहरु	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		(संख्या)		
१	गाई	९१	१०	४
२	भैसी	८८	१२	५

क्र.सं.	जातहरु	उच्च प्राथमिकता	मध्यम प्राथमिकता	कम प्राथमिकता
		(संख्या)		
३	बाख्रा	७५	२५	५
४	कुखुरा	६५	२०	२०
५	बंगुर	२२	२४	५९
६	माछापालन	३२	२९	४४
७	माहुरी पालन	२२	२८	५५

३.२.१४ पशुपालन क्षेत्रमा लागत तथा आम्दानीको अवस्था

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा पालिने पशुवस्तुहरुको विवरण तालिका ३४ मा दिइएको छ । उक्त नगरपालिकामा सबभन्दा धेरै वार्षिक आम्दानी (रु. १८४८३७) भैसी पालनबाट हुने देखियो। त्यसै गरि क्रमश बंगुर, बाख्रा र गाइपालनबाट वार्षिक आम्दानी हुने देखियो।

तालिका नं ३४: सर्भेक्षण गरिएको क्षेत्रमा पशुपालनक्षेत्रमा लागत तथा आम्दानीको अवस्था

सि.नं.	पशुको विवरण	पशुपालनमा संलग्न कृषक	न्यूनतम	अधिकतम	जम्मा	औसत
१	गाई	७४	२०००	१२०००००	४१७५०००	६२३१३
२	भैसी	२२	२०००	८०००००	१४५२०००	८०६६७
३	बाख्रा	५२	१०००	१०००००	६९४०००	१७७९५
४	कुखुरा	२४	१०००	१०००००	५४९६००	२२९००
५	बंगुर	१९	५०००	२०००००	५५००००	५६०००

३.२.१५ सेवा प्रदायक निकायको दुरी

उक्त नगरपालिकामा रहेका सरकारी सेवा प्रदायक तथा वित्तिय संस्थाको दुरी तालिका ३५ मा दिइएको छ।

तालिका नं ३५: अध्ययन क्षेत्रमा सेवा प्रदायकको उपस्थिति

सि.नं.	सेवा प्रदायक निकाय	दायरा	न्यूनतम दुरी कि.मी.	अधिकतम दुरी कि.मी.	जोड	सरदर दुरी कि.मी.
१	कृषि ज्ञान केन्द्र	३	१	४	१०	२
२	सेवा केन्द्र	५	०	५	७१	३
३	एग्रोभेट	४	१	५	७१	३
४	वित्तिय सेवा प्रदायक	४	१	५	६२	२
५	गैह सरकारी संस्था	३	१	४	४५	२
६	हाटबजार	४	१	५	१०१	३
७	कृषि शाखा	५	०	५	९०	३

३.२.१६ अध्ययन क्षेत्रमा उन्नत प्रविधि प्रयोगको अवस्था

खेती प्रणालीको उत्पादकत्व अभिबृद्दिका लागि अन्नबालीमा मेसिनको प्रयोग, तरकारी खेतीमा प्लाष्टिक टनेलको प्रयोग, फलफुलमा उच्च घनत्व प्रणाली तथा पशुपालनमा सुधारिएको खोर/गोठ जस्ता प्रणाली अबलम्बनको

अवस्था तालिका ३६ मा दिइएको छ। प्रश्न सोधिएका १०८ किसान मध्ये मेसिनरीको प्रयोग सबै भन्दा बढीले (३० जना) गर्ने गरेको पाइयो त्यस्तै सुधारिएको खोरको प्रयोग १८ जनाले र टनेलप्रयोग ११ जना तथा उच्च घनत्व बगैचाको प्रयोग कम (१ जनाले मात्र) गरेको पाइयो।

तालिका नं ३६: खेती प्रणालीमा आधुनिक/उन्नत प्रविधिको अबलम्बनको अवस्था

सि.नं.	प्रविधिहरु	अबलम्बन गरीएको		अबलम्बन नगरीएको	
		बारम्बारता	प्रतिशत	बारम्बारता	प्रतिशत
१	अन्नबालीमा मेसिनको प्रयोग	३०	२८.६	७५	७१.४
२	तरकारीबालीमा प्लाष्टीक टनेल प्रविधि	११	१०.५	९४	८९.५
३	फलफूलमा उच्च घनत्व वगैचा	१	१	१०४	९९
४	सुधारिएको खोर/ गोठ ब्यवस्थापन	१८	१७.१४	८७	८२.८६

३.२.१७ अध्ययन क्षेत्रमा उन्नत प्रविधि प्रयोगको अभिरुची

अन्नबालीमा मेसिनको प्रयोग, तरकारी खेतीमा टनेलप्रयोग, फलफुलमा उच्च घनत्व प्रणाली तथा पशुपालनमा सुधारिएको खोर/गोठ जस्ता प्रणाली अबलम्बमा कृषकको अभिरुचीको अवस्था तालिका ३४ मा प्रस्तुत गरीएको छ। सर्भेक्षण गरीएका १०८ किसानहरुमध्ये सुधारिएको गोठ/खोरको प्रयोगमा सम्पूर्ण किसानको अत्याधिक अभिरुची (९० जना) भएको पाइयो। यस्तै गरी तरकारीमा टनेलप्रयोगमा अधिकांश कृषक (६८ जना) को अत्याधिक रुची भएको पाइयो। यसै गरी अन्नबालीमा मेसिनको प्रयोगमा ७७ जना कृषकको अत्याधिक रुची भएको पाइयो भने फलफूलमा उच्च घनत्व बगैचामा ६५ जना किसानको मध्यम रुची भएको पाइयो ।

तालिका नं ३४: आधुनिक तथा उन्नत प्रविधि अबलम्बन गर्न कृषकको अभिरुची

सि.नं.	प्रविधिहरु	अत्याधिक रुची		मध्यम रुची		रुची नभएको	
		बारम्बारता	प्रतिशत	बारम्बारता	प्रतिशत	बारम्बारता	प्रतिशत
१	अन्नबालीमा मेसिनको प्रयोग	७७	७३.३३	२४	२२.८५	४	३.८२
२	तरकारीबालीमा प्लाष्टीकघर प्रविधि	६८	६४.७६	२९	२७.६२	८	७.६२
३	फलफूलमा उच्च घनत्व वगैचा	१२	११.४३	६५	६१.९०	२८	२६.६७
४	सुधारिएको खोर/गोठ ब्यवस्थापन	९०	८५.७१	१२	११.४३	३	२.८६

३.२.१८ अध्ययन क्षेत्रमा वाली वस्तु छनौटका आधारहरु

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका १०८ जना सर्वेक्षण गरीएका कृषकहरुलाई बालीको छनौटका विभिन्न ९ वटा आधारमा रहेर स्कोरिङ्ग गरीएको विवरण तालिका ३५ मा दिइएको छ। कृषकहरुले विभिन्न आधारहरुमध्ये सवभन्दा वढी महत्व माटो तथा हावापानी दिइएको पाइयो भने त्यसपछि क्रमश परम्परागत ज्ञान, खेतीमा सहजता तथा बाली उत्पादन संबन्धि ज्ञान/सीप लाई दिइएको पाइयो। कृषकहरुले वाली वस्तु छनौटका गर्दा आम संचार जस्तै रेडियो, टिभी, पत्रपत्रिकालाई कम प्राथमिकता दिइएको पाइयो।

तालिका नं ३५:अध्ययन क्षेत्रमा वाली वस्तु छनौटका आधारहरु

सि.नं.	आधारहरु	स्कोर	इन्डेक्स	प्राथमिकीकरण
१	हावापानी तथा माटो	१२८	१.२२	I
२	बजारको माग तथा मूल्य	१९३	१.८४	V
३	कम उत्पादन लागत	१९५	१.८६	VI
४	वढी समयसम्म भण्डारण	२४९	२.३७	VIII
५	सजिलै खेती गर्न सकिने	१८०	१.७१	III
६	परम्परागत ज्ञान	१५०	१.४३	II
७	बाली उत्पादन संबन्धि ज्ञान/सीप	१९०	१.८१	IV
८	कृषि प्राविधिकको प्रभाव/सल्लाह	२२९	२.१८	VII
९	आम संचार जस्तै रेडियो, टिभी, पत्रपत्रिका	३१५	३	IX

३.२.१९ अध्ययन क्षेत्रमा कृषि जानकारीका माध्यमहरु

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका किसानहरुले कृषि संबन्धि जानकारी विभिन्न ७ वटा स्रोत (प्राविधिक, रेडियो/ टि भी, पत्र पत्रिका, एग्रोभेट, स्थानिय गै.स.स., सहकारी तथा परम्परागत ज्ञानको सदुपयोगवाट पाउने गरेको पाइयो । जसमध्ये प्राथमिकीकरण गर्दा अधिकांश किसानहरुले कृषि प्राविधिकलाई महत्व दिएको पाइयो (तालिका ३६) भने त्यसपछि क्रमश परम्परागत ज्ञान, एग्रीभेट, सहकारी र स्थानिय गैह्र सरकारीलाई महत्व दिएको पाइयो । किसानहरुबाट सबभन्दा कम जानकारी पत्रपत्रिका र रेडियो/टिभी मार्फत प्राप्त गर्ने गरेको प्रतिकृया पाइएको थियो ।

तालिका नं ३६: किसानहरुले जानकारी प्राप्त गर्ने माध्यमहरु

सि.नं.	जानकारीका स्रोतहरु	अधिक बारम्बारता (प्रतिशत)	मध्यम बारम्बारता (प्रतिशत)	कम बारम्बारता (प्रतिशत)
१	कृषि प्राविधिक	५५(५२.३८)	३९(३७.१४)	११(१०.५)
२	रेडियो / टेलिभिजन	३९(३७.१)	४१(३९)	२५(२३.८)
३	पत्रपत्रिका	१२(११.४)	५५(५२.४)	३८(३६.२)
४	एग्रोभेट	४८(४५.७)	४३(४१)	१४(१३.३)
५	स्थानिय गै.स.स.	४८(४५.७)	४६(४३.८)	११(१०.५)
६	सहकारी	४४(४१.९)	४९(४६.७)	१२(११.४)
७	परम्परागत ज्ञान	५०(४७.६)	४५(४२.९)	१०(९.५)

३.२.२० अध्ययन क्षेत्रमा बाली उत्पादनको विभिन्न पक्षहरुमा किसानहरुसंग भएको ज्ञान

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका १०८ जना सर्भेक्षण गरीएका किसानहरुको वालीउत्पादनसंग संबन्धित माटो, हावापानी तथा जात, माग तथा मूल्य, बीउ तथा विरुवा, मलखाद ब्यवस्थापन, बिशेष प्रविधि लगायतका कुरामा रहेको ज्ञान तालिका ३७ मा प्रस्तुत गरीएको छ । बहुसंख्यक किसानहरुमा माटो परिक्षण, बिशेष प्रबिधि तथा मलखाद व्यवस्थापन बारे जानकारी नभएको पाइयो । त्यस्तै गरी ३५ जना किसानलाई हावापानी तथा बाली बारे जानकारी रहेतापनि प्राविधिक रुपमा उयुक्तताको जानकारी नभएको पाइयो । माग तथा मूल्य वारे अधिकांश किसानलाई जानकारी नभएको पाइयो । वीउ तथा विरुवावारे २८ जना कृषकले केही जानकारी भएको प्रतिकृया

दिएतापनी गुणस्तरीय तथा उन्नत वीउ तथा विरुवाको अभाव भएको जानकारी दिए। त्यस्तै गरी विशेष प्रविधि बारे अधिकाँस कृषकलाई जानकारी नभएको प्रतिकृया दिएका थिए जसको प्रमुख कारणमा कृषि प्रसार पद्दतिमा कम पहुँच हुनु रहेको पाइयो। अन्त्यमा रोग तथा कीरा ब्यवस्थापनमा समेत प्राविधिक ज्ञानको अभावले गर्दा अधिकांश किसान (८५ जना) सक्षम नभएको बताएका थिए।

तालिका नं ३७: बाली उत्पादनको विभिन्न पक्षहरुमा किसानहरुसंग भएको ज्ञान

सि.नं.	कृषिसंग संबन्धित ज्ञान	छ		छैन		जम्मा		कारणहरु
		वारम्वारता	प्रतिशत	बारम्वारता	प्रतिशत	बारम्वारता	प्रतिशत	
१	माटो	१८	१७.१४	८७	८२.८६	१०८	१००	प्राविधिक ज्ञान तथा माटो परिक्षण ल्याव वारे जानकारी नभएको
२	हावापानी तथा बाली	३५	३३.३३	७०	६६.६७	१०८	१००	प्राविधिक ज्ञानको कमी
३	माग तथा मूल्य	२२	२०.९५	८३	७९.०५	१०८	१००	बर्तमान माग तथा आपूर्तिवारे ज्ञानको कमी
४	बीउ तथा विरुवा	२८	२५.९२	७७	७४.०८	१०८	१००	गुणस्तरीय तथा उन्नत वीउ/बेर्नाको कमी
५	मलखाद ब्यवस्थापन	१६	१५.२४	८९	८४.७६	१०८	१००	समयमा आपूर्ति हुन नसक्नु
६	विशेष प्रविधि	१५	१४.२८	९०	८५.७२	१०८	१००	कृषि प्रसारमा कमी
७	रोग तथा कीरा ब्यवस्थापन	२०	१९.०५	८५	८०.९५	१०८	१००	प्राविधिक ज्ञानको कमी

३.२.२१ अध्ययन क्षेत्रमा उत्पादन सामाग्रीको ब्यवस्थापन स्रोत

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका कृषकहरुले आफुलाई आबश्यक पर्ने उत्पादन सामाग्रीको ब्यवस्थापनको लागि एग्रोभेट तथा कृषिका निकायहरुमा संपर्क राख्ने गरेको पाइयो (तालिका ३८)। जसमध्यै सर्भेक्षणमा सहभागी २८ प्रतिशत किसानले आफैले राखेको बीउ प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो भने एग्रोभेटबाट ६७% ले आबश्यक उत्पादन सामाग्रीको ब्यवस्थापन गर्ने गरेको पाइयो। सर्भेक्षणमा ३ % कृषकले मात्र बीउ व्यवस्थापनका लागि कृषिका निकायमा संपर्क राख्ने गरेको पाइयो।

तालिका नं ३८: अध्ययन क्षेत्रमा उत्पादन सामाग्रीको ब्यवस्थापन स्रोत

सि.नं.	स्रोतहरुको प्रयोग	बारम्वारता	प्रतिशत
१	आफैले घरमा राखेको बीउको प्रयोग	३०	२८.६
२	एग्रोभेट	७१	६७.६
३	गै.स.स.	०	०
४	कृषिका निकायहरु	३	२.९
५	अन्य	१	१.०

३.२.२२ अध्ययन क्षेत्रमा कृषि उपजहरुको विक्री वितरणका माध्यमहरु

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका कृषकहरुले उत्पादित उपजहरु विक्री वितरणको लागि स्थानिय व्यापारी, संकलन केन्द्र, नजिकको बजार, थोक विक्रेता जस्ता माध्यमहरुको प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो (तालिका ३९) । धैरैजसो उत्पादित उपज व्यापारी आँफै खेतबारीमा आएर लैजाने गरेको पाईयो। २१.९ जना किसानको उत्पादित उपज घरमै उपयोग गर्ने गरेको पाइयो।

तालिका नं ३९: अध्ययन क्षेत्रमा कृषि उपजहरुको विक्री वितरणका माध्यमहरु

विक्रीका माध्यमहरु	किसानहरुको प्रतिकृया				जम्मा	
	छ		छैन			
	बारम्वारता	प्रतिशत	बारम्वारता	प्रतिशत	बारम्वारता	प्रतिशत
ब्यापारी आफै खेतवारीमा आएर	३८	३६.१९	६७	६३.८१	१०८	१००
संकलनकेन्द्र मार्फत	१४	१३.३३	९१	८६.६७	१०८	१००
नजिकको स्थानिय वजार	२१	२०	८४	८०	१०८	१००
खुद्रा ब्यापारी	९	८.५७	९६	९१.४३	१०८	१००
घरायसी उपयोग	२३	२१.९	८२	७८.१	१०८	१००

३.२.२३ अध्ययन क्षेत्रमा खेतीसंग संबन्धित समस्याहरुको विवरण

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा खेतीसंग संबन्धित विभिन्न १० वटा समस्या तथा तिनीहरुको प्राथमिकीकरण तालिका ४० मा दिइएको छ। खेतीका बजार, रोग,कीरा तथा बन्यजन्तुको समस्या, वीउ विजन मलको अभाव, सिचाईको अभाव, ज्ञानको अभाव, भण्डारको अभाव तथा ज्यामीको अभाव आदि जस्ता समस्या मध्ये प्राविधिक ज्ञानको कमि, रोगकीराको समस्या तथा रासायनिक मलको अभाव प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको पाइयो भने त्यसपछि क्रमश सिंचाई अभाव र बिउ तथा बेर्नको अभाव प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको पाइयो।

तालिका नं ४०: अध्ययन क्षेत्रमा खेतीसंग संबन्धित समस्याहरुको विवरण

सि.नं.	समस्याहरु	अधिक	मध्यम	कम
		(प्रतिशत)		
१	बजार अभाव	४८	४५	७
२	वीउ तथा बेर्ना अभाव	८६	१०	४

सि.नं.	समस्याहरु	अधिक	मध्यम	कम
			(प्रतिशत)	
३	सिँचाईको अभाव	८३	१०	७
४	रोग,कीरा तथा बन्यजन्तुको समस्या	९०	७	३
५	प्राविधिक ज्ञानको कमी	९१	७	२
६	ढुवानी साधनको अभाब	३०	११	५९
७	बजार मूल्यमा उतारचढाव	५९	३०	११
८	भण्डारणको अभाव	३४	५०	१६
९	ज्यामी अभाव	३	५१	४६
१०	रासायनिक मल अभाव	८८	८	४

३.२.२४ अध्ययन क्षेत्रका कृषकहरुको सरकारसंग अपेक्षा

ठाकुरबाबा नगरपालिकामा कृषिमा संलग्न कृषकहरुको सरकारसंग विभिन्न ११ वटा अपेक्षा रहेको पाइयो जसको प्राथमिकिकरण गरी तालिका ४१ मा प्रस्तुत गरीएको छ । कृषकहरुको प्रमुख अपेक्षा भनेको अनुदान सुविधाको प्रभावकारी ब्यवस्था रहेको र सो पछि तालिम तथा क्षमता बिकास रहेको पाइयो भने त्यसपछि क्रमश प्राविधिक सेवा, सिंचाई व्यवस्था र गुणस्तरीय बिउको उपलब्धता रहेको पाइयो ।

तालिका नं ४१: अध्ययन क्षेत्रमा कृषकहरुको सरकारसंग अपेक्षा

सि.नं.	अपेक्षाहरु	प्रतिकृया/स्कोर	महत्व	प्राथमिकीकरण
१	अनुदान	११४	१.०९	I
२	सुलभ कृषि कर्जाको ब्यवस्था	१७२	१.६४	X
३	वीउको आपूर्ति तथा ब्यवस्था	१५०	१.४३	VII
४	मलको आपूर्ति तथा ब्यवस्था	१४९	१.४२	VI
५	सिँचाईको ब्यवस्था	१४७	१.४०	IV
६	रोग,कीरा तथा बन्यजन्तुको ब्यवस्था	१४८	१.४१	V
७	मूल्यमा सुनिश्चितता	१७१	१.६३	IX
८	बजार ब्यवस्था	१७०	१.६२	VIII
९	तालिम तथा क्षमता बिकास	१३९	१.३३	II
१०	प्राविधिक सेवा	१४४	१.३७	III
११	अन्य	२२०	२.१	XI

३.२.२५ कृषिका संभावित पकेट क्षेत्रहरु

यस नगरपालिकाका सबै क्षेत्रको हावापानी एकै प्रकारको भएतापनि सिंचाई उपलव्धताका अधार, कृषकको प्रतिक्रिया र माटोको अवस्था अनुसार विभिन्न स्थानमा फरक फरक बाली लगाउन सकिन्छ । धैरैजसो क्षेत्रहरुमा सिंचाईनै प्रमुख समस्या रहेकोले, सिंचाई सुविधा पुर्याउन सकेमा यस क्षेत्रमा कृषि उत्पादन को निकै राम्रो सम्भावना रहेकोमा दुईमत छैन । धान खेतीको हकमा सुख्खा र डुबान दुवै सहन सक्ने जातहरुको प्रयोग गरेमा उत्पादन वृद्धि गर्न सकिने यथेष्ट सम्भावना रहेको छ ।

तालिका नं. ४२: ठाकुरबाबा नगरपालिका क्षेत्रमा कृषिका संभावित पकेट क्षेत्रहरु

वडाहरु	**अन्नबालीका सम्भावित क्षेत्र**	**तरकारीका सम्भावित क्षेत्र**	**फलफुलका सम्भावित क्षेत्र**	**पशुपालन तथा माछाका सम्भावित क्षेत्र**	**अन्य (नगदेबाली तथा जडीबुटी)**
वडा नं. १	वडाका सबै क्षेत्रहरु, विशेष गरी दुई बाली धानको सम्भावना	सबै प्रकारका मौसमि तथा बेमौसमि तरकारीको राम्रो संम्भाबनाहरू छ।	केरा, मेवा,नासपति,, अम्बा, आपँ, लगायतका अन्य फलफुलको सम्भावना,	भैसि, गाइ, बाख्रा	तोरी, मुसुरो, धनिया, लसुन,बेसार, प्याज, उखु,
वडा नं. २	बडाका सबै क्षेत्रहरु, सिचाइ ब्यावस्था भएमा हिउदे/बसन्ते मकैको प्रचुर सम्भावना रहेको	आलुको राम्रो सम्भावना, वडाका सवै क्षेत्रमा तरकारीको राम्रो सम्भावना रहेको	केरा, मेवा, भुइकटहर, खरभुजा	बंगुर, भैसि, गाइ, बाख्रा	तोरी, मुसुरो, धनिया, लसुन,बेसार उखु,
वडा नं. ३	वडाका सबै क्षेत्रहरु, विशेष गरी दुई बाली धानको सम्भावना	मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी, विशेष आलु, टमाटर तथा खुर्सानीको सम्भावना,	केरा, मेवा, विस्तार गर्न सकिने	भैसि, गाइ, बाख्रा	तोरी, धनिया, लसुन, बेसार उखु,
वडा नं. ४	वडाका सबै क्षेत्रहरु, विशेष गरी दुई बाली धानको सम्भावना	यातायातको सहजता भएकाले वडाका सवै क्षेत्रमा तरकारीको राम्रो सम्भावना रहेको;	केरा, मेवा, विस्तार गर्न सकिने बगर खेति अन्तर्गत खरभुजा	माछा, भैसि, गाइ, बाख्रा	तोरी, धनिया, लसुन, बेसार उखु,
वडा नं. ५	वडाका सबै क्षेत्रहरु, विशेष गरी दुई बाली धानको सम्भावना,	बेमौसमी तरकारीको सम्भावना तथा तरकारीको प्रचुर सम्भावना	केरा, मेवा, विस्तार गर्न सकिने	माछा, भैसि, गाइ, बाख्रा	

वडाहरु	अन्नबालीका सम्भावित क्षेत्र	तरकारीका सम्भावित क्षेत्र	फलफुलका सम्भावित क्षेत्र	पशुपालन तथा माछाका सम्भावित क्षेत्र	अन्य (नगदेबाली तथा जडीबुटी)
वडा नं. ६	वडाका सबै क्षेत्रहरु सिंचाइको ब्यबस्था भएमा दुई बाली धानको सम्भावना	अर्गानिक तथा बेमैसमि तरकारी पकेट क्षेत्र बिस्तार गर्न सकिने	केरा, मेवा, कागती खेती, विस्तार गर्न सकिने	माछा, भैसि, गाइ, बाख्रा	
वडा नं. ७	वडाका सबै क्षेत्रहरु सिंचाइको ब्यबस्था भएमा दुई बाली धानको सम्भावना	अर्गानिक तथा बेमैसमि तरकारी पकेट क्षेत्र बिस्तार गर्न सकिने	केरा, मेवा, कागती खेती, विस्तार गर्न सकिने	बंगुर, भैसि, गाइ, बाख्रा	
वडा नं. ८	वडाका सबै क्षेत्रहरु सिंचाइको ब्यबस्था भएमा दुई बाली धानको सम्भावना	अर्गानिक तथा बेमैसमि तरकारी पकेट क्षेत्र बिस्तार गर्न सकिने	केरा, मेवा, कागती खेती, विस्तार गर्न सकिने	भैसि, गाइ, बाख्रा	
वडा नं. ९	दुई बाली धानको सम्भावना	बेमौसमी तरकारीको प्रचुर सम्भावना	आप, लिच्चि, केरा, मेवा आदि	भैसि, गाइ, बाख्रा	

४. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको लक्षित समूह छलफलबाट प्राप्त विवरणहरू

नगरलाई पूर्व पश्चिम लोकमार्गको कोहलपुर, कर्णाली चिसापानी खण्डले पार गरेको छ। नगरभित्रका सहायक सडकहरुले नगरका सबै वडा र टोलहरुलाई जोडेको छ। सडक सञ्जालले स्थानीय बजार, कृषि क्षेत्र, राष्ट्रिय राजमार्ग, राष्ट्रिय निकुञ्ज लगायतका क्षेहरुलाई सहज पहुँच बनाएको छ। नगरपालिकामा सिँचाइको सुविधाको लागि बबई भेरी डाईभर्सन तथा बबई सिंचाई आयोजना निर्माणाधीन छन् भने सडक सञ्जाल, सिंचाई र खानेपानी आपूर्तिका लागि आयोजनाहरु निर्माणको चरणमा रहेका छन। उपभोक्ता समिति मार्फत सडक, सिचाई, पिउने पानी, सरसफाई, वातावरण संरक्षण, सूचना एवम् सेवा केन्द्रहरुको निर्माण, सामुदायिक भवनहरुको निर्माण गरेर सेवा तथा सुविधाहरुको बिस्तार गर्ने अवसरहरु र सम्भावनाहरु रहेका छन्।

यस नगरपालिकाको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ। कृषि बजार तथा हाट बजारका लागि भुरीगाउँमा टहरा निर्माण भएको छ भने पेरहनी, बगनाहा, शाहीपुर, बकुवा र ठाकुरद्वारामा हाट बजार हरु लाग्ने गरेका छन। राजमार्गबाट जोडिएको र गुलरिया, ठाकुरद्वारा, बगनाह जस्ता ठुला बजारहरु नजिक भएकाले यस नगरपालिकाका प्राय वडामा ब्यवसायीक तरकारी र पशुपालन भईरहेको पाइयो। यस नगरपालिकामा समसितोष्ण हावापानि रहेको र यस क्षेत्रको मुख्य बाली धान, गहु, तोरी, आलु र तरकारी खेती रहेको छ।

वार्ड नम्बर १

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर १, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो। ६१ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था भएपनि अन्य भूभागमा सिंचाईको अभाव रहेको छ। यस वडामा १५३२ घरधुरी र ७७२८ जासंख्या रहेका छन् जसमा ४३ प्रतिसत घरधुरीको प्रमुख पेशा कृषि र पशुपालन रहेको छ, भने ज्याला मजदुरी २० प्रतिसत, बैदेशिक रोजगार २० प्रतिसत र ब्यापार १७ प्रतिसत रहेको छ।

कृषिको अवस्था:

केही व्यवसायिक कृषक बाहेक यस क्षेत्रको कृषि प्रणाली परम्परागत नै रहेको पाइन्छ। यस वार्डको मुख्य बालीहरु धान, गहु, तोरी, र तरकारी बाली रहेको छ तथा पशुपालनतर्फ गाईभैँसी, बाख्रा, कुखुरा, बंगुर बढी मात्रामा पालिने पशुहरु हुन्। यस वार्डमा सिंचाईको राम्रो प्रवन्ध भएका ठाउँहरुमा धानबाली सालको दुई पटकसम्म भित्र्याउन सकिन्छ।

बजारको अवस्था:

यस वार्डको नजिकको बजार भुरीगाँउ हो, तर ठूलो परिमाणमा उत्पादन भएको वस्तुको लागि कोहलपुर र नेपालगन्ज उत्तम मानिने गरेको छ। किसानले आफ्नै बारीबाट पनि कृषि उपज बेच्ने चलन रहेको छ। बजार धेरै टाढा नभएपनि उचित मुल्य नपाइने गुनासो किसानहरूको रहेको छ।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

सबै क्षेत्रमा सिँचाईको व्यवस्था नहुनु, प्राविधिक ज्ञानको कमी हुनु, परम्परागत खेती प्रणाली, उचित समयमा मल बीऊ उपलब्ध नहुनु तथा रोग कीराले धेरै बाली सखाप पारेको अवस्था छ।

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- ठाकुरबाबा नदी आसपासको क्षेत्रमा तटबन्धनको कार्यक्रमलाई तीव्र बनाई खेतीयोग्य जमीन सुरक्षित गर्ने तथा बबइ नहरको क्षमता विस्तार गरी सकेसम्म धेरै जमीनमा सिँचाईको व्यवस्था गर्ने, जसले गर्दा धानको दोहोरो खेति प्रणाली अपनाउन सकिन्छ।
- यस वार्डको बाँझो जमिन, कम खेति हुने जमिन र खोलाधार क्षेत्रमा बाँसको प्रवर्धन गर्दा जमिनको पनि सदुपयोग हुने, आम्दानी पनि बढ्ने र रोजगारी पनि सिर्जना हुने देखिन्छ।
- कृषि प्राविधिक टोली विस्तार गरी बालीका रोग तथा कीराको व्यवस्थापन गर्न सकेको खण्डमा मुसुरो,मास, रहर, तोरी तथा आलुबाट पनि प्रशस्त आम्दानी लिन सक्ने देखिन्छ।

वार्ड नम्बर २

करिब १६८६ घरधुरीर १०११६ जनसंख्या रहेको रहेको यस वार्डमा मिश्रित जातजातिको बसोबास रहेको छ। जसमा अधिकांस घरधुरीको प्रमुख पेशा कृषि र पशुपालन रहेको छ।

कृषिको अवस्था:

यस वडाको ५६ प्रतिसत भन्दा वढि भूभाग सिंचित छ भने बाकि भागमा बोरीङ, ट्युबेल वा अकासेखेतीको भर पर्नुपर्ने देखिन्छ। व्यवसायिक तरकारी खेती, व्यवसायिक पशुपालन, मुख्य बालीहरु धान, गहु, तोरी, तथा तरकारी खेति हो भने पशुपालनतर्फ गाई, भैसी, बंगुर, बाख्रा, कुखुरा प्रमुख रूपमा पालिने पशु हुन्।

बजारको अवस्था:

यस वार्डको पनि प्रमुख बजार भुरीगाँउ रहेको छ भने हाटबजार पनि चल्ने गरेको छ किसानहरु आफ्नो कृषि उपज व्यक्तिगत तवरबाट लगेर बेच्ने गरेका छन् । कोहि किसानले ब्यापारीलाई बेच्ने गरेको र कोहि किसानले आफै बजारमा बेच्ने गरेको पाइन्छ ।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

अरू वार्डको तुलनामा यस वार्डका किसानमा प्राविधिक ज्ञान तुलनात्मक रुपमा राम्रै रहेको पाइन्छ, र केही बढी व्यवसायिकता अपनाइएको पनि पाइन्छ, तर परम्परागत कृषि प्रणालीमै निर्भर रहनुपर्ने अवस्था, औजार तथा यन्त्रको उपलब्धतामा कमी, मूल्यको समायोजन हुन नसक्नु, अनुदान तथा सुलभ कर्जा प्रवाह हुन नसक्नु, बाली बीमा जस्ता जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरू अबलम्बन नगरिनु, समयमा मल बीउ तथा अन्य आवश्यक सामाग्री उपलब्ध नहुनु वार्डका सबै भूभागमा सिँचाईको सुविधा नहुनु जस्ता समस्याका कारण कृषि कर्म सोचेको जस्तो उचाईमा पुग्न सकेको छैन । खेति प्रणाली तथा बजारको पहुँच एकल प्रयासबाट गर्नु पर्ने भएकोले किसानहरुले केवल उत्पादनमा मात्र ध्यान दिनु पर्नेमा अन्य तिर मलबीउ, बजार व्यवस्थापन आदि पनि दिनु पर्ने अवस्था छ ।

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- यस वार्डमा तरकारीको सम्भावना बढी भएकोले वार्ड मार्फत तरकारी क्षेत्र घोषणा गरि किसानहरुलाई तरकारी खेतितर्फ उन्मुख गराउन सकिन्छ ।
- यस वार्डको बाँजो जमिन, कम खेति हुने जमिन र खोलाधार क्षेत्रमा बाँसको प्रवर्धन गर्दा पनि जमिनको पनि सदुपयोग हुने, आम्दानी पनि बढ्ने र रोजगारी पनि सिर्जना हुने देखिन्छ ।
- बजार नजिकै भएको कारणले गर्दा दुग्धजन्य उत्पादन तथा कुखुरा र खसी बाख्रा दैनिक रूपमा बिक्रि गर्न सकिने हुँदा पशुपालनलाई एक उत्तम विकल्पको रूपमा लिन सकिन्छ ।

वार्ड नम्बर ३

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ३, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो । ९२ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ । जसमा ६८ प्रतिसत घरधुरीको प्रमुख पेशा कृषि र पशुपालन रहेको छ, भने ज्याला मजदुरी १७ प्रतिसत, बैदेशिक रोजगार ८ प्रतिसत र ब्यापार ७ प्रतिसत रहेको छ ।

कृषिको अवस्था:

यस वार्डको मुख्य बालीहरु धान, गहु, आलु, मुसुरो, तोरी, तरकारीबाली र पशुपालनतर्फ गाईभैसी, बाख्रा, बंगुर तथा कुखुरा रहेका छन् ।

बजारको अवस्था:

केहि किसानहरुले आफ्नो कृषि उपजहरु आफ्नै घरबाट पनि बेच्ने गरेका छन् । यस वार्डको नजिकको र भरपर्दो बजार बगनाह रहेको छ । मूल्यमा ह्रास नआएको खण्डमा यो वार्डको लागि बजारको कुनै समस्या नभएको देखिन्छ ।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

- यस वार्डका किसानहरुमा कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धि नयाँ प्रविधि र तालिमको कमि ।
- सिंचाई प्रमुख समस्या रहेको छ । यस वार्डको कृषि प्रणाली आकासे पानीमा नै निर्भर रहेको छ ।

- किसानलाई आवस्यक परेको बेला समयमा नै गुणस्तरीय मल, बीउ आदी कृषि सामग्रीहरुको उपलब्धता हुन नसक्नु ।
- धानबालीमा लाग्ने रातो किरा,पतेरो किरा आदिको प्रकोप ।

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- कृषकहरुले कृषि सम्बन्धि प्रविधिक ज्ञान तथा तालिम नपाएको हुनाले किसानलाई कृषि तालिमको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
- तरकारी खेति यस वार्डको सम्भावना बोकेको कृषि सह-क्षेत्र हो । किसानलाई धानबाली पश्चात, तरकारी बालीमा आकर्षित गरि किसानको आम्दानी बढाउन सकिन्छ ।
- यस वार्डका अधिकांस किसानहरु साना किसान रहेका छन् । किसानहरु आफैले व्यक्तिगत रुपमा यन्त्रिकरणबाट खेति गर्दा लागत मूल्य स्वत बढ्न जान्छ त्यसैले यस वार्डले कृषि यन्त्रिकरणको लागि सहकारी मार्फत वा कुनै उस्तै खालको संयन्त्र बनाई किसानलाई कृषि यन्त्रिकरण गर्न सहयोग गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।
- व्यवसायिक पशुपालन गर्ने किसानलाई पनि ऋणको धैरै भार पर्ने भएकाले अनुदान तथा सहुलियत ऋणको व्यवस्था भऐको खण्डमा व्यवसाय गर्ने किसानको संख्या बढ्ने देखिन्छ ।

वार्ड नम्बर ४

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ४, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो । ९६ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ । जस कारण यो वडामा २ वालि धान खेतिको संभाबना रहेको छ ।

कृषिको अवस्था:

यस वार्डमा धैरै मानिसहरु पशुपालनमा बंगुरपालन, बाख्रापालन, गाईपालन र कुखुरापालनमा संलग्न रहेका छन् । यो वडामा बङ्गुर पालनको लागी ब्लक कार्यक्रम समेत संचालनमा रहेको छ । कृषिमा अरु वार्डको तुलनामा अग्रसर देखिएको छ ।

बजारको अवस्था:

राजमार्गबाट स्वतन्त्र सडकले जोडिएको यो क्षेत्रको प्रमुख बजार बगनाह रहेको छ । बिभिन्न कृषि उपज खरिद तथा बिक्रि गर्नका लागी किसान गुलरिया नै आउने गरेको पाइन्छ।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

- किसानहरुलाई कृषि सम्बन्धी आवस्यक तालिमहरुको कमि ।
- यस वार्डमा सिंचाईको व्यवस्था छैन त्यसैले यहाँको कृषि आकासे पानीको भरमा चली रहेको छ ।
- आवस्यक तथा गुणस्तरीय मल बिउको समयमा उपलब्ध नहुनु ।
- बिक्रि हुन नसकेको कृषि उपजहरुको लागि बैकल्पिक व्यवस्था (भण्डारणको व्यवस्था) छैन ।
- यस वार्डको कुनै पनि कृषि उपजहरु मूल्य शृंखलामा रहेर बिक्रि हुने नगरेको, अर्थात् सबै कृषि उपजहरु टिपिएको अवस्था (as raw product) मा बिक्रि हुने गरेकोले ति कृषि उपजहरुबाट कम मूल्य आर्जन गरिएको ।

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- यस वार्डमा तरकारी, दुग्ध उत्पादन र बाख्रापालनको सम्भावना भएकोले यी कृषि उपजहरुमा आवस्यक प्राविधिक तालिमको व्यवस्था किसानहरुलाई गरिनुपर्ने ।

- किसानले समयमा गुणस्तरीय मल बीउ नपाउने समस्या यस वार्डमा भएकोले किसानलाई सो समस्याबाट निकास दिन यसै वार्डमा रहेको सहकारी र एग्रो-भेटसंग समन्वय गरि किसानको सो समस्या निराकरण गर्न सकिन्छ ।
- यस वार्डका अधिकांस किसानहरु साना किसान रहेका छन् । किसानहरु आफैले व्यक्तिगत रुपमा यन्त्रिकरणबाट खेति गर्दा लागत मूल्य स्वत बढ्न जान्छ त्यसैले यस वार्डले कृषि यन्त्रिकरणको लागि सहकारी मार्फत वा कुनै उस्तै खालको संयन्त्र बनाई किसानलाई कृषि यन्त्रीकरण गर्न सहयोग गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

वडा नं ५

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ५, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो । ९५ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ । जस कारण यो वडामा २ वालि धान खेतिको संभाबना रहेको छ ।

कृषिको अवस्था:

जनसंख्याको अनुपातमा अन्य वडाको तुलनामा यो वडामा कृषिमा आधारीत जनसंख्या कम रहेको छ । राजमार्ग उत्तरको भन्दा राजमार्ग दक्षिणको भूभागमा खेती गर्ने किसानको संख्या कम रहेको छ। यस वडाका मुख्य बालीमा धान, गहु, तोरी, मुसुरो, आलु र तरकारि तथा पशुपालनमा बङ्गुर लगायत गाई, भैँसी, बाख्रा र कुखुरा प्रमुख रहेका छन् । रोग, कीरा तथा जङ्गलि जनावरको प्रकोपको कारण र विशेष प्रविधिको ज्ञानको अभावको कारणले गर्दा फलफुल खेतीमा किसानको उत्साह सन्तोषजनक छैन ।

बजारको अवस्था:

यस वडाको मुख्य बजार साइपुर हो भने बजारको धेरै समस्या नरहे पनि उचित मुल्य नपाउने डर र जोखिम लिन नसक्ने अवस्थाका कारणले गर्दा धेरै किसान व्यवसायी बन्न नसकेको पाइयो । उचित अनुदान तथा सुलभ ऋणको व्यवस्था भएको खण्डमा पशुपालन तथा व्यवसायिक तरकारी खेतीमा किसान उत्साहित रहेको पाइन्छ ।

व्यवसायका चुनौतीहरु:

- कृषिलाई व्यवसायको रुपमा नहेर्नु नै यो क्षेत्रको सबैभन्दा ठूलो चुनौती रहेको पाइयो
- कृषिमा आधारीत तालिम तथा प्राविधिक सेवा सुविधा लिन कठिन भएको अवस्था देखिन्छ जसको कारण, अधिकांश किसान अझै परम्परागत खेती प्रणालीमै अल्झिएको पाइन्छ।
- उचित समयमा बीऊ तथा मल उपलब्ध नहुदा सोचे अनुरूप प्रतिफल नपाउने अवस्था रहेको छ
- सिँचाईको अभावले गर्दा धेरै समय जमिन बाँझो राख्न पर्ने अवस्था
- जग्गाको प्लटिङ

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- यस वडाको माथिल्लो क्षेत्रमा सिँचाइको व्वस्था रहेको कारण अन्नबालीको प्रचुर सम्भावना रहेको पाइन्छ। दुइबाली धानको उत्पादन मात्र लिन सकेमा कृषिमा धेरै फड्को मार्ने देखिन्छ ।
- यस वडाको तल्लो क्षेत्रमा जमिन मुनिको पानीलाई सिँचाईको रूपमा प्रयोग गर्न सकेको खण्डमा सबै जमिनमा सबै सिजन कृषि गर्न सकिन्छ,
- सिमान्तकृत तथा गरिब परिवारलाई समुह बनाई बगर खेती गराउनु पर्ने, बगरमा खेती गराउनु पर्ने

- तरकारी, दुग्ध उत्पादन, बाख्रा तथा कुखुरा पालनको सम्भावना उच्च रहेकाले यी कृषि उपजहरूमा आवश्यक प्राविधिक तालिमको व्यवस्था किसानहरुलाई गरिनुपर्ने
- समयमा गुणस्तरीय बीऊ तथा मल नपाउने समस्याको लागी सहकारी तथा एग्रो भेटसँग सहकार्य गरी किसानको सो समस्याको हल गर्नु पर्दछ।
- कृषि उधमको लागि सहुलियतमा झन्झट रहित ऋणको ब्यबस्था गर्नुपर्ने।

वडा नं ६

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ६, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो। ८० प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ। जस कारण यो वडामा २ वालि धान खेतिको संभाबना रहेको छ। यस वडामा जम्मा ०८ टोल बिकास संस्था रहेको पाइयो। जसमा तुल्सिपुर टोल बिकास संस्था, बकुवा टोल बिकास संस्था, लठुवा टोल बिकास संस्था, बचैया टोल बिकास संस्था, लंकापुर टोल बिकास संस्था, कनिकापुर टोल बिकास संस्था, खोकरपुर टोल बिकास संस्था र वकुवाबजार टोल बिकास संस्था रहेका छन्।

कृषिको अवस्था:

बजारीकरण तथा शहरीकरणको कारण कृषि पेशा गर्ने किसानको संख्यामा ह्रास आउँदै गरेको अवस्था छ। खेती गर्ने किसानको पनि प्रति जन जमिन घट्दो क्रममा छ। यो वार्डको प्रमुख बालीको रूपमा धान, मुसुरो, तोरी, तरकारी बाली, आलु आदि रहेका छन् भने पशुपालन तर्फ गाईभैंसी, बाख्रा, कुखुरा, बङ्गुर आदि रहेका छन्। बाँझो जमिनमा जडिबुटि दुग्ध व्वसाय र साथै जङ्गल विस्तार तर्फ पनि किसानको रूचि रहेको पाइयो। खेतीमा समस्या तथा चुनौतीको सामना अरू क्षेत्र भन्दा धेरै गर्नुपर्ने भएकाले नै कृषि भन्दा अरू व्यवसाय रोज्ने मानिस यो क्षेत्रमा बढी रहेका छन्।

बजारको अवस्था:

यो वार्डको प्राय सबै क्षेत्रमा सडकको समस्या तत्कालको लागी देखिएको छैन। सानो परिमाणमा उत्पादित वस्तु स्थानीय तवरमै राम्रो बिक्री हुने भएपनि, ठूलो परिमाणमा उत्पादित वस्तु बाहिरको बजारमा लैजाँदाको अवस्थामा उचित मूल्य नपाउने गुनासो किसानको रहेको छ। स्थानीय हाट- बजारको अलवा बकुवा बजार यो वडाको नजिकको बजार हो।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

- कृषि सम्बन्धी आवस्यक प्राविधिक तालिमहरुको कमि।
- आवस्यक तथा गुणस्तरीय मल बिउको समयमा उपलब्ध नहुनु।
- बिक्रि हुन नसकेको कृषि उपजहरुको लागि बैकल्पिक व्यवस्था (भण्डारणको व्यवस्था) नहुनु।

वडा न. ७

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ७, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो। ८९ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ। जस कारण यो वडामा २ वालि धान खेतिको संभाबना रहेको छ। यस वडामा जम्मा ०६ वटा टोल बिकास संस्थाहरू रहेको छन्। जुन निम्न प्रकार रहेका छन् : कालिगैडि टोल बिकास संस्था, सुन्दरपुर टोल बिकास संस्था, भदेलि टोल बिकास संस्था, मुक्तिपुर टोल बिकास संस्था, मोहनपुर टोल बिकास संस्था र पश्चिम मोहनपुर टोल बिकास संस्था।

कृषिको अवस्था:

- यस वडामा केही व्यवसायिक किसान रहेका छन् तर कृषि प्रणाली प्राचीन नै रहेको छ। पक्की तथा मुख्य सडक आसपासका क्षेत्रमा सिमित रहेको व्यवसायिकता सबैतिर पुग्न सकेको छैन। धान, गहु, तोरी, मुसुरो, आलु, अन्य तरकारी बालीका खेती र साथसाथै गाई, भैँसी, बाख्रा, कुखुरा, बङ्गुर आदि सामान्य रूपमा पालिने पशु हुन्।

बजारको अवस्था:

यो वार्डको प्राय सबै क्षेत्रमा सडकको विस्तार राम्रो भएको कारण बजारको समस्या तत्कालको लागी देखिएको छैन। सानो परिमाणमा उत्पादित वस्तु स्थानीय तवरमै राम्रो बिक्री हुने भएपनि, ठूलो परिमाणमा उत्पादित वस्तु बाहिरको बजारमा लैजाँदाको अवस्थामा उचित मूल्य नपाउने गुनासो किसानको रहेको छ। स्थानीय हाट-बजारको अलावा बगुवा र भुरीगाँउ स्थानिय बजारहरू हुन।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

- कृषि सम्बन्धी आवस्यक प्राविधिक तालिमहरुको कमि।
- आवस्यक तथा गुणस्तरीय मल बिउको समयमा उपलब्ध नहुनु।
- बिक्रि हुन नसकेको कृषि उपजहरुको लागि बैकल्पिक व्यवस्था (भण्डारणको व्यवस्था) नहुनु।

वडा न. ८

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ८, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो। २९ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ। बाकि भूभागमा सिंचाई सुबिधा रहेको छैन, जहां सिंचाईको यथासक्य चाडो सिंचाई सुबिधाको ब्यबस्था गर्नुपर्ने दृखिन्छ। यस वडामा ८७८ घरधुरी र ३९७१ जनसंख्या बसोबास गर्ने गर्छन, जसमा ६९ प्रतिसत घरधुरीको प्रमुख पेशा कृषि र पशुपालन रहेको छ, भने ज्याला मजदुरी २२ प्रतिसत, बैदेशिक रोजगार ७ प्रतिसत र ब्यापार ३ प्रतिसत रहेको छ।

कृषिको अवस्था:

- यस वडामा केही व्यवसायिक किसान रहेका छन् तर कृषि प्रणाली पुरानै रहेको छ। पक्की तथा मुख्य सडक आसपासका क्षेत्रमा सिमित रहेको व्यवसायिकता सबैतिर पुग्न सकेको छैन। धान, गहु, तोरी, मुसुरो, आलु, अन्य तरकारी बालीका खेती र साथसाथै गाई, भैँसी, बाख्रा, कुखुरा, बङ्गुर आदि सामान्य रूपमा पालिने पशु हुन्।

अवस्था:

यो वार्डको प्राय सबै क्षेत्रमा सडकको विस्तार राम्रो भएको कारण बजारको समस्या तत्कालको लागी देखिएको छैन। सानो परिमाणमा उत्पादित वस्तु स्थानीय तवरमै राम्रो बिक्री हुने भएपनि, ठूलो परिमाणमा उत्पादित वस्तु बाहिरको बजारमा लैजाँदाको अवस्थामा उचित मूल्य नपाउने गुनासो किसानको रहेको छ।

कृषि व्यवसायका चुनौतीहरु:

- कृषि सम्बन्धी आवस्यक प्राविधिक तालिमहरुको कमि।
- आवस्यक तथा गुणस्तरीय मल बिउको समयमा उपलब्ध नहुनु।
- बिक्रि हुन नसकेको कृषि उपजहरुको लागि बैकल्पिक व्यवस्था (भण्डारणको व्यवस्था) नहुनु।

वडा नं ९

ठाकुरबाबा नगरपालिका वार्ड नम्बर ९, कृषिमा बढी सम्भावना बोकेको वडा मध्ये एक हो। ९६ प्रतिसत भूभागमा सिंचाईको व्यवस्था रहेको छ। जस कारण यो वडामा २ वालि धान खेतिको संभाबना रहेको छ। करिब १०५० घरधुरी र ५३१९ जनसंख्या रहेको यस वडाका कृषकहरुमा प्राविधिक ज्ञान र सीपको कमी रहेको कारण पुरानै पद्दतिबाटै खेतिपाति हुदै आएको पाइन्छ। यस वडामा ६८ प्रतिसत घरधुरीको प्रमुख पेशा कृषि र पशुपालन रहेको छ, भने ज्याला मजदुरी १८ प्रतिसत, बैदेशिक रोजगार ६ प्रतिसत र ब्यापार ९ प्रतिसत रहेको छ।

कृषिको अवस्था:

जनसंख्याको अनुपातमा अन्य वडाको तुलनामा यो वडामा कृषिमा आधारीत जनसंख्या बढी रहेको छ। यस वडाका मुख्य बालीमा धान, गहु, तोरी, मुसुरो, आलु र तरकारि तथा पशुपालनमा बङ्गुर लगायत गाई, भैँसी, बाख्रा र कुखुरा प्रमुख रहेका छन्। रोग, कीरा तथा जंगलि जनावरको प्रकोपको कारण र विशेष प्रविधिको ज्ञानको अभावको कारणले गर्दा फलफुल खेतीमा किसानको उत्साह सन्तोषजनक छैन।

बजारको अवस्था:

बजारको धेरै समस्या नरहे पनि उचित मुल्य नपाउने डर र जोखिम लिन नसक्ने अवस्थाका कारणले गर्दा धेरै किसान व्यवसायी बन्न नसकेको पाइयो। उचित अनुदान तथा सुलभ ऋणको व्यवस्था भएको खण्डमा पशुपालन तथा व्यवसायिक तरकारी खेतीमा किसान उत्साहित रहेको पाइन्छ।

व्यवसायका चुनौतीहरु:

- कृषिलाई व्यवसायको रुपमा नहेर्नु नै यो क्षेत्रको सबैभन्दा ठूलो चुनौती रहेको पाइयो
- बिधिवत तरिकाले समूह गठन नभएको कारणले गर्दा तालिम तथा प्राविधिक सेवा सुविधा लिन कठिन भएको अवस्था देखिन्छ जसको कारण, अधिकांश किसान अझै परम्परागत खेती प्रणालीमै अल्झिएको पाइन्छ।
- उचित समयमा बीऊ, मल उपलब्ध नहुने कारणले गर्दा सोचे अनुरूप प्रतिफल नपाउने अवस्था रहेको छ
- सिँचाईको अभावले गर्दा धेरै समय जमिन बाँझो राख्न पर्ने अवस्था
- जग्गाको प्लटिङ

कृषि उपजहरुलाई गुणस्तरीय, प्रतिस्पर्धात्मक र व्यवसायिक बनाउनका लागि सुझावहरु:

- यस वडाको माथिल्लो क्षेत्रमा सिँचाइको व्स्था रहेको कारण अन्नबालीको प्रचुर सम्भावना रहेको पाइन्छ। दुइबाली धानको उत्पादन मात्र लिन सकेमा कृषिमा धेरै फड्को मार्ने देखिन्छ।
- यस वडाको तल्लो क्षेत्रमा जमिन मुनिको पानीलाई सिँचाईको रूपमा प्रयोग गर्न सकेको खण्डमा सबै जमिनमा सबै सिजन कृषि गर्न सकिन्छ,
- सिमान्तकृत तथा गरिब परिवारलाई समुह बनाई खेती गराउनु पर्ने, बगरमा खेती गराउनु पर्ने
- तरकारी, दुग्ध उत्पादन, बाख्रा तथा कुखुरा पालनको सम्भावना उच्च रहेकाले यी कृषि उपजहरूमा आवश्यक प्राविधिक तालिमको व्यवस्था किसानहरुलाई गरिनुपर्ने
- समयमा गुणस्तरीय बीऊ तथा मल नपाउने समस्याको लागी सहकारी तथा एग्रो भेटसँग सहकार्य गरी किसानको सो समस्याको हल गर्नु पर्दछ।
- कृषि उधमको लागि सहुलियतमा झन्झट रहित ऋणको ब्यबस्था गर्नुपर्ने।

५. क्षेत्रको माटोको अवस्था

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका क्षेत्रका ९ वटा वडाका पि एच मान, प्राङ्गारिक पदार्थ तथा नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटासको मात्राको आधारमा माटोको उर्वराशक्तिलाई कम, मध्यम र बढीमा वर्गीकरण गरिएको छ । समग्र विश्लेषणका आधारमा माटो कम देखि मध्यम उर्वराशक्ति भएको पाइयो । तसर्थ, यस क्षेत्रमा प्राङ्गारिक र रासायनिक पदार्थको सन्तुलित प्रयोग गरी माटोको उर्वराशक्ति बढाउन आवश्यक रहेको छ ।

६. समूह छलफलबाट प्राप्त अध्ययन क्षेत्रको समग्र कृषि स्थिती

६.१ SWOT विश्लेषण

सबल पक्ष	कमजोर पक्ष	अवसर	चुनौति
• उर्वरभूमि तथा भौगोलिक विविधता भएको • कृषकहरु ब्याबसायिक खेती गर्न इच्छुक • समुद्री सतहबाट कम उचाई रहेका कारण जमिन मुनि रहेको पानी सजिलै निकाल्न मिल्ने अवस्था हुनु • नगरपालिकामा कृषि शाखा र पशु शाखा तथा प्राविधिक भएको • स्थानीय व्यक्तिहरुनै कृषि तथा पशु विज्ञानको क्षेत्रबारे जानकार भएको • जिल्लाकै ठूला शहर गुलरिया र नेपालगन्ज संग सहजै जोडिनु • सहज यातायात तथा राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोडिएको नगरपालिका हुनु	• बजारको सुनिश्चितता नभएको • सिँचाई लगायत अन्य पूर्वाधारको कमी • प्राविधिक ज्ञान तथा सीपको कमी • रासायनीक मलको अभाव • बीऊ तथा बेर्नाको अभाव • उचित अनुदान तथा सुलभ कृषि ऋणको व्यबस्था नहुनु • यान्त्रिकीरणमा सहुलियत नभएको • ब्यबसायिक सोचको कमी	• पर्याप्त खेतीयोग्य जमिन रहेको • प्रमुख अन्न, तरकारी बाली तथा अन्य बाली सजिलैसँग उत्पादन गर्न सकिने • कृषि उत्पादनको बढ्दो माग • ठूला शहरी क्षेत्र नजिकै रहेको • कृषि पर्यटनको अथाह सम्भावना रहेको • कृषि यान्त्रिकीकरण गर्न सकिने भूभाग रहेको • क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र नजिकै रहेको	• बर्षातको समयमा डुबान मात्रै नभएर खेतीयोग्य जमिन कटान हुने गरेको • जङ्गली जनावरको ठाउँ ठाउँमा आतङ्क रहेको • बढ्दो शहरीकरण • प्राकृतिक प्रकोप • रोग तथा कीराको प्रकोप • मूल्यमा उतारचढाव • आकाशे पानीमा निर्भर रहेको खेती प्रणाली • यूवा पलायन

७. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको ३ बर्षे कार्ययोजना

घरधुरी सर्वेक्षण, समुह छलफल, मुख्य जानकारहरूसँगको अन्तक्रिया एवं सम्बन्धित स्थलगत भ्रमणहरू र माटो, उपलब्ध हावापानी र भौगोलिक अवस्था समेतको आधारमा ठाकुरबाबा नगरपालिकाको अगामी वर्षका लागि कृयाकलापहरू र अनुमानित बजेट समेतको विस्तृत कार्ययोजना तालिकामा अनुसार हुनेछ ।

७.१ ठाकुरबाबा नगरपालिकाको प्रस्तावित ३ बर्षे कार्ययोजना

क्र.स.	सुचक नं.	क्रियाकलाप	बजेट रू हजारमा		
			पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष
		कृषि तथा जडिबुटि			
१.	१.१.१	कृषक वर्गीकरण तथा परिचय पत्र वितरण	४००	१००	१००
२	१.१.२	अगुवा कृषकको विवरण संकलन		१००	१००
३	१.१.३	व्यवसायीकरण सम्बन्धी अगुवा कृषक अभिमुखीकरण		५०	६०
४.	१.१.४	कृषक पाठशाला सञ्चालन तथा शिक्षक व्यवस्था	३००	३५०	४००
५	१.१.५	किसान समन्वय समिति गठन तथा परिचालन	२०	२५	३०
६	१.१.६	कृषक समूह गठन दर्ता	२०	२५	३०
७.	१.१.७	उत्पादित कृषि उपजको मूल्य श्रृंखला निर्धारण तथा अन्तरक्रिया	५००	५००	३००
८	१.२.१	नगरपालिकाका प्रमुख सिंचाई योजनाहरूको प्राथमिकिकरण	२००		
९	१.२.२	वडास्तरीय सघन कृषि क्षेत्र तथा खेती मिश्रित बाली अन्तरबाली वर्गीकरण तथा पहिचान	१००	१२०	१५०
१०.	१.२.३	वडास्तरीय उच्च मूल्यका बाली तथा उत्पादन संभाव्यता अध्ययन	१००	१२०	१५०
११	१.२.४	बाँझो क्षेत्र तथा बगर खेती क्षेत्र पहिचान र विवरण संकलन	२००		
१२	१.२.५	जग्गाको वर्गीकरण गरी कृषियोग्य जग्गाको चक्लाबन्दी तथा कन्ट्रयाक्ट फार्मीङका लागि अन्तरक्रिया कार्यक्रम	१५०		
१३.	१.३.१	प्रत्येक वडामा बाली विशेष पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि संभाव्यता अध्ययन	२५०		
१४	१.३.२	फलफुल तथा नगदेबाली विशेष नर्सरी स्थापना कार्यक्रम	२५०	१५०	१५०
१५	१.३.३	पकेट क्षेत्रस्तरीय स्रोतकेन्द्र निर्माण (च्याउ पकेट, ब्लक विस्तार च्याउ ग्राम)	५००	५००	५००
१६.	१.३.४	व्यावसायिक फलफूल तथा नगदेबाली विस्तार कार्यक्रम	१००	१००	१००

१७	१.३.५	च्याउको बीउमा लागत साझेदारीमा सहयोग	२००	२००	१००
१८	१.४.१	रासायनिक मल माग, आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण र अनुदानित रासायनिक मल नियमन तथा व्यवस्थापन	२५०	१५०	१५०
१९.	१.४.२	वडास्तरीय प्राङ्गारीक तथा हरियो मल उत्पादन तालिम	४५०	२५०	२००
२०	१.४.४	नगरस्तरीय बीज बैङ्क (Sheed Bank) निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन	७००	७००	८००
२१	१.४.५	मकै, धान, गहुँ लगायत उन्नत बीउ खरिदमा मूल्य अनुदान	१३००	१५००	१८००
२२.	१.४.६	लागत साझेदारीमा साना कृषि यन्त्र उपकरण सहयोग	५००	५००	५००
२३	१.४.८	कृषि उपज वस्तु तथा बीउ भण्डारण प्रोत्साहन अनुदान	५००	५००	५००
२४	१.४.९	कृषि एम्बुलेन्स संचालन तथा व्यवस्थापन		२५००	२००
२५.	१.४.१०	एक वडा एक कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	१०००	१२००	१२००
२६	१.५.१	मल, बीउ, विषादी आदिको प्रयोगसम्बन्धी कृषि शिक्षा प्रसारण	३०	३०	३०
२७	१.५.२	नगरपालिकास्तरीय कृषि Call Centre को स्थापना	१००	१००	१००
२८.	१.५.३	कृषक पाठशालाका लागि पाठ्यक्रम निर्माण	१५०		
२९	१.५.४	सेवा केन्द्रस्तर माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन	१५०	१५०	१५०
३०	१.५.५	जैविक विषादी उत्पादन तालिम	५०	५०	५०
३१.	१.५.६	बेमौसमी तरकारी खेती विशेष तालिम	५०	५०	५०
३२	१.५.७	लागत साझेदारीमा व्यावसायिक तरकारी खेतीमा प्लास्टिक टनेल सहयोग	१५०	२००	२००
३३	१.५.८	कृषि घुम्ती सेवा सञ्चालन	५०	५०	६०
३४.	१.५.९	कृषि उपज भण्डारण तालिम	५०	५०	५०
३५	१.५.१०	खाद्य भण्डारण डिपो स्थापना		१०००	
३६	१.५.११	अर्गानिक खेती गर्ने किसानलाई प्रोत्साहन	१००	१५०	२००
३७.	१.६.१	विदेशबाट फर्किएका युवा किसान पहिचान तथा तथ्यांक संकलन	१००		
३८	१.६.२	कृषक तथा सहकारी विशेष अन्तरक्रिया	४०	५०	५०
३९	१.६.३	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई विशेष कृषक अभिमुखीकरण	४०	४५	५०

४०.	१.६.४	युवा कृषक विशेष अनुदान तथा सहुलियत	५०	८०	१००
४१	१.७.१	कृषक तथा बीमा कम्पनी बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम	४०	५०	५०
४२	१.७.२	विपन्न कृषक बीमा अनुदान	१५०	१५०	२००
४३.	२.१.१	अगुवा कृषक अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण	२००	२००	२००
४४	२.१.२	अगुवा तथा साना किसान बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम	३०	४०	५०
४५	२.१.३	वार्षिक कृषि मेलाको आयोजना	१५०	२००	२५०
४६.	२.२.१	सघन कृषि क्षेत्र विशेष मापदण्ड निर्माण	३५०		
४७	२.२.२	सघन कृषि क्षेत्र विस्तार प्रतिफलमा आधारित अनुदान	३००	३५०	२००
४८	२.२.३	कृषि क्षेत्र विशेष मापदण्ड कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्र निर्माण र परिचालन	१५०	१५०	१५०
४९.	२.३.१	कृषि सडक (घोषणाका लागि) पहिचान		१५०	
५०	२.३.२	कृषि सडक स्तरोन्नति	९००	१०००	१२००
५१	२.३.३	कृषि अनुसन्धान तथा नमूना परीक्षण अध्ययन	१५०	१५००	१५००
५२.	२.३.४	नगरपालिका स्तरीय सामुदायिक कृषि सेवा श्रोत तथा सूचना केन्द्र स्थापना			५००
५३	२.३.५	माटोमा राख्ने चुना सहयोग	५००	५००	५००
५४	३.१.१	वातावरण र दिगो कृषि विषयक अगुवा कृषक अभिमुखीकरण	५०	५०	५०
५५.	३.१.२	रैथाने प्रजातिका बालीजात पहिचान तथा संरक्षण	१००	१००	१००
५६	३.१.३	जलवायू अनुकूलन विशेष बाली प्रबद्र्धन कार्यक्रम	४५०	५००	६००
५७	३.१.४	सामुदायिक बीज बैङ्क स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन		५००	
५८.	३.२.१	कृषि पकेट, जोन र सूपर जोन पहिचान			
५९	३.२.२	पकेट, जोन र सूपर जोन स्तरीय स्वचालित कृषि तथ्याङ्क प्रणालीको निर्माण			
६०	३.२.३	कृषि उपज बजारीकरण तथा निर्यात प्रबद्र्धन कार्यक्रम	५००	५००	६००
६१.	३.२.४	कृषि उपज सन्तुलित मूल्य श्रृंखला बिकास तालिम	५०	६०	७०
६२	३.३.१	पकेट क्षेत्र वा ब्लक स्तरीय कृषि उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन		३००	
६३	३.३.२	कृषि उद्यमी विशेष अन्तरक्रिया कार्यक्रम	५०	६०	७०
६४.	३.४.१	कृषि उपज प्याकेजिङ, लेबलिङ गुणस्तर जाँच तथा ब्रान्डीङ सम्बन्धी तालिम तथा अन्तरकृया	१००	१००	१००

६५	३.४.२	कृषि उपभोग्य वस्तुको माग तथा बजारको सम्भाव्यता अध्ययन	३००		
६६	३.४.३	जैविक प्रविधि र खेती सम्बन्धी नियमित तालिम	७०	८०	९०
६७.	३.४.४	मेड इन ठाकुरबाबाको ब्राण्डीङका लागि प्रोत्साहन	२००	२५०	३००
६८	३.५.१	मौरीपालक कृषकको विवरण संकलन तथा उपभोक्ता बजार अध्ययन	१५०		
६९	३.५.२	मौरीपालन तालिम सञ्चालन	१००	१००	१००
७०.	३.५.३	लागत सहभागितामा मौरीको घारमा सहयोग		१५०	१५०
७१	३.५.४	मह ब्रान्डिङसम्बन्धी तालिम सञ्चालन	८०	८०	८०
७२	४.१.१	नगरस्तरीय कृषि तथा वनस्पती पाश्र्वचित्र Profile तयार	५००		
७३.	४.१.२	नगरपालिका स्तरीय Herbarium निर्माण तथा संचालन	१५००	५००	३००
७४	४.१.३	जडीबुटी सम्बन्धी ब्रोसर प्रकाशन	१००		
७५	४.१.४	स्थानीय जडीबुटी पहिचान तथा उपयोगिता र संरक्षण बारे जनचेतना अभियान	१००	१५०	२००
७६.	४.२.१	जडीबुटी उत्पादनसम्बन्धी तालिम सञ्चालन			
७७	४.२.२	प्राकृतिक चिकित्सा, आयूर्वेद विज्ञान, योग साधनामा लागेका विज्ञहरू तथा कृषक अन्तरक्रिया	५०	६०	७०
७८	४.३.१	जडीबुटी उत्पादन प्राविधिक सहयोग कक्ष निर्माण तथा व्यवस्थापन		५००	८००
७९.	४.३.२	अन्तरबाली अन्तर्गत जडीबुटी उत्पादन तालिम सञ्चालन	४०	६०	८०
८०	४.३.३	खेर गैरहेको जमिन र वन क्षेत्रलाई लिजमा दिन अभिलेखिकरण	३००		
८१	४.३.४	कृषि उपज संकलन केन्द्रमा जडीबुटी संकलन कक्ष निर्माण		२००	३००
८२.	४.३.५	अति विपन्न कृषकलाई जडीबुटीको व्यावसायिक उत्पादनमा अनुदान	५००	६००	८००
८३	४.३.६	कृषि उपज बजार बिकास घुम्ती कोष	५००	५००	५००
८४	४.३.७	सेवा केन्द्र भवन निर्माण तथा स्तरोन्नति		१५००	५००
८५.	४.३.८	कृषि उपशाखा तथा सेवा केन्द्र व्यवस्थापन	३००	३००	३५०
८६	४.३.९	चैते धान प्रबर्दन कार्यक्रम मागमा अधारित	२५०	२५०	२५०

८७	४.३.१०	मसिनो तथा वासनादार धान प्रवद्र्धन कार्यक्रम (प्रोत्साहन कार्यक्रम)	१२००	१२५०	१३००
८८.	४.३.११	हिउँदे मकै विस्तार कार्यक्रम	१५०	१५०	१५०
८९	४.३.१२	थारू आलु, बीउ आलु प्रवद्र्धन कार्यक्रम	२५०	२५०	२५०
९०	४.३.१३	खाद्यान्न बीज वृद्धि आत्मनिर्भर कार्यक्रम (प्रतिफलमा आधारित)	१०००	८००	६००
९१.	४.३.१४	दलहन बाली ब्लक स्थापना अनुदान (प्रतिफलमा आधारित)	५००	५००	५००
९२	४.३.१५	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम (रोग किरा नियन्त्रण)	२००	२००	२००
९३	४.३.१६	फलफूल खेती विस्तार सहयोग कार्यक्रम	५००	५००	५००
९४.	४.३.१७	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण प्रवद्र्धन कार्यक्रम	५००	५००	५००
९५	४.३.१८	लागत सहभागितामा कृषि आधुनिकीकरण तथा यान्त्रिकरण	१५००	२०००	२५००
९६	४.३.१९	निःशुल्क कृषि बिमा कार्यक्रम	३००	४००	५००
९७.	४.३.२०	शीत भण्डार निर्माण संघ समपूरक प्रस्तावित	९००००	९००००	
९८	४.३.२१	कृषि साझेदारी कार्यक्रम	२५००	२०००	२०००
		पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालन			
९९	१.१.१	अगुवा तथा युवा कृषक विशेष अभिमुखीकरण तथा तालिम	१००	१००	१००
१००.	१.१.२	हरियो घाँसमा आधारित पशुपालन कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा आधारित अनुदान			
१०१	१.२.१	उन्नत जातका बोका, राँगा, बहर तथा माउमा अनुदान	२००	२००	२५०
१०२	१.२.२	बेरोजगार युवाहरूलाई रैथाने जातका पशुपंक्षीपालन कार्यक्रम	५००	५००	५००
१०३.	१.२.३	"मल र माटोसँग खेल्ने किसानलाई दुध उत्पादनमा आधारित अनुदान कार्यक्रम" संचालन	२००	२००	२००
१०४	१.३.१	घाँसको बीउ तथा बेर्ना वितरण	१५०	१५०	२००
१०५	१.३.२	घाँसेबाली उत्पादन क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम	८०	८०	८०
१०६.	१.३.३	घाँसको व्यावसायिक उत्पादनसम्बन्धी कृषक तालिम	५०	५०	५०
१०७	१.३.४	पशुपन्छी स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन	५०	५०	५०
१०८	१.३.५	पशुबीमा अनुदान तथा अन्तरक्रिया	५००	६००	७००
१०९.	१.३.६	पशुखोप घुम्ती सेवा	१५०	१८०	१९०

११०	१.३.७	कृत्रिम गर्भाधान सेवा सञ्चालन	३००	३५०	२००
१११	१.३.८	उन्नत पशुनश्ल श्रोत केन्द्र स्थापना		३००	
११२.	१.३.९	कृषिदाना उद्योग स्थापनामा सहुलियत			५००
११३	१.३.१०	पशु कृषक पाठशाला सञ्चालन तथा शिक्षक प्रबन्ध	२००	२००	२००
११४	१.३.११	लागत सहभागितामा पशु म्याट लगायत सामग्री वितरण	२००	२००	२००
११५.	१.३.१२	पशुपालन पकेट क्षेत्र स्तरिय घाँस बीज बैङ्क स्थापना तथा डालेघाँस नर्सरी स्थापना संम्भाव्यता अध्ययन	५००		
११६	१.३.१३	नगरस्तरिय दूध चिस्यान केन्द्र स्थापना तथा नियमित संचालन			१०००
११७	१.३.१४	हयाचरी उद्योग स्थापना संम्भाव्यता अध्ययन तथा नीजि क्षेत्र अन्तरकृया		५००	
११८.	१.३.१५	प्रति घण्टा ५५० लिटर क्षमताको क्रिम सेपरेटर मेसिन वितरण	५००	५००	५००
११९	१.३.१६	मिल्किङ मेसिनमा अनुदान	१५०	१५०	१६०
१२०	२.१.१	घरपालुवा पशुपन्छी तथ्याङ्क अद्यावधिक प्रणाली निर्माण		३५०	
१२१.	२.१.२	वार्षिक पशुजन्य उत्पादन, माग तथा आपूर्ति तथ्याङ्क प्रणाली निर्माण	५००	१००	१००
१२२	२.२.१	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन निर्यात बजारको माग अध्ययन		२००	
१२३	२.२.२	प्रशोधन, लेबलिङ, गुणस्तर मापन तथा ब्रान्डीङसम्बन्धी तालिम	१००	१००	१००
१२४.	२.२.३	मुख्य उपभोक्ता बजार स्थित व्यापारीहरूसँग माग संकलन		८०	
१२५	३.१.१	माछा पालक कृषक विवरण संकलन	५०		
१२६	३.१.२	माछापालन तालिम सञ्चालन	१००	१००	१००
१२७.	३.२.१	भुरा वितरण अनुदान	३००	३५०	३८०
१२८	३.२.२	माछापालक कृषक प्राविधिक ज्ञान सम्प्रेषण	४०	४०	४०
१२९	३.२.३	आधुनिक माछा संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री केन्द्र स्थापना तथा संचालन	३००	२००	२००
१३०.	३.३.१	स्थानीयस्तरमा उत्पादित माछाको खपत हुनसक्ने प्रमुख बजारहरूको अध्ययन		१००	
१३१	३.४.१	लागत सहभागितामा माछा पोखरी निर्माण	३००	३५०	४००
१३२	३.४.२	पोखरी निर्माणमा प्राविधिक सहयोग	२००		

१३३.	३.४.३	मागमा आधारित कुखुरा, बाख्रा पकेट कार्यक्रम	७००	७००	७००
१३४	३.४.४	पशु बाँझोपन पशु स्वास्थ्य घरदैलो सेवा	२००	२००	२००
१३५	३.४.५	आकस्मिक सेवा (नमूना संकलन, प्रेषण तथा परीक्षण)	१००	१००	१००
१३६.	३.४.६	भेटेनरी घुम्ती पशु स्वास्थ्य सेवा	५००	५००	५००
१३७	३.४.७	प्रयोगशाला सेवा उपचार	२००	२००	२००
१३८	३.४.८	पशु औषधी तथा उपकरण खरिद	१०००	१२००	१४००
१३९.	३.४.९	पशु पोषण कार्यक्रम	५००	५५०	६००
१४०	३.४.१०	पशु बिकास उपशाखा तथा सेवा केन्द्र व्यवस्थापन	३००	३५०	४००
१४१	३.४.११	आधुनिक पशु बधशाला निर्माण तथा संचालन	१०००	१०००	२०००
१४२.	३.४.१२	छाडा पशु चौपाया व्यवस्थापन	७००	८००	९००
१४३	३.४.१३	पशु साझेदारी कार्यक्रम	१४०००	१४६००	१२८००

७.२ ठाकुरबाबा नगरपालीकाको सबै वडाहरु गरीने कार्यक्रमहरु

क्र.स.	क्रियाकलापको नाम	वडागत	कारण	कैफियत
१	कृषि चुनको प्रयोगमा सहयोग	१,२, ३,४,६	अम्लिय माटो रहेकोले	माटो नमुना विश्लेषण नतिजा
२	प्रांगारक मल , गोठे मलको प्रयोग	१,२, ३, ४,५,६	प्रांगारिक पदार्थ २ प्रतिसत भन्दा कम रहेको	माटो नमुना विश्लेषण नतिजा
३	गोठ ब्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम	सबै वडाहरु	लगभग ८६ % कृषकको रुचि रहेको	सर्वेक्षणको नतिजा
४	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्रहरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	एक वडा एक उपकरण सेवा केन्द्र	लगभग ७४ % कृषकको यान्त्रिकिरणमा रुचि रहेको	सर्वेक्षणको नतिजा
५	बेमौसमि तरकारी उत्पादन (टनेल प्रबिधि)	सबै वडाहरु (तालिका ३.१०.१ अन्तर्गत)	लगभग ६५ % कृषकको टनेल प्रबिधि अपनाउन रूचि रहेको	सर्वेक्षणको नतिजा
६	एग्रोभेटलाई बिषादि तथा स्वदेशि विउ बिजन सम्बन्धि तालिम	समग्र नगरपालिकामा एउटा	लगभग ७१ प्रतिशत कृषक उत्पादन सामागग्रिहरुको लागि एग्रोभेटमा आउने गर्दा	सर्वेक्षणको नतिजा
७	प्राविधिक तालिम	सबै वडामा	रोग, किरा, प्रबिधि, बिउ, बेर्ना, आदिबारे ज्ञानको कमि	सर्वेक्षणको नतिजा

७.३ ठाकुरबाबा नगरपालीकाको वडागत रुपमा कृषि बिकास कार्यक्रम

क्र.स	क्रियाकलापको नाम	ईकाई	परिमाण	बजेट (हजार)	कैफियत
	वडा नं १ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, गहु, आलु, तोरी, पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	६	६००	
४	करेसा बारी प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	६	६००	
५	वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना	वटा	२	५००	
६	चैते धान खेती प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	१	३००	
७	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
८	साना सिचाई निर्माण तथा मर्मत	संख्या	१०	१५००	
९	भकारो सुधार एवं प्रांगारिक मलको प्रयोग सहयोग	संख्या	५०	१०००	
१०	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
११	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
१२	भैसी तथा गाई नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	३	९००	
१३	वाख्रा बिकास तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	३	६००	
१४	पशु रोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
१५	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१६	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	३	१५०	
१७	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	संख्या	१	२०००	
१८	मुसुरो खेती प्रवर्धन	संख्या	२	५००	
१९	दुध चिश्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	२०००	
२०	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
२१	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center) को स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
२२	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	संख्या	२	१०००	
	जम्मा			**१२४३०**	
	वडा नं २ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	५	५०	

३	प्रगारीक तथा ब्यवसायी तरकारी खेती	पटक	५	५०	
४	आलु, गहु, धान, बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	५	१०००	
५	वीउ उत्पादन समुह सहकारी सहयोग कार्यक्रम	वटा	२	५००	
६	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
७	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	संख्या	१५	२२५०	
८	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	संख्या	२	५००	
९	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
१०	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
११	वाख्रा, गाइ, भैसि बिकास तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	९	१८००	
१२	पशु रोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१४	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	३	१५०	
१५	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	पटक	१	५००	
१६	मुसुरो उत्पादन प्रबर्धन कर्यक्रम	संख्या	५	५००	
१७	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१८	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
१९	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	संख्या	१	२०००	
जम्मा				**११७२०**	
वडा नं ३ को कृषि बिकास कार्यक्रम					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	धान, गहु, च्याउ, आलु तथा तरकारी बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	४	१०००	
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
५	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	संख्या	१५	२२५०	
६	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
७	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
८	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	संख्या	३	६००	
९	बाख्रा, गाई र भैसी नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	३	९००	
१०	मत्स्य प्रबर्धन कार्यक्रम	संख्या	१	५००	

११	दुध चिश्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	१०००	
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१४	मुसुरो उत्पादन प्रवर्धन	संख्या	२	५००	
१५	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	संख्या	१	२०००	
१६	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
	जम्मा			**११२३०**	
	वडा नं ४ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूकोक्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	धान, गहु, आलु, च्याउ तथा बेमौसमी तरकारी बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	६	१२००	
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
५	कागती खेती प्रबर्धन कार्यक्रम	संख्या	३	६००	
६	बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१	२०००	
७	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	संख्या	१५	२२५०	
८	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
९	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
१०	वाख्रा, गाई, भैसी, तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	३	६००	
११	कुखुरा पालन सहयोग	संख्या	५	१०००	
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१४	माहुरीपालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	१	५००	
१५	दुध चिश्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	१०००	
१६	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
१८	जग्गा एकिकृत सहयोग	संख्या	२	१०००	
१९	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	संख्या	१	२०००	

जम्मा				**१४६३०**	
वडा नं ५ को कृषि बिकास कार्यक्रम					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी, फापर, कोदो तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	६	१२००	
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण (डुवान सहन सक्ने जात समेत)	संख्या	१५००	१५०	
५	माटोकोखाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
६	एकिकृतखाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
७	नश्ल सुधार तथा दुग्ध उतपादन अभिवृद्धी तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	संख्या	९	१८००	
८	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
९	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१०	पाडा पाडि स्रोत केन्द्र स्थापना सहयोग	संख्या	१	१०००	
११	मत्स्य बिकास कार्यक्रम	संख्या	२	१०००	
१२	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१३	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
१४	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या	२	१०००	
१५	फलफुल प्रवर्धन कार्यक्रम	संख्या	६	१२००	
जम्मा				**९६८०**	
वडा नं ६ को कृषि बिकास कार्यक्रम					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	बेमौसमी तरकारी, धान, तोरी, फापर, तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	४	६००	
४	फलफुल प्रर्वधन कार्यक्रम	वटा	४	८००	
५	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
६	साना सिँचाई निर्माण तथा मर्मत संभार	संख्या	२००	२०००	

७	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
८	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
९	पशु नश्ल सुधार, उतपादन अभिवृद्धी तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	संख्या	६	१२००	
१०	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
११	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१२	कुखुरा पालन सहयोग	संख्या	५	१०००	
१३	मुसुरो बिकास कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	
१४	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१५	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	८००	
१६	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	२	१०००	
	जम्मा			**१०३८०**	
	वडा नं ७ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	धान, च्याउ, आलु तथा तरकारि बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	४	१०००	
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
५	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	संख्या	१५	२२५०	
६	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
७	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
८	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	संख्या	३	६००	
९	बाख्रा, गाई र भैसि नश्ल सुधार कार्यक्रम	संख्या	३	९००	
१०	मत्स्य प्रबर्धन कार्यक्रम	संख्या	१	५००	
११	दुध चिश्यान केन्द्र स्थापना	संख्या	१	१०००	
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१४	मुसुरो उत्पादन प्रवर्धन	संख्या	२	५००	
१५	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	संख्या	१	२०००	
१६	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र	संख्या	१	५००	

	(custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग				
	जम्मा			**११२३०**	
	वडा नं ८ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी, फापर, कोदो तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	६	१२००	
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण (डुवान सहन सक्ने जात समेत)	संख्या	१५००	१५०	
५	माटोकोखाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
६	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
७	नश्ल सुधार तथा दुग्ध उतपादन अभिवृद्धी तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	संख्या	९	१८००	
८	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
९	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१०	पाडा पाडि स्रोत केन्द्र स्थापना सहयोग	संख्या	१	१०००	
११	मत्स्य बिकास कार्यक्रम	संख्या	२	१०००	
१२	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१३	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	५००	
१४	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, संकलन केन्द्र स्थापना	संख्या	२	१०००	
१५	फलफुल प्रवर्धन कार्यक्रम	संख्या	६	१२००	
	जम्मा			**९६८०**	
	वडा नं ९ को कृषि बिकास कार्यक्रम				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	पटक	३	१५०	
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	पटक	६	६०	
३	बेमौसमी तरकारी, धान, तोरी, फापर, तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	वटा	४	६००	
४	फलफुल प्रर्वधन कार्यक्रम	वटा	४	८००	

५	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	संख्या	१५००	१५०	
६	साना सिँचाई निर्माण तथा मर्मत संभार	संख्या	२००	२०००	
७	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	संख्या	३	६०	
८	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	संख्या	६	६०	
९	पशु नश्ल सुधार, उतपादन अभिवृद्धी तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	संख्या	६	१२००	
१०	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	पटक	४	२००	
११	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	पटक	३	३००	
१२	कुखुरा पालन सहयोग	संख्या	५	१०००	
१३	मुसुरो बिकास कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	
१४	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	संख्या	२०	१०००	
१५	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	संख्या	१	८००	
१६	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	२	१०००	
	जम्मा			**८५८०**	

८. प्रस्तावित अनुगमन योजना

कार्यान्वयन कार्ययोजनाको प्रभावकारीताका लागि ठाकुरबाबा नगरपालीकाको ३ वर्षे अनुगमन कार्ययोजना तालिकामा प्रस्तुत गरिए अनुसार हुनेछ।

प्रतिफल	मुख्य कृयाकलापहरू	कार्यान्वयन निकाय	समयावधि	अनुगमन सुचकहरू	प्रतिफल
आधारभूत तथ्याङ्क व्यवस्थापन	नगरपालिकाको कृषि गणना	नगरपालिका	१ वर्ष भित्र	नगरपालिका कृषि तथ्याङ्क पुस्तिका	कृषि गणना सम्पन्न भई कृषि सम्बन्धी अधारभुत तथ्याङ्क अध्यावधिक भएको हुने
कृषक वर्गिकरण	व्यवसायिक, व्यवसाय उन्मुख, सिमान्तकृत कृषक परिचय पत्र वितरण	कृषि शाखा, नगरपालिका	१ वर्ष भित्र	परिचय पत्र प्राप्त कृषक संख्या	कृषकहरूको वर्गिकरण भई सबै कृषकहरूले परिचय पत्र प्राप्त गरेकोहुने
क्षमता बिकास	कृषकहरूको क्षमता बिकास तालिम	कृषि शाखा, कृषि ज्ञान केन्द्र,	निरन्तर	सम्पन्न तालिम संख्या, तालिम प्राप्त कृषक संख्या	कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि भई व्यवसायिक कृषि अवलम्बन गरेकोहुने

जग्गा व्यवस्थापन	सामुहिक खेती प्रोत्साहन	नगरपालिका	३ वर्ष भित्र	सामुहिक खेतीमा संलग्न कृषकसंख्या	सामुहिक खेती प्रवर्द्धन भएको हुने
	स्थानीय भूमि करार सेवा इकाइ स्थापना		२ वर्ष भित्र	भूमि करार सेवा इकाइ संख्या	स्थानीय भूमि करार सेवा इकाई स्थापना भई करार खेती प्रवर्द्धन भएको हुने
	सार्वजनिक जग्गामा व्यवसायिक कृषि प्रवर्द्धन		निरन्तर	व्यवसायिक खेती भएको सार्वजनिक जग्गाको क्षेत्रफल	प्रयोगविहिन रहेका खेतीयोग्य सार्वजनिक जग्गामा व्यवसायिक खेती भएको हुने
मूल्य श्रृखला बिकास कार्यक्रम	खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, दलहन बालीका मूल्य श्रृखला बिकास				
वीउ बेर्ना उपलब्धता	निजी नर्सरी स्थापना सहयोग	नगरपालिका फार्म,केन्द्र, कृषि इकाइ, निजि एग्रोभेटहरू	निरन्तर	निजि नर्सरीहरूको संख्या	आवश्यक परिमाणमा विउ विजन, बेर्ना, विरूवा, मत्स्यभुराहरू उत्पादन भइ ५ वर्षमा बिउ बेर्नामा अत्मनिर्भर भएको हुने
	वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना		निरन्तर	व्यवसायिक विउ बिजन उत्पादन समुह सहकारीहरू को संख्या	आवश्यक परिमाणमा विउ विजन, बेर्रा, विरूवा, मत्स्यभुराहरू उत्पादन भइ ५ वर्षमा बिउ बेर्नामा आत्मनिर्भर भएको हुने
	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण		निरन्तर	वितरित उन्नत हाईब्रिड विउको परिमाण मे टन	
	एग्रोभेट सन्चालन सहयोग		निरन्तर	सन्चालित एग्रोभेट संख्या	

रसायनिक मल वितरण र माटोको खाद्यतत्व व्यवस्थापन	स्थानिय सहकारीहरूलाई रसायनिक मल कारोवारमा प्रोत्साहन	नगरपालिका फार्म,केन्द्र, कृषि इकाई, सहकारी संस्थाहरू, प्रयोगशालाहरू	निरन्तर	मल कारोबारमा संलग्न सहकारी संख्या, कारोबार भएको मलको परिमाण	रसायनिक मलको सहज उपलब्धता र उचित प्रयोग मार्फत उत्पादन वृद्धी भएको हुने
	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि माटो शिविर सन्चालन		निरन्तर	माटो शिविर सन्चालन संख्या	
	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला सन्चालन		निरन्तर	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला संख्या	
सिंचाई कार्यक्रम	सतह सिंचाइ संरचनाहरू निर्माण र मर्मत संभार	सिंचाइ इकाइ, कृषि शाखा, नगरपालिका, ज्ञानकेन्द्र, प्रादेशिक र केन्द्रिय मन्त्रालय र निर्देशनालयहरू	५वर्ष भित्र	निर्माण भएका सिंचाई संरचनाहरू संख्या, सिंचाइकमा ण्ड क्षेत्र हेक्टर	सिंचित क्षेत्रफलमा वृदि भई कम्तीमा ७५ प्रतिशत क्षेत्रफलमा सिँचाई सुविधा पुगेको हुने
	डिप ट्युववेल जडान		२ वर्ष भित्र		
	आधुनिक सिंचाइ प्रविधिहरू जडान (ड्रिप, स्प्रिङकलर)		निरन्तर		
पशुपंक्षी बिकास कार्यक्रम	स्थानीय पशुवस्तुहरूको नश्लसुधार कार्यक्रम (कृत्रिम गर्भाधान, उन्नत नश्लका साँढे, राँगो, बोकाहरू वितरण)	नगरपालिका फार्म,केन्द्र, कृषि इकाइ, सहकारी संस्थाहरू, प्रयोगशालाहरू	सालबसाली	कृत्रिम गर्भाधान, उन्नत नश्लका साँढे, राँगो, बोकाहरू वितरण संख्या	उन्नत पशुनश्लहरू, उचित पोषण, पशुरोगहरूको व्यवस्थापनले गर्दा कम्तीमा ५० प्रतिशत कृषकहरू व्यवसायिक पशु उत्पादनमा संलग्न भएको हुने।
	उन्नत भैसी, गाई, बाख्राहरूवितरण सहयोग		सालबसाली	उन्नत भैसी, गाई, बाख्राहरू वितरण संख्या	

	डाले घाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम		सालबसाली	डालेघास लगाएको क्षेत्रफल हे	
	दुग्ध संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	दुग्ध संकलन केन्द्र संख्या	
	मासु पसल सुधार सहयोग		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	सुधारिएका मासु पसल संख्या	
	दुग्ध ढुवानी सहयोग		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष		
संस्थागत सुधार	कृषक समुह सहकारी गठन	नगरपालिकाका फार्म,केन्द्र, कृषि इकाइ,सहकारी संस्थाहरू, प्रयोगशालाहरू	प्रत्येक बर्ष	कृषक समुह सहकारी संख्या	नगरपालिका स्तरमा कृषि सम्बन्धी संस्थाहरू स्थापना भएको हुने
	मुल्य श्रृखला संजाल बिकास		निरन्तर	मुल्य श्रृखला संजाल संख्या	
	सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र स्थापना		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र संख्या	
	भूमि करार सहजिकरण इकाइ स्थापना		दोश्रो, तेश्रो वर्ष	भूमि करार सहजिकरण इकाइ संख्या	
कृषि यान्त्रिकीकरण	महिलामैत्री कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	नगरपालिका	दोश्रो, तेश्रो वर्ष	वितरित यन्त्र, औजार र उपकरणहरू संख्या	यान्त्रिकिकरण मार्फत उत्पादन लागतमा कमी अएको हुने
	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापनातथा संचालन	नगरपालिका	प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom	

	सहयोग			hiring center) संख्या	
कृषि विमा सहयोग	बिमा समितिसँगको समन्वयमा अभिमुखीकरण तथा विमा अभिकर्ता तालिम	नगरपालिका	दोश्रो वर्ष	विमा अभिकर्ताहरू संख्या	स्थानीयस्तरमा कृषि तथा पशुपंक्षी विमामा वृद्धिभएको हुने
	विमा कम्पनीहरुलाई स्थानीयस्तरमा बाली तथा पशु वीमा उत्प्रेरणा सहयोग	विमा समिति, नगरपालिका	दोश्रो, तेश्रो वर्ष	कुल बिमित रकम रू	
कृषि सूचना तथा संचार	स्थानीयस्तरमा किसान कल सेन्टरहरू स्थापना सहयोग	नगरपालिका, स्थानीय सन्चार माध्यमहरू	दोश्रो, तेश्रो वर्ष	किसान कल सेन्टर संख्या	कृषि सूचना तथा प्रसारण प्रभाकारी भएको हुने
कृषि कर्जा कार्यक्रम	स्थानीय वित्तिय संस्थाहरूलाई कृषिमा लगानी प्रोत्साहन सहयोग	नगरपालिका, स्थानीय वित्तिय संस्थाहरू	प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	स्थानीय वित्त संस्थाहरूले कृषिमा गरेको लगानी रू	स्थानीय वित्त संस्थाहरू मार्फत कृषिमा कम्तीमा १० प्रतिशत लगानीभएको हुने
उपज बजारिकरण सहयोग कार्यक्रम	स्थानीय संकलन केन्द्र स्थापना सहयोग	नगरपालिका, स्थानीयसन्चार माध्यमहरू, ज्ञानकेन्द्रहरू	प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	संकलन केन्द्रहरूको संख्या	प्रत्येक वडामा कम्तीमा २ वटाको दरले संकलन केन्द्रहरू स्थापनाभएको हुने
	हाट बजार सन्चालन र व्यवस्थापन		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	हाट बजार संख्या	प्रत्येक वडामा कम्तीमा १ वटाको दरले व्यवस्थित हाटबजजारहरूस्थापना भएको हुने
	स्थानीय तरकारी तथा फलफूल भण्डारगृह निर्माण		प्रथम, द्धितिय र तृतिय बर्ष	भण्डार गृह संख्या	कम्तीमा २ वटा स्थानीय तरकारी तथा फलफूल भण्डार गृह निर्माण भएको हुने

९. ठाकुरबाबा नगरपालिकाको तिन वर्षे कृषि बिकास रणनितिको सोच तालिका

विवरणात्मक सङ्क्षेप	कार्यसम्पादन सूचकहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	जोखिम र अनुमान
लक्ष्य (Goal) समग्र कृषि बिकासका एकीकृत संयोजन र परिचालन मार्फत खाद्य पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गर्दै कृषि आधुनिकीकरण मार्फत ठाकुरबाबा नगरपालिकाको समग्र आर्थिक बिकासमा टेवा पुर्याउने।	• योजनाको अन्त्य सम्म गुणस्तरीय उत्पादन सामग्रीहरुको सहज उपलब्धता देखि प्रशोधन र बजारिकरण सम्मका कृयाकलापहरु मार्फत मूल्य श्रृंखला मजबुत भएको हुने।· योजना अवधिभित्र खाद्यान्नमा आत्मनर्भर भै निर्यात उल्लेख्य सुधार गर्ने छ।	सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरु, योजना समिक्षा दस्तावेजहरु, नगरपालिका प्रोफायल	योजना दस्तावेज समयमै स्विकृत भएको हुने।
उद्देश्य (Purpose) १. कृषि लाई सम्मानजनक नाफामुखी व्यवसायका रुपमा बिकास गर्दै स्थानीय रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्ने २. नगरपालिकाको भौगोलिक र माटोको अवस्था अनुसार उपयुक्त बाली बस्तुहरूको पकेट क्षेत्र निर्धारण गर्ने ३. कृषि उत्पादन देखि बजारिकरण सम्मको समग्र मूल्य श्रृखला मजबुद बनाउने	• अन्त्य सम्ममा कम्तिमा २० प्रतिशत ग्रामिण युवाहरू कृषि क्षेत्रमा अवद्ध भएको हुनेछ। • अन्त्य सम्ममा नगरपालिकाका प्रमुख कृषि उपजहरूको कम्तीमा २ हे का १०० वटा पकेटहरू स्थापना भएको हुने। • अन्त्य सम्म पकेट अनुसारका कम्तीमा १५ बाली बस्तुहरूका मूल्य श्रृखला मजबुद भएको हुने।	सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरु, योजना समिक्षा दस्तावेजहरु, नगरपालिका प्रोफायल	आवश्यक बजेट र जनशक्ति समयमै उपलब्ध भएको हुने केन्द्रिय, प्रादेशिक र अन्य स्थानीय सरकारहरू बिच उपयुक्त समन्वय र सहकार्य भएको हुने।
प्रतिफल (Output) अवश्यक परिमाणमा विउ विजन, बेर्ना, विरूवा, मत्स्य भुराहरू उत्पादन भएको हुने,	• कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि भई व्यवसायिक कृषि अवलम्बन गरेको हुने • सामुहिक खेती प्रवर्द्धन भएकोहुने	सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरु, योजना समिक्षा दस्तावेजहरु, नगरपालिका प्रोफायल	

रसायनिक मलको सहज उपलब्धता भएको हुने,	• अवश्यक परिमाणमा विउ विजन, बेर्ना, विरूवा, मत्स्य भुराहरू उत्पादन भई ३ वर्षमा बिउ बेर्नामा अत्मनिर्भर भएको हुने		
सिंचित क्षेत्रफलमा वृद्धि भएको हुने, उन्नत पशु नश्लहरू, उचित पोषण, पशुरोगहरूको व्यवस्थापन भएको हुने, स्थानीय वित्त संस्थाहरू मार्फत कृषिमा लगानी भएको हुने,	• रसायनिक मलको सहज उपलब्धता र उचितप्रयोग मार्फत उत्पादन वृदि भएको हुने		
संकलन केन्द्रहरू स्थापना भएको हुने, व्यवस्थित हाट बजारहरू स्थापना भएको हुने,	• सिंचित क्षेत्रफलमा वृद्धि भईकम्तीमा ९० प्रतिशत क्षेत्रफलमा सिँचाई सुविधा पुगेको हुने		
स्थानीय तरकारी तथा फलफूल भण्डार गृह निर्माण भएको हुने।	• उन्नत पशु नश्लहरू, उचित पोषण, पशु रोगहरूको व्यवस्थापनले गर्दा कम्तीमा ५० प्रतिशत कृषकहरू व्यवसायिक पशु उत्पादनमा संलग्न भएको हुने,		
	• स्थानीय वित्त संस्थाहरू मार्फत कृषिमा कम्तीमा १८ प्रतिशत लगानी भएको हुने,		
	• प्रत्येक वडामा कम्तीमा १ वटाको दरले कृषि तथा दुग्ध संकलन केन्द्रहरू स्थापना भएको हुने,		
	• प्रत्येक वडामा कम्तीमा १ वटाको दरले व्यवस्थित हाट बजारहरू स्थापना भएको हुने		
	• कम्तीमा १ वटा पालिका स्तरमा तरकारी तथा फलफूल भण्डारगृह निर्माण भएको हुने		
क्रियाकलाप (Activities) • नगरपालिकाको कृषि गणना	▪ लगानी (Input) नगरपालिकाको कृषि गणना	सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरु, आयोजना	

• कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व सम्बन्धी मैषमीतथ्याङ्क संकलन • व्यवसायिक, व्यवसाय उन्मुख, सिमान्तकृत कृषक परिचयपत्र वितरण • कृषकहरूको क्षमता बिकास तालिम • कृषि प्राविधिकहरूको क्षमता बिकास तालिम • जग्गा चक्लाबन्दी गरि सामुहिक खेती प्रोत्साहन • स्थानीय भूमि करार सेवा इकाइ स्थापना • भूमिबिहिनहरूका लागि करार खेतीमा सहजिकरण • सार्वजनिक जग्गामा व्यवसायिक कृषि प्रवर्द्धन • निजी नर्सरी स्थापना सहयोग • वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना • हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण • एग्रोभेट सन्चालन सहयोग • स्थानिय सहकारीहरूलाइ रसायनिक मल कारोवारमा प्रोत्साहन • रसायनिक मल ढुवानी सहयोग	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व सम्बन्धी मौसमी तथ्याङ्क संकलन व्यवसायिक, व्यवसाय उन्मुख, सीमान्तकृत कृषक परिचय पत्र वितरण कृषकहरूको क्षमता बिकास तालिम कृषि प्राविधिकहरूको क्षमता बिकास तालिम सामुहिक खेती प्रोत्साहन स्थानीय भूमि करार सेवा इकाइ स्थापना भूमिहिनहरूका लागि करार खेतीमा सहजीकरण सार्वजनिक जग्गामा व्यवसायिक कृषि प्रवर्द्धन खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, दलहन बालीका मूल्य श्रृखला बिकास प्रत्येक वडामा समुहमा आधारित कृषि सेवा केन्द्र स्थापना निजी तथा समुहमा नर्सरी स्थापना सहयोग वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना	प्रगित दस्तावेजहरु	

• रसायनिक मल जगेडाका लागि गोदाम घर निर्माण	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण		
• एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	एग्रोभेट सन्चालन सहयोग		
• सतह सिंचाइ संरचनाहरू निर्माण र मर्मत संभार	स्थानिय सहकारीहरूलाई रसायनिक मल कारोवारमा प्रोत्साहन		
• डिप ट्यूववेल जडान, स्यालो ट्यूववेल जडान	रसायनिक मल ढुवानी सहयोग		
• आधुनिक सिंचाइ प्रविधिहरू जडान डिपबोरिङ आदि	रसायनिक मल जगेडाका लागि गोदाम घर निर्माण		
• माटोको अवस्था नक्शांकन	खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम		
• भकारो सुधार एवं प्रांगारिक मलको प्रयोग सहयोग	सतह सिंचाइ संरचनाहरू निर्माण र मर्मत संभार		
• माटो स्वास्थ्य परिचय पत्र वितरण	डिप ट्यूववेल जडान, स्यालो ट्यूववेल जडान		
• माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि माटो शिविर सन्चालन	आधुनिक सिंचाइ प्रविधिहरू जडान (ड्रिप, स्प्रिङकलर)		
• एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	माटोको अवस्था नक्शांकन		
• स्थानीय पशुवस्तुहरूको नश्ल सुधार कार्यक्रम (कृत्रिम गर्भाधान, उन्त नश्लका साँढे, राँगो, बोकाहरू वितरण)	भकारो सुधार एवं प्रांगारिक मलको प्रयोग सहयोग		
• उन्नत नश्ल भैंसी, गाई, बाख्राहरू वितरण	माटो स्वास्थ्य परिचय पत्र वितरण		

सहयोग			
• पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन		
• पशुपंक्षि नियमित खोप कार्यक्रम	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम		
• डालेघास प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्थानीय पशुवस्तुहरूको नश्ल सुधार कार्यक्रम (कृत्रिम गर्भाधान, उन्नत नश्लका साँढे, राँगो, बोकाहरू वितरण)		
• दुग्ध संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	उन्नत भैसी, गाई, माछा, बाख्राहरू वितरण सहयोग		
• दुग्ध ढुवानी सहयोग	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम		
• कृषक समुह सहकारी गठन, सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र स्थापना	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम		
• भूमि करार सहजिकरण इकाइ स्थापना	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम		
• कृषि सूचना तथा कृषक अन्तरक्रिया चौतारी स्थापना	दुग्ध संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		
• महिलामैत्री कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	दुग्ध ढुवानी सहयोग		
• सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग	कृषक समुह सहकारी गठन		
• बिमा समितिसँगको समन्वयमाअभिमुखीकरण तथा विमा अभिकर्ता तालिम	मुल्य श्रृखला संजाल बिकास		

• विमा कम्पनीहरुलाइ स्थानीय स्तरमा बाली तथा पशुविमा उत्प्रेरणा सहयोग	सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र स्थापना		
• स्थानीय भाषामा कृषि सम्बन्धी जानकारी	भूमि करार सहजीकरण इकाई स्थापना		
• सुचनाहरू स्थानीय एफ.एम्	कृषि सूचना तथा कृषक अन्तरक्रिया चौतारी स्थापना		
• स्थानीयस्तरमा किसान कल सेन्टरहरू स्थापना सहयोग	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण		
• स्थानीय वित्तिय संस्थाहरूलाइ कृषिमा लगानी प्रोत्साहन सहयोग	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		
• नगरपालिका कृषक गुनासो सुनुवाइ कक्ष स्थापना	बिमा समितिसँगको समन्वयमा अभिमुखीकरण तथा विमा अभिकर्ता तालिम		
• स्थानीय अधुनिक संकलन केन्द्र स्थापना सहयोग	विमा कम्पनीहरुलाई स्थानीयस्तरमा बाली तथा पशुविमा उत्प्रेरणा सहयोग		
• स्थानीय हाट बजार व्यवस्थापन उपज ढुवानी सहयोग जिप रिक्सा, ठेला खरिदमा सहयोग	स्थानीय भाषामा कृषि सम्बन्धी जानकारी, सुचनाहरू स्थानीय एफ.एम. समेतको सहकार्यमा उत्पादन तथा प्रसारण		
• सामुहिक बजारिकरण सहयोग	स्थानीयस्तरमा किसान कल सेन्टरहरूको स्थापना सहयोग		
• कृषि बजार सुचना प्रणाली बिकास	स्थानीय वित्तिय संस्थाहरूलाई कृषिमा लगानी प्रोत्साहन सहयोग		
• स्थानीय तरकारी तथा फलफूल भण्डार गृह निर्माण	कृषक गुनासो सुनुवाइ कक्ष स्थापना		
• सहयोग दैनिक बजार मूल्य सुचना प्रकाशन	स्थानीय संकलन केन्द्र स्थापना सहयोग		
	स्थानीय हाट बजार व्यवस्थापन उपज ढुवानी सहयोग (जिप, रिक्सा,		

	ठेला खरिदमा सहयोग) सामुहिक बजारिकरण सहयोग संरक्षित संरचनाहरू निर्माण कृषि बजार सुचना प्रणाली बिकास स्थानीय तरकारी तथा फलफूल आधुनिक भण्डार गृह निर्माण सहयोग दैनिक बजार मूल्य सूचना प्रकाशन कृषि पर्यटन उद्योग बाँसमा आधारीत उद्योग		

१०. निष्कर्ष

ठाकुरबाबा नगरपालिका धान बालिमा आधारित बालि प्रणालिको प्रभुत्वता रहेको पाइयो, यसका अलावा आलु, गहु र मुसुरो पनि प्रमुख वालि रहेको र तेलहन वालि (तोरी, सूर्यमुखि र तिल) प्रति कृषकहरूको आकर्षण बढेको पाइयो। यस क्षेत्रमा आलु तथा बेमौसमि तरकारि खेतिको व्यवसायिक खेतिको प्रचुर संभाव्यता रहेको पाइयो। यस नगरपलिकाका कृषकहरूको आम्दानि स्रोतको रुपमा पशुपालन रहेको पाइयो। व्यवसायिक दुग्ध उत्पादनका लागि गाई भैसि पालनलाई प्रसय दिन सकिने देखियो। त्यसैगरि मासु उत्पादनका लागि बाख्रापालन, कुखुरापालन र बंगुरपालन उत्कृष्ट व्यवसायको रूपमा बिकास हुन सक्ने पाइयो। कृषि प्रसारको अभावमा उन्नत प्रविधिको प्रसार आशातितरुपमा हुन नसक्नुका साथै प्राविधिक ज्ञानको कमि, बजार सम्बन्धि पूर्वाधार, बजार सम्बन्धि ज्ञान तथा सूचनाको अभावले कृषि क्षेत्रमा उचित व्यवसायिकरण हुन नसकेको देखियो। यस पालिकामा सिँचाइको अभाव प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको देखियो।

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको समग्र कृषि बिकासका लागि कृषि बिकास रणनिति मार्फत निम्न लिखित क्षेत्रहरूलाई दृष्टिगत गरि कार्यक्रमहरूमा लगानि गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१) नितिगत सुधार कार्यक्रमः

- आर्थिक, सामाजिक तथा प्राकृतिक श्रोत साधन माथिको पहुँचको आधारमा कृषक वर्गिकरण,
- बाँझो खेत राख्ने र कृषि भूमिको गैह्र कृषि क्षेत्रमा प्रयोग गर्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्ने,
- युवालाई कृषिमा आकर्षित गर्न सुलभ कर्जाको प्रत्याभूति गर्ने,
- स्थानिय संभावना तथा तुलनात्मक लाभलाई मध्यनजर गरि बालि वस्तुको पकेट क्षेत्र बिकास गरि लगानि केन्द्रित गर्ने,
- सिमान्त कृषकहरूलाई लक्षित गरि आयमूलक कार्यक्रम संचालन सहकारिमा आधारित कृषि उद्योग एवं व्यवसायको प्रवर्धनमा प्राथमिकता दिनुपर्ने,
- विपन्न वर्ग, दलित तथा महिला वर्गवाट कृषि उत्पादन गर्न लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने।

२) माटो तथा उर्वराशक्ति व्यवस्थापनः

- माटो तथा खाद्यतत्वको दिगो व्यवस्थापनका लागि माटो परिक्षण गर्ने,
- नतिजाका आधारमा एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनलाई बढावा दिने,

- आवश्यकता अनुसार कृषि चूनको प्रयोगलाई अनुदान मार्फत प्रोत्साहन गर्ने,
- स्थानिय स्तरमा माटो परिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- हरियो मलको उत्पादन तथा प्रयोगमा बढावा दिने ।

३) **खाद्यान्न बालि उत्पादन तथा बिउमा आत्मनिर्भर कार्यक्रमः**

- उन्नत बिउको उपलब्धतालाई सुनिश्चित गर्ने,
- समूह तथा समुदायमा आधारित बिउ उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- विउको प्रशोधन तथा बजारिकरण गरी नगरपालिकालाई बिउ उत्पादन केन्द्रको रुपमा बिकास गर्ने,
- सुनिश्चित सिँचाइ सुविधाका लागि सतहि, भूमिगत तथा साना सिँचाई पुर्वाधारको बिकास गर्ने,
- कृषि क्षेत्रमा यान्त्रिकिरण प्रवद्र्धन गर्न सहकारि समूह तथा निजि क्षेत्रको साझेदारिमा एक वडा एक custom hiring center स्थापना कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

४) **बजारिकरण तथा पूर्वाधार विकासः**

- एक वडा एक सहकारि कार्यक्रम मार्फत कृषि सहकारिलाई कृषि सामाग्रिको विक्रि केन्द्र तथा कृषि उपज संकलन केन्द्रको बिकास गर्ने,
- कृषि पकेटको आसपासमा संकलन केन्द्र निर्माण तथा रणनितिक स्थलमा बजारका पूर्वाधार स्थापना गर्ने,
- सहकारी तथा निजी क्षेत्रको साझेदारिमा कृषि टेलि सेन्टर स्थापना गर्ने,
- बजार सूचना प्रवाहमा स्थानिय संचार माध्यमको उपयोग गर्ने ।

५) **वागवानि विकासः**

- स्थानिय संभाव्यता, तुलनात्मक लाभ तथा विशिष्ट लाभका आधारमा प्राङ्गरिक खेति, बेमौसमि तरकारि र आलु बालिको व्यवसायिक पकेट क्षेत्र स्थापना गर्ने,
- तरकारी खेती पुर्वाधार प्रदर्शन तथा सो पुर्वाधारमा योगदानमा आधारीत अनुदान कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- स्वास्थ्यमा सुधार गर्न तथा वातावरण संरक्षण गर्न घर घरमा करेसावारी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- व्यावसायिक तरकारि खेतिमा युवाहरूलाई आकृष्ट गर्न युवा स्वरोजगार कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- सिमान्तकृत, भूमिहिन कृषकले जग्गा भाडामा लिइ खेती गर्न अनुदान दिने, खेर गएको जग्गा, बगरहरुमा खेती गराउने,
- आधुनिक नर्सरी स्थापना गर्न निजी तथा सहकारि क्षेत्रलाई प्रतिस्प्रर्धाको आधारमा योगदानमा आधारीत अनुदान दिने ।

६) **पशुपालनः**

- पशु स्वास्थ्यमा सुधार गर्न पशु चिकित्सक कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- पशु खोप कार्यक्रमलाई संस्थागत गर्ने,
- निजि क्षेत्रबाट व्यवस्थित बजार तथा सुरक्षित मासु पसल संचालनार्थ योगदानमा आधारित सहयोग गर्ने,

- दुध तथा दुग्ध जन्य पदार्थको विक्रि वितरणलाई सुव्यवस्थित गर्न सहकारि तथा निजि क्षेत्रलाई डेरि फार्म संचालनका लागि प्रशोधन उपकरणमा अनुदान दिने,
- ‘‘पशुपन्छिको नश्ल सुधार, उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिको आधार’’ भएकोले गाई, भैसी, बाख्राको नश्ल सुधारका लागि कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- कृषिजन्य उप–पदार्थहरूलाई पशु आहाराको रुपमा प्रयोग बढाउन आवश्यक प्रविधि बिकास गर्ने,
- समुदाय स्तरमा उन्नत जातका चरन तथा घासेवालीको उपलब्धताका लागि अभियानमुखी चरन कार्यक्रम तथा घासे वालीको बीउ श्रोत केन्द्रको स्थापना गर्ने ।

विभिन्न वडाहरूमा कृषि प्रर्वधनको सम्भाव्यताअनुसार अपनाउन सकिने बाली पद्धती विवरण

वडा नं.	तरकारि,फलफुल, मसला वालि	अन्नवालि	तेलहनवालि	कोसेवालि	प्राथमिकता तह	कैफियत
१	तरकारि खेति	धान २ बाली	तोरी	मुसुरो	प्रथम	आकासे खेती, सिँचाईको समस्या, रोग कीराको प्रकोप, नदीको कट्टान, पानीको डुबान, धानको अथाह सम्भावना, नयाँ व्यवसायमा जोखिम नलिएको
	आलु	गहु	सूर्यमुखी	मास	द्धितिय	
२		मकै, हिउदे धान		सिमि	तृतिय	आंशिक सिँचाई बजारीकरण, सहज यातायात, बेमौसमि तरकारीको सम्भावना, आलु खेतीमा बढ्दो रूची, फूलखेति,
	आलु	धान २ बाली	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	अर्गानिक ब्यवसायिक तरकारी खेती	गहु, उत्पादन	सुर्यमुखी,	मास मुसुरो, बेसार, प्याज	द्धितिय	
३		धान तथा गहु बीऊ उत्पादन,	आलस, सुर्यमुखी	सिमि, राजमा	तृतिय	सिंचाई, वोरिङ्ग, झण्डै सवै क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुगेको, प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरि मुख्य अभिवृद्धिको संचालन गरि अर्गानिक तरकारि, च्याउ, लोकल कुखुरा पालन प्रर्वधन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना भएको।
	तरकारि खेति	धान	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	आलु	गहु		मास	द्धितिय	
४	प्याज, बेसार, केरा खेती			सिमि, राजमा	तृतिय	सिंचाई, वोरिङ्ग, झण्डै सवै क्षत्रमा सिंचाई सुविधा पुगेको, प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरि मुख्य अभिवृद्धिको संचालन गरि अर्गानिक तरकारि, च्याउ, लोकल कुखुरा पालन प्रर्वधन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना भएको, कागती खेती विस्तारको क्रममा रहेको र प्रचुर सम्भावना बोकेको
	च्याउ उत्पादन, आलु, ब्यवसायिक तरकारि,	धान खेती, २ बाली	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	कागती खेती, केरा	गहुँ खेती	सुर्यमुखी, आलस	मास, रहर	द्धितिय	
५	प्याज, लसुन, बेसार, खुर्सानी			सिमि, राजमा	तृतिय	सिंचाई, वोरिङ्ग, झण्डै सवै क्षत्रमा सिंचाई सुविधा पुगेको,,वजार क्षेत्र भएको, सामुहिक व्यवसायिक खेतिलाई जोड दिनु पर्ने।
	ब्यवसायिक तरकारि खेति, आलु खेती	धान	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	

	व्यवसायिक च्याउ खेती	गहुँ		मास, रहर	द्धितिय	
६	प्याज, लसुन, बेसार, अदुवा		सुर्यमुखी, आलस	सिमि, राजमा	तृतिय	सिंचाई, वोरिङ्ग,सवै क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुग्न नसकेको, प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरि मुख्य अभिविद्धको संचालन गरि अर्गानिक तरकारि, च्याउ, लोकल कुखुरा पालन प्रर्वधन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना भएको, सामुहिक व्यवसायिक खेतिलाई जोड दिनु पर्ने
	आलु खेती	धान २ बाली	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	अर्गानिक तथा व्यवसायिक तरकारी खेती	गहु खेती		मास, रहर	द्धितिय	
७		धान, गहुको बीऊ उत्पादन	सुर्यमुखी, आलस	सिमि, राजमा	तृतिय	सवै क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुग्न नसकेको, प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरि मुख्य अभिविद्धको संचालन गरि अर्गानिक तरकारि, च्याउ, लोकल कुखुरा पालन प्रर्वधन गर्न सकिने
	तरकारि खेति	धान	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	आलु	गहु		मास	द्धितिय	
८	प्याज, लसुन, बेसार, अदुवा		सुर्यमुखी, आलस	सिमि, राजमा	तृतिय	आसिंक क्षेत्रमा मात्र सिंचाई सुबिधा भइको, प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरि मुख्य अभिविद्धको संचालन गरि अर्गानिक तरकारि, च्याउ, लोकल कुखुरा पालन प्रर्वधन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना भएको, सामुहिक व्यवसायिक खेतिलाई जोड दिनु पर्ने
	आलु खेती	धान २ बाली	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	
	अर्गानिक तथा व्यवसायिक तरकारी खेती	गहु खेती		मास, रहर	द्धितिय	
९	तरकारि खेति	धान २ बाली	तोरी	मुसुरो, मुङ	प्रथम	सिंचाई, वोरिङ्ग, झण्डै सवै क्षत्रमा सिंचाई सुविधा पुगेको, नदीको कट्टान, पानीको डुबान, धानको अथाह सम्भावना, नयाँ व्यवसायमा जोखिम नलिएको
	आलु	गहु	सूर्यमुखी	मास	द्धितिय	
	प्याज, लसुन, बेसार, अदुवा		सुर्यमुखी, आलस	सिमि, राजमा	तृतिय	

विभिन्न वडाहरूमा पशुपालन तथा अन्य खेतिको सम्भाव्यता विवरण

वडा नं.	पशुपालन तर्फ	अन्य	मत्स्य पालन	प्राथमिकिकरणको अवस्था	कैफियत
१	गाई भैसि			प्रथम	राजमार्ग सँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	कुखुरा,			द्धितिय	
	वंगुर			तृतिय	
२	गाई भैसि पालन	घाँस खेति प्रवर्धन	माछा पालन	प्रथम	राजमार्गसंग जोडिएकाले सबै क्षेत्रको राम्रो पहुच भएको
	बङ्गुर पालन			द्धितिय	
	कुखुरा			तृतिय	
३	बङ्गुर पालन	घाँस खेति प्रवर्धन	माछा पालन	प्रथम	सडकमार्गसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	गाई भैसि पालन	बास		द्धितिय	
	कुखुरा			तृतिय	
४	वङ्गुर पालन			प्रथम	राजमार्गसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	गाई भैसि पालन		माछा पालन	द्धितिय	
	कुखुरा पालन			तृतिय	
५	वङ्गुर पालन		माछा पालन	प्रथम	सडकसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	गाई भैसि पालन			द्धितिय	
	कुखुरा पालन			तृतिय	
६	गाई भैसि पालन			प्रथम	सडकसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	वाख्रा पालन		माछा पालन	द्धितिय	
	कुखुरा पालन, बङ्गुर पालन			तृतिय	
७	वङ्गुर पालन			प्रथम	सडकसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	गाई भैसि पालन		माछा पालन	द्धितिय	

	कुखुरा पालन			तृतिय	
८	वङ्गुर पालन		माछा पालन	प्रथम	सडकसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	गाई भैसि पालन			द्धितिय	
	कुखुरा पालन			तृतिय	
९	गाई भैसि पालन			प्रथम	सडकसँग जोडिएको, विविधिकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको
	वाख्र्रा पालन		माछा पालन	द्धितिय	
	कुखुरा पालन, बङ्गुर पालन			तृतिय	

वडा नं १ को कार्ययोजना:

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अवधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, व्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√			१५०	पटक	३	बिभिन्न सरकारी तथा गैरसकारी संघसंस्थाहरू, क्लबहरू,	पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	एकिकृत कृषि तथा पशुपन्छी बिकास कार्यालय तथा कृषि/पशुपन्छी तालिम केन्द्र र नार्क	पालिका
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी तथा आलु पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	६००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
४	करेसाबारी प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	६००	वटा	^	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना	√	√	√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
६	मकै खेती प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	३००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा जिल्ला सिंचाइ	पालिका
७	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
८	साना सिचाई निर्माण तथा मर्मत	√	√	√	१५००	संख्या	१०	जिल्ला सिंचाइ	पालिका
९	भकारोसुधार एवं प्रांगारिक मलको प्रयोग सहयोग		√		१०००	संख्या	५०	पशु अनुसन्धान केन्द्र	पालिका

१०	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र /प्रादेशिक माटो प्रयेगशाला	पालिका
११	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र /प्रादेशिक माटो प्रयेगशाला	पालिका
१२	भैंसी तथा गाईको नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	९००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	वाख्रा बिकास तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	६००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	पशु रोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	संख्या	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम		√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम		√	√	१५०	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	आधुनिक बजार तथा संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√	√	२०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१८	मसुरो खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१९	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना			√	२०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
२०	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण		√	√	१०००	संख्या	२०	बिभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरू	पालिका
२१	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्रको स्थापना तथा संचालन सहयोग			√	५००	संख्या	१	कृषि तथा पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
२२	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१२४३०**				

वडा नं २ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अवधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, व्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	५०	पटक	५	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	प्रगारीक तथा ब्यवसायी तरकारी खेती	√	√	√	५०	वटा	५	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
४	आलु, धान,गहु, दुध तथा मसुरो पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१०००	वटा	५	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	वीउ उत्पादन समुह सहकारी सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
६	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
७	साना सिचाई निर्माण तथा मर्मत संभार	√	√	√	२२५०	संख्या	१५	जिल्ला सिंचाइ	पालिका
८	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्म	√		√	५००	संख्या	२	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका

९	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√		√	६०	संख्या	३	प्रादेशिक माटो परिक्षण प्रयेगशाला	पालिका
१०	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	प्रादेशिक माटो परिक्षण प्रयेगशाला	पालिका
११	वाख्रा, गाइ, भैसि बिकास तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	१८००	पटक	९	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१२	पशु रोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	पटक	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम	√	√	√	१५०	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम		√		५००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	सुन्तला, टिम्मुर, अदुवा उत्पादन प्रबर्धन कर्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	महिलामैत्रीकृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण		√	√	१०००	संख्या	२०	बिभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरू	पालिका
१८	सामुदायिककृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका

१९	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग	√	√	√	२०००	संख्या	१	बिभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरू	पालिका
	जम्मा				११७२०				

वडा नं ३ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अबधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, ब्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	धान, च्याउ, आलु तथा तरकारि बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१०००	वटा	४	कृषि ज्ञान केन्द्र/प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	√	√	√	२२५०	संख्या	१५	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा जिल्ला सिचाइ	पालिका

६	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र| / प्रादेसिक माटो परिक्षण प्रयोगशाला	पालिका
७	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेसिक माटो परिक्षण प्रयोगशाला	पालिका
८	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	६००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
९	गाइ,भैसि,बाख्राको नस्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	९००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१०	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	दुग्ध चिस्यान केन्द्र		√		१०००	संख्या	१	गैर सरकारि संस्था	पालिका
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	पटक	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	मसुरो तथा भटमास उत्पादन प्रवर्धन	√		√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√		२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र,प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
१६	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा गैर सरकारी संस्था	पालिका

	(custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग								
	जम्मा				**११२३०**				

वडा नं ४ को कार्ययोजना

क्र.स.	**क्रियाकलाप**	**कार्यान्वयन अवधि**			**अनुमानित लागत (रू हजारमा)**	**इकाइ**	**परिमान**	**सहयेगि निकाय, व्यक्ति**	**बजेटको श्रोत**
		पहिलो वर्ष	**दोश्रो वर्ष**	**तेश्रो वर्ष**					
१	कृषिउत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	धान, गहु , आलु, च्याउ तथा बेमौसमी तरकारी बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१२००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका

५	कागती, खेती प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	६००	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
६	बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
७	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	√	√	√	२२५०	संख्या	१५	कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला सिंचाइ	पालिका
८	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
९	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
१०	वाख्रा, गाइ, भैसिको नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	६००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	कुखुरा पालनमा सहयोग	√	√	√	१०००	पटक	५	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	संख्या	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	माहुरीपालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	√			५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	दुग्ध चिस्यान केन्द्रको स्थापना		√		१०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका

१६	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र/प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा गैर सरकारी संस्था	पालिका
१८	जग्गा एकिकृत सहयोग		√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
१९	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√		२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१४६३०**				

वडा नं ५ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अवधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, ब्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका

२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी, तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१२००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र/प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
६	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
७	नश्ल सुधार तथा दुग्ध उतपादन अभिवृद्धी तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	√	√	√	१८००	संख्या	९	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
८	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	पटक	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
९	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका

१०	पाडापाडि स्रोत केन्द्र स्थापना सहयोग		√		१०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	मत्स्य तथा माहुरी बिकास कार्यक्रम		√	√	१०००	संख्या	२	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१२	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, संकलन केन्द्रके स्थापना		√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	फलफूल, केरा प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	१२००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	कागति प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	१४००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	मसला (अदुवा, बेसार, लसुन, प्याज, खुर्सानि, भेडेखुर्सानि) प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	११००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका

१८	बेमौसमि तरकारी खेति प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	१५००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१३,६८०**				

वडा नं ६ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अबधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, ब्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	धान, च्याउ, आलु तथा तरकारि बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१०००	वटा	४	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	√	√	√	२२५०	संख्या	१५	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा जिल्ला सिचाइ	पालिका
६	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेसिक माटो परिक्षण प्रयोगशाला	पालिका

७	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेसिक माटो परिक्षण प्रयोगशाला	पालिका
८	कुखुरा तथा बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	६००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
९	गाइ,भैसि,बाख्राको नस्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	९००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१०	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	दुग्ध चिस्यान केन्द्र		√		१०००	संख्या	१	गैर सरकारि संस्था	पालिका
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	पटक	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	मसुरो तथा भटमास उत्पादन प्रवर्धन	√		√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√		२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
१६	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा गैर सरकारी संस्था	पालिका

	हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग								
	जम्मा				**११२३०**				

वडा नं ७ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अवधि			अनुमानित लागत (रू हजारमा)	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, ब्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष					
१	कृषिउत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	धान, गहु , आलु, च्याउ तथा बेमौसमी तरकारी बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१२००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	कागती खेती प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	६००	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका

६	बङ्गुर पालन सहयोग कार्यक्रम	√	√	√	२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
७	साना सिचाई मर्मत संभार तथा निर्माण	√	√	√	२२५०	संख्या	१५	कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला सिंचाइ	पालिका
८	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
९	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
१०	वाख्रा, गाइ, भैसिको नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	६००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	कुखुरा पालनमा सहयोग	√	√	√	१०००	पटक	५	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१२	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	संख्या	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	माहुरीपालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	√			५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	दुग्ध चिस्यान केन्द्रको स्थापना		√		१०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	महिलामैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका

	वितरण								
१७	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center)हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र तथा गैर सरकारी संस्था	पालिका
१८	जग्गा एकिकृत सहयोग		√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
१९	आधुनिक बजार संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√		२०००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१४६३०**				

वडा नं ८ को कार्ययोजना

क्र.स.	**क्रियाकलाप**	**कार्यान्वयन अवधि**			**अनुमानित लागत (रू हजारमा)**	**इकाइ**	**परिमान**	**सहयेगि निकाय, ब्यक्ति**	**बजेटको श्रोत**
		पहिलो वर्ष	**दोश्रो वर्ष**	**तेश्रो वर्ष**					
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√	√	√	१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका

३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी, तथा आलु बालीका पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	१२००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश कृषि मन्त्रालय	पालिका
४	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
६	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयोगशाला	पालिका
७	नश्ल सुधार तथा दुग्ध उतपादन तथा उत्पादन विविधिकरण कार्यक्रम	√	√	√	१८००	संख्या	९	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
८	पशुरोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	पटक	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
९	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम	√	√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१०	पाडापाडि स्रोत केन्द्र स्थापना सहयोग		√		१०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
११	मत्स्य तथा माहुरी बिकास कार्यक्रम		√	√	१०००	संख्या	२	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका

१२	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण	√	√	√	१०००	संख्या	२०	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवाकेन्द्र (custom hiring center) हरुको स्थापना तथा संचालन सहयोग		√		५००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, संकलन केन्द्रके स्थापना		√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	फलफूल केरा, आपँ, लिच्चि प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	१२००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	कागति प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	१४००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	मसला (अदुवा, बेसार, लसुन, प्याज, खुर्सानि, भेडेखुर्सानि) प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	११००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१८	बेमौसमि तरकारी खेति प्रबर्दन कार्यक्रम	√	√	√	१५००	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१३,६८०**				

वडा नं ९ को कार्ययोजना

क्र.स.	क्रियाकलाप	कार्यान्वयन अवधि			अनुमानित लागत (रू	इकाइ	परिमान	सहयेगि निकाय, ब्यक्ति	बजेटको श्रोत
		पहिलो	दोश्रो	तेश्रो					

		वर्ष	वर्ष	वर्ष	हजारमा)				
१	कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व, आधारभूत तथा मौसमी तथ्याङ्क संकलन	√			१५०	पटक	३		पालिका
२	कृषकहरूको क्षमता बिकास स्थलगत तालिम	√	√	√	६०	पटक	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
३	प्राङ्गारीक तरकारी, धान, तोरी तथा आलु पकेट क्षेत्र बिकास तथा मूल्य श्रृखला बिकास	√	√	√	६००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
४	करेसाबारी प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	६००	वटा	६	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
५	वीउ उत्पादन समुह सहकारी स्थापना	√	√	√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
६	मकै खेती प्रबर्धन कार्यक्रम	√	√	√	३००	संख्या	१	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
७	हाइब्रिड र उन्नत विउ वितरण	√	√	√	१५०	संख्या	१५००	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
८	साना सिचाई निर्माण तथा मर्मत	√	√	√	१५००	संख्या	१०	जिल्ला सिंचाइ	पालिका
९	भकारोसुधार एवं प्रांगारिक मलको प्रयोग सहयोग		√		१०००	संख्या	५०	पशु अनुसन्धान केन्द्र	पालिका
१०	माटोको खाद्यतत्व विश्लेषणका लागि घुम्ती माटो शिविर सन्चालन	√	√	√	६०	संख्या	३	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयेगशाला	पालिका
११	एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	√	√	√	६०	संख्या	६	कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रादेशिक माटो प्रयेगशाला	पालिका

१२	भैँसी तथा गाईको नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	९००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१३	वाख्रा बिकास तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम	√	√	√	६००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१४	पशु रोग निदान र उपचार कार्यक्रम	√	√	√	२००	संख्या	४	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१५	पशुपन्छी नियमित खोप कार्यक्रम		√	√	३००	पटक	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१६	डालेघाँस प्रवर्द्धन कार्यक्रम		√	√	१५०	संख्या	३	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१७	आधुनिक बजार तथा संकलन केन्द्रहरू स्थापना सहयोग		√	√	२०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
१८	मसुरो खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	√	√	√	५००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
१९	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना			√	२०००	संख्या	१	पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
२०	महिला मैत्री कृषियन्त्र, औजार र उपकरण वितरण		√	√	१०००	संख्या	२०	बिभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरू	पालिका
२१	सामुदायिक कृषि यन्त्र, औजार र उपकरण सेवा केन्द्रको स्थापना तथा संचालन सहयोग			√	५००	संख्या	१	कृषि तथा पशु ज्ञान केन्द्र	पालिका
२२	मत्स्य प्रवर्धन कार्यक्रम	√	√	√	१०००	संख्या	२	कृषि ज्ञान केन्द्र	पालिका
	जम्मा				**१,२,४३०**				

११.अनुसूचीहरू

अनुसूची १ माटोमा भएका खाद्यतत्वको वर्गीकरण

सि.नं.	खाद्यतत्वको वर्गीकरण	नाईट्रोजन %	फस्फोरस (केजी प्र.हे.)	पोटास (केजी प्र.हे.)
१	अति कम	०.०५ भन्दा कम	१५ भन्दा कम	५५ भन्दा कम
२	कम	०.०५–०.१	१०–३१	५५–११०
३	मध्यम	०.१–०.२	३१–५५	११०–२८०
४	अधिक	०.२–०.४	५५–११०	२८०–५००
५	अत्यधिक	०.४ भन्दा बढि	११० भन्दा बढि	५०० भन्दा बढि

अनुसूची २ माटोको पि.एच. मान अनुसार खेती गर्न उपयुक्त वालीहरू

माटोको पि.एच. मान	बाली
४.५–६.०	आलु
४.५–५.५	चिया
४.५–६.५	भूईकटहर
५.०–७.०	रहर
५.५–६.५	धान, तरबुजा, केरा, भटमास, अलैंची
५.५–७.०	फर्सी, लिची, मसुरो
५.५–७.५	काउली, गाँजर, काक्रा, लसुन, टमाटर
६.०–६.५	बेसार, आँप, कफी
६.०–७.०	लौका, करेला, भन्टा, मूला, प्याज, ब्रोकाउली, कागती
६.०–७.५	बन्दा, सिमी, बोडी, तोरी, केराउ, मकै, गहुँ, रुखकटहर
६.५–७.०	पालक
६.५–७.५	परवर

अनुसूची ३ माटोको पि.एच. मान अनुसार माटोको रासायनिक प्रतिक्रिया

सि.नं.	पि.एच.	प्रतिक्रया
१	४.५ भन्दा कम	धैरै अम्लीय
२	४.५ देखि ५.५ सम्म	अम्लीय
३	५.५ देखि ६.५ सम्म	हल्का अम्लीय
४	६.५ देखि ७.५ सम्म	तटस्थ
५	७.५ भन्दा बढी	क्षारिय

अनुसूची ४ विभिन्न वालीहरुका लागि मलखादको सिफारिश मात्रा

बालिको नाम	नाइट्रोजन कि.ग्रा. प्रति बिगाह			फस्फोरस कि.ग्रा. प्रति बिगाह			पोटास कि.ग्रा. प्रति बिगाह		
धान सिंचित	५.००	२.५०	१.२५	१.५०	०.७५	०.३८	१.५०	०.७५	०.३८
धान असिचित	३.००	१.५०	०.७५	१.००	०.५०	०.२५	१.००	०.५०	०.२५
मकै बर्षे	३.००	१.५०	०.७५	१.५०	०.७५	०.३८	१.५०	०.७५	०.३८
मकै हिउदे	४.५०	२.२५	१.१३	२.२५	१.१३	०.५६	२.२५	१.१३	०.५६
गहुँ सिचित	५.००	२.५०	१.२५	२.५०	१.२५	०.६३	१.३०	०.५६	०.३३
गहुँ असिचित	२.५०	१.२५	०.६३	२.५०	१.२५	०.६३	१.००	०.५०	०.२५
कोदो उन्नत	३.००	१.५०	०.७५	२.००	१.००	०.५०	१.५०	०.७५	०.३८
उखु (मोरहनबाली)	६.००	३.००	१.५०	३.००	१.५०	०.७५	२.००	१.००	०.५०
उखु (खुटीबाली)	७.५०	३.७५	१.८८	३.००	१.५०	०.७५	२.००	१.००	०.५०
तोरी रायो	३.००	१.५०	०.७५	२.००	१.००	०.५०	१.५०	०.७५	०.३८
अदुवा,अलैची	२.५०	१.२५	०.६३	२.५०	१.२५	०.६३	१.००	०.५०	०.६३
आलु	११.००	५.५०	२.७५	७.००	३.७५	१.७५	५.००	२.५०	१.२५
तरकालीबाली सागपात जात	१०.००	५.००	२.५०	९.००	४.५०	२.२५	४.००	२.००	१.००
तरकालीबाली जरे जात	१०.००	५.००	२.५०	९.००	४.५०	२.२५	४.००	२.००	१.००
हरियो केराउ	०.७५	०.३८	०.१९	२.००	१.००	०.५०	६.००	३.००	१.५०
काँक्रो	७.००	३.७५	०.८८	२.००	१.००	०.५०	५.००	२.५०	१.७५
जुकिनि	१२.००	६.००	३.००	९.००	४.४५	२.२५	३.००	१.५०	०.७५
गोलभेँडा (सृजना)	१०.००	५.००	२.५०	९.००	४.४५	२.२५	४.००	२.००	१.००
गोलभेँडा (होचाअन्यजात)	१०.००	५.००	२.५०	१०.००	५.००	२.५०	७.५०	३.७५	१.८८
भाण्टा	१०.००	५.००	२.५०	९.००	४.४५	२.२५	४.००	२.००	१.००
रामतोरिया	१०.००	५.००	२.५०	९.००	४.४५	२.२५	३.००	१.५०	०.७५
काउली (लोकल)	१०.००	५.००	२.५०	६.००	३.००	१.५०	४.००	२.००	१.००
काउली (हाईब्रिड)	१०.००	५.००	२.५०	६.००	३.००	१.५०	५.००	२.५०	१.२५
बन्दा	१२.००	६.००	३.००	९.००	४.४५	२.२५	४.००	२.००	१.००
सिमि	४.००	२.००	१.००	६.००	३.००	१.५०	३.००	१.५०	०.७५
तितेकरेला	१०.००	५.००	२.५०	६.००	३.००	१.५०	३.००	१.५०	०.७५
तने बोडि	४.००	२.००	१.००	६.००	३.००	१.५०	२.००	१.००	०.५०
भेँडे खुर्सानी	१०.००	५.००	२.५०	५.००	२.५०	१.२५	५.००	२.५०	१.२५
प्याज	१२.००	६.००	३.००	९.००	४.४५	२.२५	४.००	२.००	१.००

विभिन्न वालीहरुको लाभ लागत विश्लेषण:

धान उत्पादनको प्रतिहेक्टर लाग्ने औषत लागत र लाभांस

क्र.स.	बिबरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा
उत्पादनको औषत लागत प्रति हेक्टर					
	चालु पुजि जम्मा	रु			**७५,८०१.९३**
२	ज्यामी	दिन	९०.००	५००.००	४५०००.००
३	ट्रयाक्टर	घण्टा	१०.००	१६००.००	१६०००.००
४	पम्प सेट, पानी पोखरी	घण्टा	६.००	२००.००	१२००.००
५	थ्रेसर	घण्टा	८.००	१३०.००	१०४०.००
६	स्प्रियर	घण्टा	१०.००	२०.००	२००.००
७	बिउ	के.जी.	४०.००	६०.००	२४००.००
८	कम्पोष्ट मल	के.जी.	११२८.००	१.००	११२८.००
९	रासायनिक मल				
१०	युरिया	के.जी.	४५.००	२६.००	१२६०.००
११	डि. ए. पी.	के.जी.	९०.००	५०.००	४५००.००
१२	पोटास	के.जी.	२०.००	३६.००	७२०.००
१३	बाली संरक्षण रसायन	रु.			५१०.००
१४	अन्य खर्च	रु.			
१५	चालु पुजिको ब्याज	रु.			१८४३.९३
१५	स्थिर खर्च	रु.			२६१.००
१६	जमिन कर	रु.			६२.००
१७	पानी कर	रु.			३०.००
१८	उपकरणको ह्रासकट्टी	रु.			८०.००
१९	उपकरणको मर्मत	रु.			८९.००
	जम्मा खर्च	रु.			७६०६२।९३
२१	कुल आम्दानी	रु.			११९२२५।७५
२२	कुल उत्पादन	के.जी.	४२८१.००	२५.७५	१,१०२३५.७५
२३	उप उत्पादन	के.जी.	४४९५.००	२००	८९९०.००
	खुद नाफा				**४३,१६५.८२**
	लाभ लागत				**१.५६७**

गहुँ उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस

क्र.स.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा
उत्पादनको औषद लागत प्रति हे.					
१	चालु पजि	रु			६९,४९०.७२
२	ज्यामी	दिन	७८.००	५००.००	३९,०००
३	ट्र्याक्टर	घण्टा	६.००	१६००.००	९,६००.००
४	पम्प सेट, पानी पोखरी	घण्टा	५.००	२००.००	१०००.००
५	थ्रेसर	घण्टा	६.००	७२५.००	४३५०.००
६	बिउ	के.जी.	१२०.००	४०.००	४८००
७	कम्पोष्ट मल	के.जी.	११२८.००	१	११२८.००
८	रासायनिक मल				
९	युरिया	के.जी.	४५.००	२६.००	११७०
१०	डि. ए. पी	के.जी.	८५.००	५०.००	४२५०
११	पोटास	के.जी.	२०.००	३६.००	७२०
१२	बाली संरक्षण रसायन	रु.			८००.००
१३	चालु पुजीको ब्याज	रु.			२,६७२.७२
१४	स्थिर खर्च	रु.			२६१.००
१५	जमिन कर	रु.			६२.००
१६	पानी कर	रु.			३०.००
१७	उपकरणको ह्रासकट्टी	रु.			८०.००
१८	उपकरणको मर्मत	रु.			८९.००
१९	जम्मा खर्च	रु.			६९,७५१.७२
२०	कुल आम्दानी	रु.			१,०६,५६४.२
२१	कुल उत्पादन	के.जी.	३६६२.००	२७	९८,८७४.००
२२	उप उत्पादन	के.जी.	३८४५.१०	२.००	७६९०.२
	खुद नाफा				**३६,८१२.४८**
	लाभ लागत				**१.५३**

मकै उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस

क्र.स.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा
उत्पादनको औषत लागत प्रति हे.					
१	चालु पुजि	रु			७१,७१७.३६
२	ज्यामी	दिन	१००.००	५००.००	५०,०००.००
३	ट्र्याक्टर	घण्टा	४.००	१६००.००	६४,००.००

४	पम्प सेट, पानी पोखरी	घण्टा	५.००	२००.००	१०००.००
५	बिउ	के.जी.	२५.००	६०.००	१५००
६	कम्पोष्ट मल	के.जी.	४,८८९.००	१	४८८९
७	रासायनिक मल				
८	युरिया	के.जी.	३०.००	२६.००	७८०
९	डिएपी	के.जी.	६५.००	५०.००	३३५०
१०	पोटास	के.जी.	१५.००	३६.००	५४०
११	बाली संरक्षण रसायन	रु.			५००.००
१२	चालु पुजिको ब्याज	रु.			२,७५८
१३	स्थिर खर्च	रु.			२६१.००
१४	जमिन कर	रु.			६२.००
१५	पानी कर	रु.			३०.००
१६	उपकरणको ह्रासकट्टी	रु.			८०.००
१७	उपकरणको मर्मत	रु.			८९.००
१८	जम्मा खर्च	रु.			७१,९७८.३६
१९	कुल आम्दानी	रु.			१०२,४१९.३
२०	कुल उत्पादन	के.जी.	३८००.००	२५	९५०००
२१	उप उत्पादन	के.जी.	३७०९.६५	२.००	७४१९.३
	खुद नाफा	**रु.**			**३०,४४०.९४**
	लाभ लागत				**१.४२**

बन्दा उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत, र लाभांस

क्र.स.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा**
उत्पादनको औषत लागत प्रति हे.					
१	चालु पुजि	रु			११२३९४.३६
२	ज्यामी	दिन	१६०.००	५००.००	८०,०००
३	ट्र्याक्टर	घण्टा	६.००	१६००.००	९,६००
४	पम्प सेट, पानी पोखरी	घण्टा	६.००	२००.००	१,२००.००
५	बिउ	के.जी.	०.५	७१५.००	३५७.५
६	कम्पोष्ट मल	के.जी.	११२७४.००	१.००	११२७४.००
७	रासायनिक मल				
८	युरिया	के.जी.	६०.००	२६.००	१,५६०
९	डिएपी	के.जी.	५०.००	५०.००	२,५००
१०	पोटास	के.जी.	३०.००	३६.००	१,०८०

११	बाली संरक्षण रसायन	रु.			५००.००
१२	चालु पुजिको ब्याज	रु.			४३२२.८६
१३	स्थिर खर्च	रु.			२६१.००
१४	जमिन कर	रु.			६२.००
१५	पानी कर	रु.			३०.००
१६	उपकरणको ह्रासकट्टी	रु.			८०.००
१७	उपकरणको मर्मत	रु.			८९.००
१८	जम्मा खर्च	रु.			१,१२,६५५.३६
१९	कुल आम्दानी	रु.			३,३८,७००
२०	कुल उत्पादन	के.जी.	२२५८०	१५	३,३८,७००
२१	उप उत्पादन	के.जी.	०	०	०
	खुद नाफा	**रु.**			**२,२६,०४४.६४**
	लाभ लागत				**३.००**

प्याज उत्पादनको प्रति हेक्टर लाग्ने औषत लागत र लाभांस

क्र.स.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा
उत्पादनको औषत लागत प्रति हे.					
१	चालु पुजि	रु			९८२७३.३८
२	ज्यामी	दिन	१३५	५००	६७,५००
३	ट्र्याक्टर	घण्टा	५	१६००	८,०००.००
४	पम्प सेट, पानी पोखरी	घण्टा	६.००	२००.००	४००.००
५	बिउ	के.जी.	१.५	११००	१,६५०
६	कम्पोष्ट मल	के.जी.	१११५२	१.००	११,१५२.००
७	रासायनिक मल				
८	युरिया	के.जी.	७५	२६.००	१,९५०
९	डिएपी	के.जी.	६०	५०.००	३०००
१०	पोटास	के.जी.	४०	३६.००	१,४४०
११	बाली संरक्षण रसायन	रु.			५००.००
१२	अन्य खर्च	रु.			८२५.००
१३	चालु पुजिको ब्याज	रु.			३८५६.३८
१४	स्थिर खर्च	रु.			२३१.००
१५	जमिन कर	रु.			६२.००
१६	पानी कर	रु.			०
१७	उपकरणको ह्रासकट्टी	रु.			८०.००

१८	उपकरणको मर्मत	रु.			८९.००
१९	जम्मा खर्च	रु.			९८५०४.३८
२०	कुल आम्दानी	रु.			४०५५२२.००
२१	कुल उत्पादन	के.जी.	२५२६७	४०.००	१०,१०६८०
	खुद नाफा	**रु.**			**९,१२,१७५.६२**
	लाभ लागत				**१०.२६**

कन्या च्याउको आयव्यय

आयव्याय				
सि.नं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**
१	पराल	१ टन	२	२०००
	युरीया	५ के.जी.	२६	१३०
	एमोनियम सल्फेड	२० के.जी	३०	६००
	सुपर सल्फेड	७ के.जी	३०	२१०
	कृषि चुन	३० के.जी	३०	९००
	च्याउको बिउ	५ के.जी	२५०	१,२५०
	घर भाडा			३,०००
	विषादी			४००
	ज्यामी	१५ जना	५००	७५००
	अन्य			५००
	जम्मा खर्च			१६,९९०
२	ताजा च्याउ उत्पादन	३०० के.जी	२४०	७२,०००
	उप उत्पादन मल	४०० के.जी	२	८००
	कुल आम्दानी			७२, ८००
	खुद नाफा			**५५,८१०**
	लाभ लाभांस			**४.२८**

रुपान्तरण तालिका

- १ कि.ग्रा. नाईट्रोजन = २.१७ कि.ग्रा. युरीया वा ४.७६ कि.ग्रा. एमोनियम सल्फेट।
- १ कि.ग्रा. फस्फोरस = २.१७ कि.ग्रा. डि.ए.पि. जसमा ०.३९ कि.ग्रा. नाईट्रोजन पनि हुन्छ,
- १ कि.ग्रा. पोटास = १.६ कि.ग्रा. म्यूरेट अफ पोटास वा २ कि.ग्रा. पोटासियम सल्फेट।